

Keskustan valtaa, Kuusamo-puoluetta ja ainutlaatuista luontoa -
Kuusamon kunnallispoliittinen kulttuuri vuosien
2000–2023 välisenä aikana

Siiri Ervasti
Pro gradu -tutkielma
Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos
Poliittinen historia
Turun yliopisto
Syksy 2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

ERVASTI, SIIRI: Keskustan valtaa, Kuusamo-puoluetta ja ainutlaatuista luontoa - Kuusamon kunnallispoliittinen kulttuuri vuosien 2000–2023 välisenä aikana

Pro gradu -tutkielma, 111 sivua + 7 liitesivua

Poliittinen historia

Syksy 2024

Tiivistelmä

Tutkielmassa tutkitaan Kuusamon kunnallispoliittista kulttuuria, poliittista päätöksentekoa ja sen lähihistoriaa vuosien 2000–2023 välisenä aikana. Tutkimuksen avulla saadaan lisää tietoa suomalaisesta kuntademokratiasta, mikä on erityisen tärkeää kuntien merkittävän luonteen takia suomalaisessa yhteiskunnassa. Kunnallinen itsehallinto on yksi suomalaisen demokratian peruspilareista.

Tutkimus pohjautuu valtuutetuille ja viranhaltijoille tehtyihin haastatteluihin. Sen lisäksi tukevana alkuperäisaineistona tutkimuksessa käytetään paikallislehti *Koillissanomia*, kaupunginvaltuuston pöytäkirjoja sekä kaupungin vuosittaisia toimintakertomuksia. Poliittisen kulttuurin käsite on keskeinen osa tutkimusta ja tässä yhteydessä sillä tarkoitetaan niitä normeja, asenteita, toimintatapoja sekä traditioita, joita Kuusamon kunnallispolitiikassa on havaittavissa tarkasteltavana olevan ajanjakson aikana erityisesti valtuutettujen, mutta myös viranhaltijoiden näkökulmasta. Koska opinnäytetyö perustuu pääosin haastatteluihin, toimii tutkimusmetodina haastattelututkimus. Sen erityispiirteisiin ja haasteisiin kuuluvat esimerkiksi erilaiset tutkimuseettiset kysymykset, nykyhetken vaikutus sekä muistitiedon luotettavuus.

Tutkimuksen pohjalta voidaan havaita, että Kuusamon kunnallispolitiikan määrittelevin piirre on keskustan ehdoton enemmistöasema. Kuusamossa on havaittavissa tarkasteltavana olevan ajanjakson aikana kolmea erilaista näkemystä sen kunnallispoliittisen kulttuurin keskeisistä piirteistä. On viranhaltijoiden näkemys, jonka mukaan kovinkaan riitelevää puoluepolitiikkaa ei Kuusamossa todeta olevan ja esille nousee näkemys Kuusamo-puolueesta. Keskustalaisten valtuutettujen näkökulmasta Kuusamon kunnallispolitiikka on yhteistyökykyistä ja sujuvaa. Pienpuolueiden valtuutettujen mukaan keskustan valta on hallitsevin piirre Kuusamon kunnallispolitiikassa ja päätöksenteko tiivistyy siihen, että päätökset tehdään etukäteen keskustan ryhmäkokouksissa. Kuusamon kunnallispolitiikan erityispiirteisiin kuuluvat myös ainutlaatuinen luonto sekä matkailukeskus Ruka. Näiden tekijöiden vaikutus politiikkaan on Kuusamossa suuri.

Avainsanat: kunnallispolitiikka, poliittinen kulttuuri, paikallishallinto, Kuusamo, paikallishistoria

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
1.1	Aiheena Kuusamon kunnallispolitiikka.....	5
1.2	Aiempi tutkimus ja tutkimuskirjallisuus.....	6
1.3	Poliittisen kulttuurin käsite.....	8
1.4	Aineiston kuvaus	10
1.5	Haastattelututkimuksen erityispiirteet ja haasteet	13
2	Valtuustoryhmien toiminta	19
2.1	Pienpuolueet – pieniä nimensä mukaisesti	19
2.2	Keskusta – Kuusamon valtupuolue.....	28
3	Puolueiden välinen yhteistyö ja päätöksenteko	37
3.1	Keskusta tekee päätökset ryhmäkokouksessaan – pienpuolueet muodostavat koalition.....	37
3.2	Kuusamo-puolue ja yksimielistä päätöksentekoa	44
4	Viranhaltijoiden ja valtuutettujen väliset suhteet	52
4.1	Toimialan merkitys.....	52
4.2	Viranhaltijat keskimäärin ”kepulaisempia”	56
4.3	Vallan jako ja vastakkainasettelu	59
4.4	Pieni kunta – valtuutetulla monta hattua päässä	63
5	Puolueiden välinen kilpailu ja luottamuspaikkojen jako	67
5.1	Keskustan paikkajaot – naisten syrjiminen ja kansanvaltaisuuden puute puhututtavat.....	67
5.2.	Tekniset vaaliliitot – pienemmille ryhmille elinehto.....	73
5.3	Suurimman puolueen valta – kepu ottaa sen, mitä kansa sille antoi.....	77
5.	Kuusamon kunnallispolitiikan erityispiirteitä.....	83
5.1.	”Luontonsa puolesta Kuusamo on Koillis-Suomen helmi”	83
5.2.	”Jos meillä tuota Rukaa ei olisi, niin mitä meillä olisi?”	89
6.	Johtopäätökset.....	95
6.1.	Kuusamon poliittisen kulttuurin piirteet.....	95
6.2.	Tulevaisuuden näkymät – <i>auringonlaskun puolueen</i> tulevaisuus Kuusamossa	99
6.3.	<i>Nyt kutsuu mua Kuusamo</i>	103
	Lähdeluettelo.....	105
	Liitteet	112

1 Johdanto

*”Kuusamo, nyt kutsuu mua Kuusamo, metsän näen jämäkän ja vaaran sinertävän
Kuusamo, nyt kutsuu mua Kuusamo, sieltä vaan mä rauhani saan”*

Danny, Nyt kutsuu mua Kuusamo, 1975

Kuusamon kaupunki sijaitsee Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa ja rajautuu idässä Suomen ja Venäjän rajaan. Kunta perustettiin vuonna 1868 ja kaupunki siitä tuli vuonna 2000. Kuusamo sijaitsee selkeästi kasvukeskusten ulkopuolella (Oulu ja Rovaniemi lähimpinä kasvukeskuksina ovat molemmat noin 200 kilometrin päässä), mutta monesti siihen viitataan kokoaan suurempana kaupunkina. Tämä perustuu vahvasti siihen, että kunnassa sijaitsee Rukan matkailukeskus, jolla on suuri taloudellinen merkitys Kuusamon kaupungille. Rukan ansiosta Kuusamossa on esimerkiksi oma lentokenttä sekä ympärivuorokautinen terveyskeskuspäivystys, joka on saanut toimia erikoisluvalla jo useamman vuoden ajan. Kiistatonta on kuitenkin se, että Kuusamon väestö ikääntyy ja vähenee. Muuttoliike Suomessa tapahtuu kohti keskusseutuja¹, mikä voidaan huomata myös Kuusamon tapauksessa. Vielä vuonna 1995 Kuusamossa oli asukkaita 18 700, kun vuonna 2020 väestömäärä on vähentynyt 15 200 asukkaaseen.² Tämä on vaikuttanut siihen, että palveluiden karsiminen, kuten koulujen lakkauttaminen, on ollut merkittävä osa Kuusamon kunnallispoliittisia prosesseja 2000-luvun aikana. Kuusamon tärkeimpiä elinkeinoja ovat matkailu, metsäsektori, alkutuotanto, vähittäiskauppa sekä logistiikka³.

Kunnat ovat tärkeä osa pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia ja kunnilla on hyvin laaja tehtäväkenttä, johon kuuluvat esimerkiksi elinkeinoin, koulutukseen sekä ympäristöön liittyvät kysymykset. Kunnat tuottavat asukkailleen lakisääteiset peruspalvelut ja yksi niiden tärkeimmistä tehtävistä oli terveydenhuoltopalveluiden järjestäminen⁴, mutta hyvinvointialueuudistuksen yhteydessä palveluiden järjestäminen siirtyi kunnilta hyvinvointialueille. Valtaosa kuntien budjetista meni ennen hyvinvointialueuudistusta terveydenhuoltoon sekä sosiaali- ja koulutoimen palveluiden järjestämiseen. Kuntien olemuksen ydin on paikallinen itsehallinto, jonka mukaan paikkakunnalla asuvat ihmiset ovat itse vastuussa kyseisen alueen asioiden hoidosta. Kunnallinen demokratia

¹ Wiberg 2005, 14.

² Tilastokeskus, Kuusamon väestö 1995 ja 2020.

³ Kehittämisyhtiö Naturpoliksen selvitys, *Kuusamon kaupungin kärkitoimialojen kehitysseuranta*, 22.11.2023; logistiikkaan kuuluvat mukaan henkilöliikenne, tavaraliikenne sekä muut logistiikka-alaan liittyvät toimialat.

⁴ Haveri et al. 2007, 20–21.

vahvistaa merkittävästi kansavaltaisuutta ja se on yksi suomalaisen yhteiskunnan lähidemokratian keskeisin esimerkki.⁵

Kuntien hallinto-organisaation uudistuksen yhteydessä 2000-luvulla ainoastaan hallitus, valtuusto ja tarkastuslautakunta tulivat kuntien pakollisiksi toimielimiksi. Kunnissa lautakuntien määrää ei ole rajattu, vaan kunnat saavat itse päättää niiden määrän. Lautakuntien jaottelu tapahtuu yleensä tehtäväalueittain.⁶ Kuusamossa kunnan tuottamat palvelut jaettiin vuodesta 2005 lähtien kolmelle toimialalle, jotka olivat yhdyskuntatekniikka, kasvatus ja sivistys sekä perusturva.⁷ Tätä ennen toimialoja oli kuusi. Yhdyskuntatekniikkaan kuuluu kunnallistekniikka, rakennusvalvonta ja ympäristöasiat. Kasvatus- ja sivistyspuoli pitää sisällään opetustoimen, varhaiskasvatuksen, kulttuurin ja vapaa-ajan palvelut. Perusturva kattoi sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvät palvelut. Hyvinvointiuudistuksen yhteydessä perusturvan toimiala poistui ja sen tilalle Kuusamoon tuli tulevaisuustoimiala, joka vastaa työllisyyteen, kansainvälisyyteen ja yleisesti tulevaisuuden kasvuun liittyvistä asioista. Kuusamon kunnan palveluksessa on tällä hetkellä 656 työntekijää⁸ ja ennen hyvinvointialueuudistusta henkilöstön määrä oli 1277⁹.

Kuusamon kunnanvaltuusto perustettiin 1.1.1919 ja vuonna 1925 Suomessa siirryttiin käytäntöön, jonka mukaisesti valtuusto valittiin kokonaisuudessaan joka kolmas vuosi demokraattisilla vaaleilla. Kunnanvaltuuston ohella toimi kuitenkin edelleen kuntakokous, joka piti huolen maanomistajien asioista ja teiden kunnossapidosta. Suomen sisällissodan jälkeisenä aikana maalaisliitto kasvatti selkeästi suosiotaan Kuusamon kunnallispolitiikassa. Kuusamossa oli paljon maalaisväestöä, sillä vielä 1920-luvulla 98,9 % kuusamolaisista sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta. Moni heistä koki maalaisliiton oikeana poliittisena väylänä vaikuttaa. Esimerkiksi Kuusamossakin maamiesseurat ja maalaisliitto tekivät tiivistä yhteistyötä keskenään. Maalaisliitto koettiin Kuusamossa maalaisväestön luokkapuolueena, joka esiintyi sekä oikeiston että sosialismin vastaisena. Kuusamossa vallalla oli hyvin agraarihenkinen politiikka.¹⁰

Kunnan olot alkoivat vakiintumaan 1920-luvun alkupuolella. Tärkeänä kunnan agendalle nousivat rautatien rakentaminen sekä sairaala-, sosiaali- ja kouluolojen kehittäminen. Maalaisliitto johti

⁵ Haveri 2013, 19; Neilimo 2013, 210.

⁶ Haveri et al. 2007, 71.

⁷ ks. esimerkiksi Kuusamon kaupungin toimintakertomus 2005.

⁸ ”Yleistietoa Kuusamosta”. Kuusamon kaupungin verkkosivut. <<https://www.kuusamo.fi/kaupunki-ja-hallinto/yleistietoa-kuusamosta/>> [luettu 4.3.2024].

⁹ Kyseinen henkilöstömäärä on laskettu 31.12.2022: tieto on saatu sähköpostin välityksellä kunnan hallinto- ja talousjohtajalta 3.5.2024.

¹⁰ Kyllönen 2014, 137, 67–68, 25, 63–64.

Kuusamoa valtapuolueena sisällissodan jälkeen, ja kunnallinen päätöksenteko keskittyi jo kunnallispolitiikan alkuaikoina maalaisliiton harteille. Maalaisliitolla oli enemmistö kaikissa piireissä ja koko kunnassa. Kunnanvaltuusto oli maalaisliittolaisten ja niiden vanhoillislestadiolaisten johtama, jotka olivat maalaisliittoon suuntautuneita.¹¹ Maailmansotien välisenä aikana Kuusamon poliittinen asetelma säilyi entisellään maalaisliiton pitäessä suurimman puolueen paikkaa 70–80 % kannatuksella ja kokoomuksen säilyttäessä toiseksi suurimman puolueen aseman.¹² Talvi- ja jatkosodan aikana Kuusamon alue kärsi mittavia aineellisia vahinkoja, ja Moskovan rauhan seurauksena Kuusamo joutui luovuttamaan osan alueistaan Neuvostoliitolle. Saksalaiset polttivat Kuusamon kaupungin keskusta-alueen ennen vetäytymistään Lappiin päin. Vasta vuoteen 1952 mennessä kirkonkylä oli jälleenrakennettu ja tärkeimmät liikerakennukset, kuten kunnantalo, posti ja apteekki, olivat pystyssä.¹³

Sotien jälkeisenä aikana poliittinen maisema Kuusamossa ei juurikaan muuttunut. Maalaisliitto oli Kuusamossa ylivoimaisesti suurin ja toiseksi isompana ryhmänä oli niin kutsuttu Kunnallinen yhdistys, joka oli eräänlainen oikeistoryhmittymä, johon kuului kokoomus, liberaalinen kansanpuolue ja puolueettomia henkilöitä. Suomen Kansan Demokraattinen Liitto eli SKDL oli kolmanneksi suurin puolue, jolla oli heti sodan jälkeen huomattava kannatus, sillä niin kutsuttu korpikommunismi kukoisti Kuusamon itäisillä sivukylillä.¹⁴ Tarkastelemalla puolueiden saamaa kannatusta eduskuntavaaleissa Kuusamossa, voidaan myös havaita, että SKDL:n kannatus oli suhteellisen korkealla heti sotien jälkeisenä aikana. Korkeimmillaan se oli 18,3 %.¹⁵ SDP toimi Kuusamossa pienenä puolueena, jonka vuoksi puolue muodosti vaaleissa yleensä vaaliliiton Kunnallisen yhdistyksen kanssa. Vasemmiston kannatuksen ollessa vielä voimissaan heti sodan jälkeen, maalaisliiton ja oikeistolaisen Kunnallisen yhdistyksen välit olivat läheiset. Tätä kuvastaa esimerkiksi se, että muutama oikeistolainen valittiin valtuuston puheenjohtajaksi heti sotien jälkeisenä aikana.¹⁶

Kuusamon sivukylien asukkaista moni muutti Ruotsiin 1960-luvun alkupuolella, minkä seurauksena korpikommunismi heikentyi ja muutamassa vuodessa SKDL:n kannatus romahti Kuusamossa. Tämä johti myös vasemmiston ja oikeiston yhteistyöhön tietyissä kunnallispoliittisissa kysymyksissä

¹¹ Kyllönen 2014, 79, 137, 360.

¹² Kyllönen 2007, 13.

¹³ Ervasti 1985, 10–11, 17, 20, 25.

¹⁴ Haastattelu SE.

¹⁵ Kyllönen 2007, 13–14.

¹⁶ Haastattelu SE.

maalaisliittoa¹⁷ vastaan.¹⁸ Keskustapuolueen kannatus vahvistui erityisesti 1980-luvulla¹⁹ ja samalla myös ryhmän sisäiset erimielisyydet kasvoivat. Muiden puolueiden jäsenet pystyivät vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon ”henkilökohtaisen diplomatian” avulla eli henkilökohtaisilla suhteilla keskustalaisiin valtuutettuihin. Suurimpia kysymyksiä kunnallispolitiikassa 1960-luvulta eteenpäin olivat sivukylien tyhjentymiseen sekä Rukan kehittämiseen liittyvät asiat.²⁰

Kunnallispoliittiselta koostumukseltaan Kuusamossa on siten Suomen itsenäistymisen ajan jälkeen ollut keskustan ehdoton enemmistö. Kuusamossa keskustan ehdoton enemmistö tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kaikki ensimmäiset puheenjohtajuudet, niin lautakuntien, valtuuston kuin hallituksen, ovat olleet vuosien 2000–2023 välisenä aikana keskustalla.²¹ Keskustan ehdoton enemmistö on Kuusamon kunnallispolitiikan yksi määrittelevimmistä piirteistä. Keskustan valta-asema Kuusamossa on kuitenkin heikentynyt erityisesti edellisten kolmien vaalien aikana, kuten voimme havaita alla olevasta taulukosta 1. Toiseksi suurimman puolueen paikkaa on Kuusamossa perinteisesti pitänyt kokoomus. Perussuomalaiset²² ovat vuoden 2012 vaalivoittonsa jälkeen tuoneet omaa väriään mukaan kunnallispolitiikkaan ja puolue nousi valtuustoon kyseisenä vuonna viidellä valtuustopaikalla.

PUOLUE	2000	2004	2008	2012	2016	2021
Keskusta	30	31	28	25	24	21
Kokoomus	4	5	7	5	5	7
SDP	4	3	4	3	2	2
Perussuomalaiset	0	0	0	5	2	4
Vihreät	2	2	2	3	4	3
Vasemmistoliitto	1	1	2	2	2	2
Kristillisdemokraatit	1	1	0	0	0	0
K2000	1	0	0	0	0	0
YHTEENSÄ	43	43	43	43	39	39

Taulukko 1: Kuusamon kuntavaalitulokset vuosien 2000–2023 välisenä aikana²³

¹⁷ Vuoteen 1965 keskusta toimi nimellä Maalaisliitto, vuosina 1965–1988 nimellä Keskustapuolue ja vuodesta 1988 eteenpäin nimellä keskusta.

¹⁸ Haastattelu SE.

¹⁹ Tilastokeskus, Kuusamon kunnallisvaalitulos 1976–2000.

²⁰ Haastattelu SE.

²¹ ks. esimerkiksi vuosien 2000–2023 Kuusamon kaupungin toimintakertomukset.

²² Perussuomalaisten valtuustoryhmä tosin hajosi Kuusamossa joulukuussa 2023. Osa erotettiin valtuustoryhmästä ja he perustivat oman valtuustoryhmän, Kuusamon puolueettomat.

²³ Kuusamon kaupunginvaltuuston koko vaihtui valtuuston päätöksellä 43:sta 39:ään vuonna 2017 alkavalle valtuustokaudella, ks. kaupunginvaltuuston pöytäkirja 9/2016. Syynä oli kaupungin väestömäärän lasku.

1.1 Aiheena Kuusamon kunnallispolitiikka

Tutkielmassani tutkin Kuusamon kunnallispoliittista kulttuuria, poliittista päätöksentekoa ja sen lähihistoriaa vuosien 2000–2023 välisenä aikana. Tutkimuksen avulla saadaan lisää tietoa suomalaisesta kuntademokratiasta, mikä on erityisen tärkeää kuntien merkittävän luonteen takia suomalaisessa yhteiskunnassa. Kunnallinen itsehallinto on yksi suomalaisen demokratian peruspilareista. Tutkimuskohteena oleva aikaväli on valittu kolmesta eri syystä. Tutkimuksen perustuessa pääosin haastatteluihin, olisi ollut kohtuutonta pidentää tutkimusajankohtaa 1900-luvun puolelle. Mitä pidempi aika tapahtumista on, sitä vaikeampi haastateltavien on niitä muistella. Nykyhetki vaikuttaa myös aina menneisyyden muisteluun ja sen takia päätin ulottaa tutkimukseni nykyisyyteen saakka. Toisaalta halusin perehtyä juuri Kuusamon kaupungin kunnallispolitiikan lähihistoriaan ja sen poliittiseen kulttuuriin, jonka takia valitsin tutkimusajankohdaksi 2000-luvun.²⁴

Kunnallispolitiikka valikoitui tutkimusaiheekseni erityisesti sen takia, että kunnallispoliittinen tutkimus on ollut poliittisen historian saralla vähäistä. Yksittäisten kuntien poliittista kulttuuria ja niiden muutosta on tutkittu lähihistorian saralla hyvin vähän ja olen löytänyt ainoastaan yhden gradun poliittisen historian puolelta, joka on käsitellyt Turun kunnallispolitiikkaa vuosina 2000–2019. Kyseinen Samuli Laineen kirjoittama pro gradu – tutkielma, *Turun kaupunginvaltuusto muutoksessa: Kassakaappisopimuksia ja avointa kabinettipolitiikkaa* (2020), toimi kimmokkeena omalle gradulleni. Laineen tutkimuksen pohjalta sain idean siitä, että samankaltaisen tutkimuksen voisi tehdä myös pienempään kuntaan, joka eroaa monin eri tekijöin Turusta.

Kuusamon kaupungin valikoituminen tutkimuskohteeksi johtui ensisijaisesti Kuusamon puoluepoliittisen asetelman erikoisuudesta, sillä keskustalla on ollut Kuusamossa ehdoton enemmistö aina Suomen itsenäistymisestä lähtien. Halusin tutkimuskohteeksi myös Pohjois-Suomen kunnan, sillä maantieteelliset tekijät vaikuttavat paljon poliittiseen kulttuuriin, kuten tulemme huomaamaan myös Kuusamon tapauksessa. Viimeinen syy Kuusamon valikoitumiselle tutkimuskohteeksi on henkilökohtainen kiinnostukseni Kuusamon kaupungin kunnallispolitiikkaan, poliittiseen kulttuuriin ja sen lähihistoriaan. Olen kotoisin Kuusamosta ja olen asunut siellä koko lapsuuteni. Seuraan edelleen Kuusamon kaupungin ja sen kunnallispolitiikan tapahtumia. Minulla ei ole puoluepoliittista sidonnaisuutta, mutta isäni toimii kokoomuksen kunnanvaltuutettuna Kuusamossa. Olen jättänyt hänet haastattelujen ulkopuolelle tutkimuseettisistä syistä.

²⁴ Tutkimuksessani on myös viitteitä Kuusamon kunnallispolitiikkaan ennen 2000-lukua, mikäli se on relevanttia käsiteltävän aiheen kannalta.

Tutkimus voi antaa osviittaa myös muiden kaupunkien ja kuntien poliittisesta kulttuurista, vaikka tutkin nimenomaisesti Kuusamon kaupungin poliittista kulttuuria. Erityisesti näen tämän olevan mahdollista muiden ehdottoman enemmistön omaavien kuntien osalta. Tutkimuksessani en kuitenkaan voi vastata täysin kysymykseen siitä, miten Kuusamon kaupungin päätöksenteko eroaa muista kaupungeista, sillä kuntapolitiikan eroja eri kaupunkien ja kuntien välillä on tutkittu hyvin vähän. Erottavia tekijöitä kuntien välillä on olemassa paljon, kuten taloudellinen tilanne, sijainti, perinteet, puoluekannatus, joten vertailua ja yleistyksiä on kyseisten tekijöiden takia vaikea tehdä.²⁵

1.2 Aiempi tutkimus ja tutkimuskirjallisuus

Suomessa kunnallispolitiikka, erityisesti kunnanvaltuustojen toiminnan tutkimus, on jäänyt politologian saralla vähäiseksi. Kuten Laine oivaltavasti gradussaan toteaa, kunnallispolitiikan tutkimuksellisesta puutoksesta alalla kertoo esimerkiksi se, että poliittisen historian ja valtio-opin maisteriksi on mahdollista valmistua ilman yhtäkään luentoa, joka käsittelee kunnallispolitiikkaa.²⁶

Tampereen yliopiston kunnallistieteen ja johtamisen ohjelman kautta on tehty suuri osa kunnallispolitiikan yliopistollisesta tutkimuksesta, joka on pääosin keskittynyt tapaustutkimuksiin.²⁷ Kyseinen linja on jo lakkautettu, mutta nykyään Tampereella toimii kunta- ja aluejohtamisen maisteriohjelma, joka keskittyy kuntien ja alueiden erityiskysymyksiin sekä niiden johtamiseen.²⁸ Tutkintolinjan tuottamat opinnäytetyöt ovat selkeästi tapauskohtaisia ja keskittyvät niin kuntademokratiaan kuin alueiden ja kuntien johtamiseen.²⁹ Ne myös ovat pelkästään nykyhetkeä analysoivia vailla historiallisen perspektiivin ja ajallisen muutoksen kuvausta.

Yhteiskuntatieteissä kunnallispoliittinen tutkimus on kohdistunut juuri poliittiseen johtamiseen, kuntien asemaan, kunnalliseen demokratiaan sekä kunnalliseen itsehallintoon. Vaikka kunnallispolitiikan tutkimus on keskittynyt hyvin paljon tapaustutkimusten varaan, pyrkivät nämä tutkimukset tuottamaan tietoa, jonka merkitys ulottuu laajemmalle kuin vain tutkimuskohteena olevaan kuntaan. Tämä on mahdollista, koska päätöksenteolle ja yleisesti kuntien toiminnalle on annettu samat lainsäädännölliset raamit. Myös Kunnallisalan kehittämissäätiö ja kuntaliitto tuottavat

²⁵ ”Kuntademokratian pyörät pyörivät”, Poliittisen historian oppiaineen blogi, 2.5.2022.

²⁶ Laine 2020, 4.

²⁷ Ibid., 5.

²⁸ ”Kunta ja aluejohtaminen, Hallintotieteiden maisteriohjelma”, Tampereen yliopiston nettisivut.

<<https://www.tuni.fi/fi/tule-opiskelemaan/kunta-ja-aluejohtaminen-hallintotieteiden-maisteriohjelma>> [luettu 23.4.2024].

²⁹ ks. esimerkiksi *Poliittinen johtajuus kuntien välisessä yhteistyössä - Yhteistyö Tampereen kaupunkiseudulla luottamushenkilöiden näkökulmasta* (2011), Holmqvist; *Kuntalaisille tarjottavat osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet - Tampereen kaupungin kuntademokratiayksikkö* (2015), Lepaus; *Vaikuttavuutta vuoropuhelulla - reuna-alueen asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet kunnan päätöksenteossa* (2014), Lehtola.

kuntiin liittyvää tutkimusta ja olen saanut näiltä organisaatioilta graduuni tärkeää taustoittavaa tutkimuskirjallisuutta, kuten Ruostetsaaren ja Holttisen toteuttama tutkimus *Luottamushenkilö ja valta: edustuksellisen kunnallisdemokratian mahdollisuudet* (2001) sekä Matti Wibergin kirjoittama teos *Valta kunnassa* (2005).

Keskiössä omassa tutkimuksessani on kuntapolitiikan historiallinen tarkastelu. Kuntapolitiikkaa ja valtuuston toimintaa on historian saralla tutkittu, mutta tutkimus ei ole laajentunut lähihistoriaan asti.³⁰ Kunnallispolitiikasta on kuitenkin tehty muistelmia, joista osa ulottuu 2000-luvun puolelle.³¹ Varsinaista kunnallispolitiikan historiallista tarkastelua 2000-luvulla en kuitenkaan ole löytänyt kuin Laineen Turun kunnallispolitiikkaa käsittelevän gradun. Turun kunnallispolitiikka on verrattain tunnettua ja siitä on tehty myös aikaisempia tutkimuksia, kuten Jarmo Kailan kirjoittama *Turun Kunnallispolitiikka – Kansanvaltaa vai elitismää* (1982) sekä Elias Laitisen kirjoittama *Turkulaisten kaupunginvaltuutettujen näkemykset edustuksellisesta ja suorasta demokratiasta* (2013). Mikään aiempi tutkimus ei kuitenkaan ole tutkinut Turun 2000-luvun kunnallispolitiikkaa sillä laajuudella kuin Laine tutkimuksessaan on tehnyt.

Tutkimuksessani oman haasteensa luo se, että Kuusamon kunnallispolitiikasta ei ole tehty mitään vastaavia tutkimuksia, jotka auttaisivat minua saamaan osviittaa Kuusamon kunnallispoliittisista tapahtumista ja poliittisesta päätöksenteosta. Kuusamon 2000-luvun historiaa ei ole tutkittu, joten perushistoriateosta omalta tutkimusajankohdaltani Kuusamosta ei ole saatavissa. Kuusamosta on tehty kuitenkin muutamia 1900-lukua käsitteleviä historiateoksia, jotka auttavat minua aiheen taustoituksessa. Näistä tärkeimpiä ovat Matti Kyllösen kirjoittamat teokset *Miksi Kuusamo ei ole punainen? Sosialismin ja kommunismin torjunta Kuusamossa eduskuntavaaleissa 1907–1966* (2007) ja *Verellä lunastettu maa: Kuusamo 1938–1939* (2014). Kuusamon historiaan liittyvän tutkimuskirjallisuuden vähyyden takia alkuperäislähteiden painoarvo nousee omassa tutkimuksessani merkittävästi. Kuusamon kunnallispolitiikan peruskuvan olen saanut valtuustojen pöytäkirjojen, toimintakertomusten sekä paikallisen sanomalehden *Koillisanomat* avulla. Myös Laine koki valtuuston pöytäkirjojen sekä paikallislehdistön antavan tärkeää taustoitusta ja vertailevaa materiaalia tutkimukseen³². Toisaalta tutkimukseni tekoa helpottaa se, että Kuusamo on suhteellisen pieni kaupunki, joten päätöksentekokoneisto ja päätettävät asiat eivät ole niin suuria kuin esimerkiksi Turussa.

³⁰ Laine 2020, 4.

³¹ Esimerkiksi Bimberg 2008, *Ylitornion kunnallispolitiikkaa ja poliitikkoja 1972–2008*.

³² Laine 2020, 6–7.

1.3 Poliittisen kulttuurin käsite

Poliittisen kulttuurin käsite on olennainen osa tutkimustani, sillä tutkin nimenomaisesti Kuusamon kunnan poliittista kulttuuria. Kuntien poliittista kulttuuria on tutkittu hyvin vähän erityisesti 2000-luvulla, joten tutkimukseni tulee tuottamaan uutta tietoa tämän asian suhteen. Valtiollisella tasolla, jos esimerkiksi katsoo Suomen poliittista kulttuuria, tutkimusta sen sijaan on huomattavasti enemmän. Suomen poliittista kulttuuria ovat erityisesti tutkineet Risto Alapuro sekä Pasi Saukkonen. Esimerkiksi Alapuro käsittelee artikkelissaan *Ulkoinen ja sisäinen: Suomen poliittisen kulttuurin pitkä linja* (2010)³³ Suomen poliittisen kulttuurin kehitystä ”sisäisten” ja ”ulkoisten” tekijöiden vuorovaikutuksen kautta. Poliittisen kulttuurin tutkimus ei kuitenkaan keskity vain valtiolliselle tasolle, vaan tutkimuksia on tehty esimerkiksi arjen poliittisesta kulttuurista³⁴.

Jo Aristoteles ja Platon ovat aikoinaan pohtineet välillisesti poliittisen kulttuurin käsitettä, mutta ensimmäisen kerran termiin virallisesti viittasi Herder. Termin voidaan nähdä myös olleen epämääräisesti esillä klassikkoteoksessa *Democracy in America*, jonka on kirjoittanut Alexis de Tocqueville. Käsite nousi kunnolla keskusteluun ensimmäisen kerran Yhdysvalloissa Gabriel Almondin ja Sydney Verban kirjoittaman kirjan *Civic Culture* (1963) myötä. Kyseisten henkilöiden mukaan poliittisen kulttuurin käsitteeseen kuuluu demokraattisen järjestelmän normit, asenteet ja toimintatavat sekä poliittisen eliitin tavat tehdä päätöksiä.³⁵ Yhtenä poliittisen kulttuurin käsitteen pioneerina pidetään myös Lucian Pyeta, jonka mukaan käsitteellä tarkoitetaan erilaisia asenteita, uskomuksia ja tunteita, jotka tarjoavat taustaoletuksia ja sääntöjä siihen, miten poliittinen järjestelmä toimii. Hänen mukaansa poliittinen kulttuuri pitää sisällään sekä poliittiset ihanteet että hallintojärjestelmän normit.³⁶

Poliittista kulttuuria ei ole määritelty vain yhdellä tavalla vaan määritelmät ovat vaihdelleet suppeammista laajempiin käsityksiin, kuten politiikan tutkija Heino Nyysösen tuo esille artikkelissaan *Metsoja, peikkoja ja vampyyrejä. Poliittinen kulttuuri ja stereotyytiat* (2004). Nyysösen mukaan poliittisen kulttuurin käsitettä ei voikaan selittää kattavasti vaan se pysyy kiistanalaisena.³⁷ Myös historioitsija Ronald P. Formisanon kirjoittamassa artikkelissa *The Concept of Political Culture*³⁸ (2001) otetaan kantaa siihen, kuinka poliittisen kulttuurin käsite on ollut kiistelty eri tieteenaloilla ja kuinka se on muuttunut ajan saatossa. Osa akateemikoista määrittelee poliittisen kulttuurin siten, että siihen kuuluvat erilaiset arvot, asenteet ja tunteet. Osa taas lisää siihen

³³ Artikkelin julkaistiin lehdessä *Yhteiskuntapolitiikka*.

³⁴ Esimerkiksi *Kerrottu politiikka. Muistitietotutkimus arjen poliittisesta kulttuurista* (2013), Latvala.

³⁵ Nyysösen 2004, 168–169.

³⁶ Pye 1968, 218.

³⁷ Nyysösen 2004, 172, 187.

³⁸ Julkaistu lehdessä *The Journal of Interdisciplinary History*.

kuuluvaksi myös erilaiset traditiot, perinteet sekä toimintatavat.³⁹ Kuten artikkeli hyvin toteaa, esimerkiksi 1960–1970-luvulla historioitsijoiden joukosta oli vaikeaa löytää kahta tutkijaa, jotka olisivat määritelleet poliittisen kulttuurin käsitteen tismalleen samalla tavalla.⁴⁰ Tämä on näkyvissä myös muilla tieteenaloilla. Esimerkiksi Gabriel Almond on ottanut kirjoituksissaan kantaa siihen, että asenteet kuuluisivat poliittisen kulttuurin käsitteen alaisuuteen. Sen sijaan tutkijat Whitefield ja Evans eivät jaa tätä näkemystä, koska poliittisen kulttuurin käsite laajentuisi heidän mielestään silloin merkittävästi.⁴¹

Kuntien poliittista kulttuuria on tutkittu vähäisesti ennen 2000-lukua, mutta esimerkiksi kaksi seuraavaa pro-gradu tutkielmaa, Eveliina Topparin kirjoittama *Kuortaneen poliittinen kulttuuri 1920–1930-luvuilla* (2020) ja Annina Pihlajamäen kirjoittama *Seinäjoen kaupungin poliittiset kulttuurit 1960–1975* (2019), auttavat myös minua poliittisen kulttuurin käsitteen hahmottamisessa. Samalla tuon ilmi sitä, miten itse käsitän poliittisen kulttuurin käsitteen omassa tutkimuksessani.

Kulttuuri syntyy ympäristön vaikutuksesta ja siten myös uusiutuu sen vaatimusten mukaisesti. Kulttuurin yksi osa-alue on poliittinen kulttuuri, johon liittyvät erityisesti julkisen vallan käyttö, arvot sekä erilaiset normit. Eveliina Toppari määrittelee gradussaan kolme erilaista poliittisen kulttuurin ilmenemismuotoa: yhteisön jäsenten suhde politiikkaan, traditiot sekä ulkoiset muodot.⁴² Yhteisöön määrittelen omassa tutkimuksessani kuuluvan poliittisen ja operatiivisen kuntapolitiikan toimintakoneiston henkilöt eli valtuutetut ja viranhaltijat. Käsittelen näiden henkilöiden kokemuksia politiikasta ja sen parissa toimimisesta, esimerkiksi juuri valtuustotyöskentelyn kautta. Toppari sen sijaan on gradussaan tutkinut poliittista kulttuuria kunnallispolitiikkojen lisäksi myös asukkaiden tasolla⁴³. Tiedyt traditiot ovat myös Kuusamon kunnallispolitiikassa näkyvillä. Ne liittyvät esimerkiksi vaalien jälkeen solmittaviin teknisiin vaaliliittoihin ja luottamuspaikkojen jakamiseen tai yleisesti poliittiseen päätöksentekoon sekä valtuutetun omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Toisaalta kunnallispoliittinen toimintakulttuuri on muuttuva, eivätkä kaikki perinteet ja toimintatavat ole säilyneet samanlaisena tarkasteltavana olevan ajanjakson aikana. Toppari tuo myös gradussaan esille sen, että poliittisen kulttuurin kokonaisvaltainen tutkimus vaatii sekä toiminnan että asenteiden tutkimusta. Sen takia Toppari käsittelee tutkimuksessaan kuortanelaisten politiikkaan ja sen instituutioihin kohdistuvia asenteita.⁴⁴ Omassa tutkimuksessani asenteiden tarkastelulla on suuri

³⁹ Pasi Saukkonen tuo artikkelissaan *Suomalaisen yhteiskunnan historia, rakenne ja poliittinen kulttuuri* (2003) ilmi poliittiseen kulttuuriin kuuluvan myös erilaiset käsitykset ja ideaalit, sivu 14.

⁴⁰ Formisano 2001, 399, 407, 410–411, 414.

⁴¹ Nyysönen 2004, 180–181.

⁴² Toppari 2020, 7–8.

⁴³ Ibid., 9.

⁴⁴ Ibid., 10.

rooli, sillä niiden avulla pystyn tarkastelemaan sitä, miten valtuutetut ja viranhaltijat kokevat kunnallispoliittisessa toimintaympäristössä toimimisen.

Annina Pihlajamäki käsittelee gradussaan poliittisen kulttuurin käsitettä erityisesti Juhani Myllyn pohdintojen kautta. Mylly on tarkastellut poliittista kulttuuria erityisesti historiallisen tutkimuksen saralla. Hän kuvailee, että poliittisen kulttuurin käsite mahdollistaa tarkastelun, jonka avulla voidaan havaita miten asenteet, normit, tavat ja uskomukset ohjaavat politiikkaa ja miten historiallinen muutos ja jatkumo niissä näkyy. Mylly toteaa, että poliittisen kulttuurin tutkimus soveltuu myös kunnallispolitiikan tarkasteluun, vaikka paikallistason tarkastelu on ollut huomattavasti vähäisempää kuin valtiollinen makrotason tutkimus.⁴⁵

Monet historioitsijat käsittävät poliittisen kulttuurin siten, että se ei ole pysyvä vaan se muuttuu ajan saatossa.⁴⁶ Kuusamon poliittista toimintakulttuurin tutkimuksessa on tärkeä huomioida, että pitkällä aikavälillä poliittisia kulttuureita voi olla useita. Sekin raja on huomioitava, että tutkin aihetta nimenomaisesti poliittisten päättäjien sekä viranhaltijoiden näkökulmasta. Jos tutkimukseeni olisin lisännyt myös tavallisten kuntalaisten asenteet ja näkökulmat kunnallispolitiikasta, muodostuisi tutkimuksesta ja sen tuloksista hyvin erilainen. Poliittisen kulttuurin käsitteen avulla voin tarkastella niitä normeja, asenteita, toimintatapoja sekä traditioita, joita Kuusamon kunnallispolitiikassa on havaittavissa tarkasteltavana olevan ajanjakson aikana. Ne auttavat minua vastaamaan myös siihen kysymykseen, miten päätöksenteko Kuusamossa erityisesti poliittisten puolueiden ja viranhaltijoiden näkemysten perusteella toimii.

1.4 Aineiston kuvaus

Haastattelututkimus valikoitui tutkimusmetodikseni, koska aiheeseen ei voida saada kattavia vastauksia minkään muun lähdeaineiston avulla. Tämä korostuu vielä entistä enemmän valitsemani paikkakunnan takia. Kuusamo on suhteellisen pieni, kasvukeskusten ulkopuolella oleva kaupunki, jonka kunnallispolitiikasta tai edes kunnan lähihistoriasta ei ole tehty tutkimusta. Lisäksi poliittisen kulttuurin tutkimuksessa on tärkeä saada nimenomaisesti kuvausta siitä, miten viranhaltijat ja poliitikot kokevat ja näkevät poliittisen kulttuurin Kuusamossa. Nimittäin kokemukset ja näkemykset voivat kertoa huomattavasti enemmän poliittisesta kulttuurista kuin esimerkiksi sanomalehtien tapahtumakuvaukset.

⁴⁵ Pihlajamäki 2019, 6; Mylly 1989, 28, 30.

⁴⁶ Formisano 2001, 415.

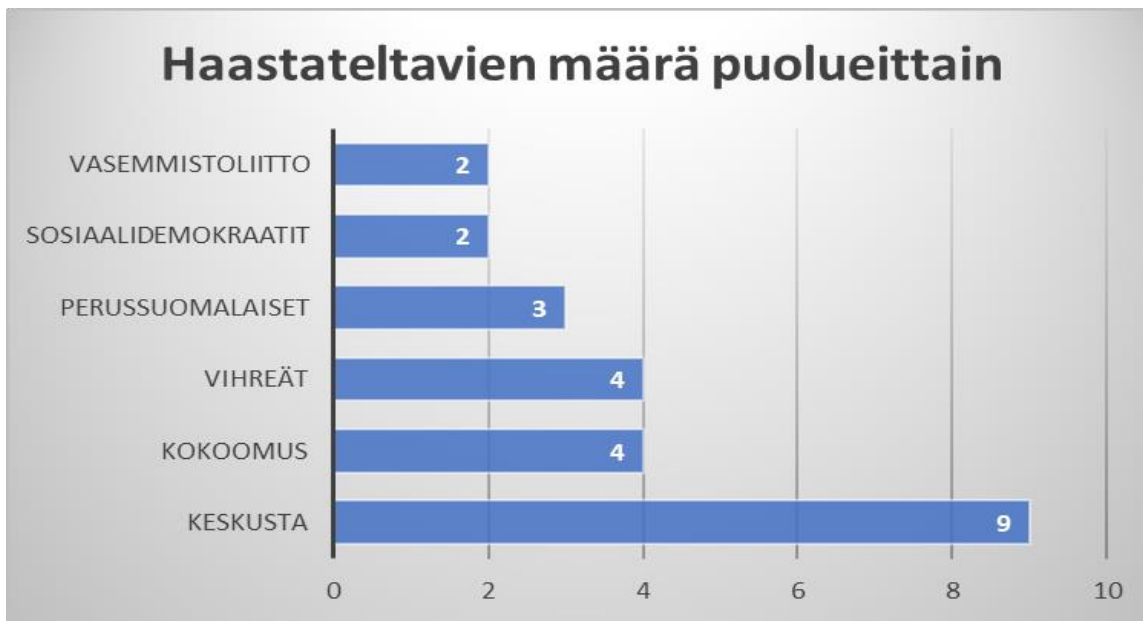
Pääasiallinen aineistoni koostuu tekemistäni valtuutettujen haastatteluista, mutta viidesosan haastatteluista olen tehnyt johtaville viranhaltijoille, eli tutkimusaikana Kuusamossa toimineille toimiala- sekä kaupunginjohtajille. Tein haastatteluja yhteensä 30. Niistä 24 tein luottamushenkilöille ja 6 viranhaltijoille. Kaksi epämuodollisempaa taustahaastattelua tein sähköpostin kautta. Ensimmäisen tein *Koillissanomien* entiselle päätoimittajalle, Seppo Salmiselle ja toisen haastattelun tein Kuusamon historiasta kirjoittaneelle Seppo Ervastille⁴⁷, joka on toiminut myös kokoomuksen kunnanvaltuutettuna ennen 2000-lukua. Kyseiset haastattelut eivät noudattanut perinteisen haastattelun konventioita. Salmiselle laitoin teemoja, joita käsittelen gradussani ja hän sai vapaasti kertoa mieleen tulevia asioita teemoihin liittyen. Ervastille laitoin kysymyksiä tiettyihin aihealueisiin liittyen ja hän sai vastata kysymyksiin omasta näkökulmastaan katsoen.

Haastattelujen haastattelu-aika oli alun perin rajattu tuntiin, mutta haastattelujen kesto vaihteli huomattavasti haastateltavasta riippuen. Pisin haastattelu kesti kolme ja puoli tuntia, lyhin haastattelu oli ohi 30 minuutissa. Tallenteiden kokonaisaika määrä on noin 38 tuntia ja keskimäärin haastattelujen kesto oli 50–75 minuutin välillä. Litteroidun materiaalin määrä on noin 450 sivua⁴⁸. Haastattelujen sisältö ja sen käytettävyys vaihtelee paljon haastateltavien välillä. Osa vastasi kysymyksiin kattavasti ja monesta eri näkökulmasta pohtien, osa taas vastasi mahdollisimman lyhyesti ja jopa lisäkysymyksien avulla he eivät juurikaan kertoneet asiasta enempää. Haastattelujen pituus ei myöskään kerro aineiston hedelmällisyydestä, sillä esimerkiksi pisimmissä haastatteluissa haastateltavat saattoivat lähteä kertomaan asioita täysin käsiteltävän aiheen vierestä.

Haastateltavien valinta noudatti pääosin Kuusamon kunnallispoliittista jakaumaa vuosien 2000–2023 välisenä aikana. Eniten haastateltavia oli keskustasta, yhteensä yhdeksän kappaletta. Kokoomuksesta ja vihreistä haastattelin molemmista neljää valtuutettua, perussuomalaisista kolmea. Sosiaalidemokraateista ja vasemmistoliitosta haastattelin molemmista kahta valtuutettua. Taulukko 2 kuvastaa haastateltavien määrää puolueittain.

⁴⁷ Kyseinen haastateltava on isoisäni. Haastattelu oli kuitenkin perusteltua toteuttaa hänelle, sillä kukaan muu Kuusamossa aikaisemmin toiminut kunnallispoliitikko ei ota kantaa kunnallispolitiikkaan *Koillissanomissa* samalla intensiteetillä kuin hän. Lisäksi Ervasti on Kuusamon historian asiantuntija, ja hän on esimerkiksi ollut kirjoittamassa seuraavia teoksia: *Kuusamon historia 1* (1978) ja *Kuusamon seurakunnan historia* (1981).

⁴⁸ Fonttikoko 11, riviväli 1,0.

Taulukko 2: Tutkimuksen haastateltavat puolueittain kuvattuna

Kuusamon puoluepoliittisen jakauman takia kaikista puolueista ei ollut valinnanvaraa valita haastateltavia. Esimerkiksi vasemmistoliiton ryhmällä on ollut tarkasteltavana olevan ajanjakson aikana yksi ja sama valtuutettu suurimman osan ajasta ja siten hän valikoitui haastateltavaksi. Puoluejakaumasta riippumatta mahdollisten haastateltavien määrä oli suhteellisen laaja, sillä valikoin haastateltaviksi myös valtuutettuja, jotka eivät enää tällä hetkellä ole valtuustossa. Tämä oli tärkeää, sillä tarkasteltavana oleva ajanjakso on suhteellisen pitkä, joten haastateltavaksi tuli saada valtuutettuja, jotka olivat toimineet kunnallispolitiikassa ennen nykyhetkeä. Haastateltavaksi valikoitui myös heitä, jotka olivat toimineet kunnallispolitiikassa koko tarkasteltavana olevan ajanjakson ajan.

Haastateltavien valinnassa pyrin myös katsomaan sitä, että haastateltaviksi valikoituu korkeissa luottamustehtävissä olevien valtuutettujen lisäksi vain tavallisia rivivaltuutettuja sekä lautakunnissa jäsenenä olevia valtuutettuja. Pienpuolueiden valtuutettujen valinnan kohdalla tämä näkyi vähemmän, sillä heillä ei ole Kuusamon kunnallispoliittisen jakauman takia ensimmäisiä puheenjohtajuuksia. Keskustan sisältä yritin saada haastateltaviksi myös tavallisia rivivaltuutettuja, mutta valitettavasti tämä osoittautui hankalaksi. Yritin kontaktoida kyseisiä haastateltavia sekä sähköpostin että puhelimen välityksellä, mutta valitettavasti osa ei koskaan palannut minulle asiaan tai kieltäytyi haastattelusta. Siten suurin osa haastattelemistani keskustan valtuutetuista on jossain vaiheessa ollut korkeissa luottamustehtävissä, kuten toiminut lautakunnan, valtuuston tai hallituksen puheenjohtajana. Tämä on pitänyt huomioida aineiston analyysissä ja johtopäätöksissä.

Valtuuston pöytäkirjat, vuosittaiset kaupungin toimintakertomukset sekä paikallisalueen tärkein sanomalehti *Koillissanomat*⁴⁹ muodostavat toisen osan tutkimukseni alkuperäisaineistosta. Olen käynyt läpi kaikki valtuuston pöytäkirjat ja kaupungin toimintakertomukset vuosien 2000–2023 väliseltä ajalta. Valtuuston pöytäkirjat ovat vain päätöspöytäkirjoja, mutta niistä on ollut apua tarkastellessa tärkeimpiä tapahtumia, tehtyjä päätöksiä ja mahdollisia äänestystuloksia. Kaupungin toimintakertomukset sen sijaan antavat suhteellisen kattavan kuvan kyseisen vuoden tärkeimmistä poliittisista päätöksistä, tapahtumista sekä kunnan taloudellisesta kehityksestä.

Koillissanomien painoarvo aineistona on merkittävä, sillä Kuusamon lähihistoriasta ei ole tehty tutkimusta. Siten lehti toimii kontekstia tuottavana aineistona, josta pystyn tarkastelemaan enemmän esimerkiksi tiettyihin päätöksiin ja tapahtumiin liittyvää keskustelua.⁵⁰ Sanomalehtiaineistoa käytettäessä pitää kiinnittää huomio siihen kuka kirjoittaa, miksi hän kirjoittaa ja mistä asemasta hän kirjoittaa. Esimerkiksi suuri ero on sillä, käytäntö lähteenäni kyseisen lehden päätoimittajan kirjoittamaa kirjoitusta vai valtuutetun kannanottoa. *Koillissanomat* on digitoidussa muodossa vain vuosina 2017–2021, joten suurin osa tutkimuksessa käytetystä sanomalehden materiaalista on fyysisessä muodossa. Kävin sanomalehtiaineiston läpi siten, että katsoin jokaisen valtuustokokouksen ympäriltä muutaman päivän säteeltä kunnallispolitiikasta kirjoitetut asiat. Lisäksi vaalivuosien aikana tarkastelin keskustelua vaalien ympäriltä kuukauden säteeltä.

1.5 Haastattelututkimuksen erityispiirteet ja haasteet

Tutkimukseni haastatteluformaatiksi valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu. Puolistrukturoidun haastattelun mukaisesti kaikki kysymykset ovat valmiiksi mietittyjä ja samat kaikille haastateltaville⁵¹, mutta tiettyjä kysymyksiä personoin haastateltavasta riippuen. Lisäksi jos haastattelussa tuli ilmi uusia mielenkiintoisia asioita, esitin niihin lisäkysymyksiä. Teemahaastattelun mukaisesti asetin kysymykset tiettyjen teemojen alle⁵², esimerkiksi ”Viranhaltijoiden ja valtuutettujen välinen suhde” sekä ”Valtuutetun omat vaikutusmahdollisuudet”. Pyrin käymään jokaisen teeman läpi haastateltavan kanssa, mutta tiettyjä teemoja käsittelin aina sillä laajuudella, mikä kullekin haastateltavalle oli hedelmällisintä. Aineiston analysointiin on käytetty avuksi erityisesti seuraavia teoksia: Johanna Ruusuvuoren, Pirjo Nikanderin ja Matti Hyvärisen kirjoittama *Haastattelun*

⁴⁹ *Koillissanomat* perustettiin vuonna 1950 ja sen levikkialueeksi muodostui Kuusamon lisäksi Taivalkoski ja Pudasjärvi; Numminen et al. 1988, 345.

⁵⁰ Viitattaessa *Koillissanomien* juttuihin, olen lisännyt viitteisiin otsikot niissä tilanteissa, joissa ne kuvaavat hyvin artikkelin sisältöä ja siitä esille tuomiani asioita.

⁵¹ Hirsjärvi ja Hurme 2001, 47; Virkamiehille ja valtuutetuille on omat kysymyslomakkeet. Haastattelukysymykset löytyvät kokonaisuudessaan gradun liitteistä.

⁵² Hirsjärvi ja Hurme 2001, 47–48.

analyysi (2010), Anne Gallettan ja William E. Crossin kirjoittama *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond: From Research Design to Analysis and Publication* (2013) sekä Mark Donnellyn ja Claire Nortonin kirjoittama *Doing history* (2021).

Tutkimuseettiset kysymykset ja vuorovaikutus haastattelun aikana

Haastatteluja tehdessä on otettava huomioon kyseisen tutkimusmenetelmän eettisyyteen liittyvät asiat. Erityisesti luottamuksellisuus haastattelijan ja haastateltavan välillä on tärkeää niin tutkimuseettisistä syistä kuin tutkimuksen onnistumisen kannalta. Oma käsitykseni on se, että mitä luottavaisempi ilmapiiri haastattelussa on, sitä avoimemmin haastateltava kertoo omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan aiheeseen liittyen. Luottamukselliseen suhteeseen liittyy esimerkiksi se, että haastattelun tarkoituksesta kerrotaan totuudenmukaisesti, haastatteliija käyttää ja säilyttää saamiaan tietojaan luottamuksellisesti ja ilmoittamansa tarkoituksen mukaan sekä raportoidessaan tuloksista varjelee haastateltavan anonymiteettiä⁵³.

Ennen haastattelua on siten tutkimuseettisesti tärkeää, että haastateltavalle kerrotaan totuudenmukaisesti tutkimuksen tarkoituksesta sekä muista tarvittavista seikoista, kuten tutkimusmateriaalin säilyttämisestä. Haastattelupyynnöissä kerroin avoimesti aina tutkimuksen tavoitteesta, haastattelujen kestosta, mahdollisuudesta anonyymiyteen sekä haastattelujen äänittämisestä ja litteroinnista. Ennen äänityksen aloittamista haastattelutilanteessa toin myös vielä kerran ilmi pro gradu -tutkielmani tavoitteen, haastattelun keston sekä äänitykseen ja litterointiin liittyvät asiat. Lisäksi kysyin vielä haastateltavalta äänitallenteen sekä litteroidun muodon tuhoamisesta tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Suurimmalle osalle haastateltavista tällä ei ollut mitään väliä, mutta jotkut halusivat oman aineistonsa hävitettävän tutkimuksen teon jälkeen. Ennen haastattelua ja tarvittaessa vielä haastattelun jälkeen toin vielä haastateltavalle ilmi, että jos hän haluaa vielä tarkentaa sanomisiaan haastattelun jälkeen, voi hän olla yhteydessä minuun vielä puhelimen tai sähköpostin välityksellä. Myös Ruusuvuori ja Tiittula mainitsivat tämän teoksessa *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (2005)⁵⁴. Kukaan haastateltava ei ottanut minuun enää yhteyttä haastattelun jälkeen, mutta koin kuitenkin tarpeelliseksi mainita asiasta, sillä moni totesi haastattelun aikana jonkun kysymyksen kohdalla palaavansa asiaan, jos jotain muistuu vielä mieleen.

⁵³ Tiittula ja Ruusuvuori 2005, 17.

⁵⁴ Ibid., 17.

Käyttämäni suorat siteeraukset tarkistin vielä haastateltavilta erikseen sen jälkeen, kun olin kirjoittanut graduni ensimmäisen version.⁵⁵

Tutkimuksessa haastateltaville annettiin mahdollisuus valita anonymiteetin ja omalla nimellä toimimisen välillä. Koin tämän oikeaksi valinnaksi, sillä osa valtuutetuista koki tärkeäksi, että saa tehdä haastattelun nimenomaisesti omalla nimellä. Viranhaltijoista esimerkiksi kaupunginjohtaja totesi, että hänellä ei ole mitään salattavaa ja häntä haastatellaan viranhaltijana, joten haluaa esiintyä omalla nimellään.⁵⁶ Osa haastateltavista taas suostui haastatteluun vain sillä ehdolla, että sai nimenomaisesti tehdä sen anonymiminä. Esimerkiksi osa anonymiteetin halunneista perusteli valintaansa minulle siten, että on vielä istuva kaupunginvaltuutettu, joten ei koe pystyvänsä esiintymään tutkimuksessa omalla nimellään.

Henkilöiden tunnistettavuuteen liittyviä kysymyksiä on erityisesti pohdittava, kun raportoidaan haastatteluaineiston avulla tuotettua tietoa. Anonymiyden takaamiseksi on muutettava henkilön kaikki tunnistamisen mahdollistavat tiedot, erityisesti henkilön nimi.⁵⁷ Haastattelemistani 24:stä valtuutetusta yhdeksän halusi tehdä haastattelun anonymiminä ja kuudesta viranhaltijasta yksi. Omassa tutkimuksessani esitän heidät lähdeviittauksissa seuraavanlaisesti: ”Nimetön haastattelu”. Nimellä tehtyihin haastatteluihin tulen viittamaan seuraavanlaisesti: ”Haastattelu ja henkilön etu- ja sukunimen ensimmäiset kirjaimet”, esimerkiksi ”Haastattelu JM”. Anonymiteetin antamisella on myös omat haasteensa tutkimuksen luotettavuuden kannalta, sillä haastateltavilla voi tällöin olla ”vapaus” kertoa asioita esimerkiksi liioitellen tai jopa jossain määrin omaa etuaan ajaen. Tämä tekijä on ollut tärkeä ottaa huomioon haastattelujen analysoinnin yhteydessä.

Haastattelut ovat vuorovaikutustilanteita. Haastattelujen tekemisessä haastattelijan yhdeksi tärkeimmäksi ominaisuudeksi on nostettu neutraalius, joka tässä kontekstissa tarkoittaa oman osuuden minimoimista. Haastattelijan tulisi välttää omien mielipiteidensä esittämistä, toimia puolueettomasti, ei heittäytyä väittelyyn haastateltavan kanssa tai edes hämmästellä haastateltavan kertomia asioita. Varsinaista kommentointia tulisi välttää, tai ainakin esittää kommentit neutraalissa muodossa. Neutraalisuus liitetään vahvaksi osaksi haastattelijan ammattitaitoisuutta. Kuten Ruusuvuori ja Tiittula kuitenkin oivaltavasti toteavat, ongelman luo se, että osaa haastateltavista on vaikea houkutella puhumaan pelkästään lyhyiden, neutraalien kommenttien avulla. Tämänkaltaisessa

⁵⁵ Haastateltavat hyväksyivät suurimman osan suorista siteerauksista, mutta muutaman jouduin jättämään pois haastateltavien toiveiden mukaisesti. Muutamaa suoraa siteerausta myös muokattiin haastateltavan toiveesta kuitenkin siten, että siteerauksen asiasisältö ei muuttunut.

⁵⁶ Haastattelu JM.

⁵⁷ Tiittula ja Ruusuvuori 2005, 17.

tilanteessa haastattelijan täytyy rohkaista puhujaa esimerkiksi oletuksia esittämällä.⁵⁸ Itsekin koin täysin neutraalina pysymisen mahdottomaksi vaatimukseksi. Esimerkiksi se, että en olisi saanut äänensävyllänikään hämmästellä mitään, vaikka sinänsä sanallisesti olisin antanut neutraalin vastauksen, kuten ”okei” tai ”joo”, tuntui minusta vaikealta. Lisäksi neutraalimpana on paljon helpompi pysyä silloin, kun haastateltava kertoo avoimesti asioista eikä häntä tarvitse rohkaista puhumaan. Sen sijaan haastateltaville, jotka eivät ole vastanneet kysymyksiin kuin lyhyin vastauksin, olen joutunut esittämään tarkentavia lisäkysymyksiä joskus jopa oletuksia.

Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa haastattelija ei voi yksin päättää passiiviseksi kuulijaksi jättäytymisestä. Jotkut tilanteet vaativat sitä, että haastateltavan vastausten tuottamiseen vaaditaan aktiivisempaa osallistumista myös haastattelijalta. Haastattelun aikana on tärkeää antaa haastateltavalle minimipalautetta, kuten esimerkiksi erilaisia pikkusanoja ”joo, nii, mmm”, jotka osoittavat haastattelijan olevan kiinnostunut ja kuuntelevan haastateltavan kertomia asioita. Haastattelusta voi myös muovata keskustelun omaisemman siten, että ei etene vain kysymys kysymykseltä vaan laajentaa keskustelua oman kuittauksensa, esimerkiksi ”aivan” jälkeen. Haastattelu on mahdotonta tehdä siten, että haastattelija rajoittaisi oman osallistumisensa vain määrätyn kysymysmuodon käyttämiseen.⁵⁹ Täysin passiivisena kysymyksen esittäjänä on haastattelutilanteessa mahdotonta pysyä. Jokainen haastattelutilanne on erilainen vuorovaikutustilanne ja vuorovaikutus ei rajoitu pelkästään kysymysten esittämiseen⁶⁰.

Nykyhetken vaikutus, muistitiedon luotettavuus ja haastateltavan valta

Kuten Teräs ja Koivunen tuovat artikkelissaan ilmi, myös nykyhetken lähtökohdat vaikuttavat vahvasti menneisyyden muisteluun. Nykyhetki vaikuttaa siihen ”mitä painotetaan, mitä jätetään kertomatta ja millaisia merkityksiä menneisyyden tapahtumille annetaan”. Haastateltava voi myös esimerkiksi tarkastella menneisyyttä jälkiviisaasti.⁶¹ Valtuutetut saattavat kokea haastattelutilanteessa, että sen hetkisen poliittisen tilanteen tai yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin takia ei ole järkevää tai sopivaa puhua tietyistä asioista avoimesti. Itse näen, että erityisesti jos haastattelut olisivat sattuneet juuri ennen seuraavia kuntavaaleja, olisi retoriikka muita puolueita kohtaan voinut olla huomattavasti kovempaa ja kilpailuhenkisempää. Toisaalta haastatteluissa oli jo nähtävissä tietynlaista odotusta seuraavia vaaleja kohtaan. Pienpuolueiden toive keskustan ehdottoman enemmistön murtumisesta elää vahvasti ja tämä näkyi myös haastattelumateriaalissa.

⁵⁸ Ruusuvuori ja Tiittula 2005, 44–45, 47.

⁵⁹ Ibid., 25, 29, 31.

⁶⁰ Hyvärinen 2017, 12.

⁶¹ Teräs ja Koivunen 2017, 196–197.

Vaalit on mainittu monissa haastatteluissa käänteentekevinä vaaleina, jotka mahdollisesti viimein poistaisivat keskustan ehdottoman enemmistön.

Haastatteluja tehdessä on tärkeä muistaa myös muistitiedon luotettavuus, josta käydään erityisesti historian tutkimuksen saralla tiukkaa keskustelua. Ongelman aiheuttaa erityisesti se, että haastattelutilanteessa etäisyys kuvattaviin tapahtumiin on usein pitkä (kyseisessä tutkimuksessa jopa yli 10 vuotta) ja taipumus muistaa tapahtumiin liittyviä asioita puutteellisesti tai valikoivasti on yleistä.⁶² Haastateltavat ovat myös omissa haastatteluissaan tuoneet selkeästi esille sen, että eivät muista kaikkea mitä on tapahtunut tai päivitelleet sitä, että jostain tietystä asiasta on jo liian kauan, jotta siitä voisi kertoa jotain.

Vaikka saamani tiedot ovat osittain olleet ristiriitaisia ja asiavirheitä on saattanut ilmetä, olen pystynyt tarkistamaan monet tapahtumat ja asiat pöytäkirjoista, joten sinänsä yllä olevia tilanteita en ole kokenut ongelmallisiksi. Historiantutkimuksen saralle on levinnyt käsitys, että ihmiset saavat muistaa kuten haluavat ja sekin tieto on yhtä arvokasta kuin totuus. Muistitiedon käyttöä määrittelee se, kuinka paljon informaatiota sen avulla voidaan saada. Kuinka tärkeää ja hyödyllistä se on ja saadaanko muilla aineistolla samanlaisia vastauksia?⁶³ Itselläni muistitiedon käyttö aineistona on perusteltua, sillä aihetta on mahdotonta tutkia pelkästään muiden alkuperäisaineistojen pohjalta.

Nykyhetken vaikutuksen ja muistitiedon luotettavuuden lisäksi on tärkeä huomioida, että myös haastateltavalla on haastattelutilanteissa valtaa. Haastateltava voi ensinnäkin kieltäytyä haastattelusta tai hän voi haastattelun aikana vastata kysymyksiin itsensä haluamalla tavalla, esimerkiksi hyvin niukasti.⁶⁴ Oman tutkimukseni haastatteluissa tämä niukkuus, tai asioista kertomatta jättäminen oli tyypillistä. Mahdollista on myös se, että haastateltavat pyrkivät kontrolloimaan keskustelua ja haastattelun etenemistä. Tämä on erityisen varteenotettavaa asiantuntijahaastattelujen kohdalla⁶⁵. Asiantuntijaksi voidaan määritellä henkilö, jonka tiedot ja taidot tiettyyn aihealueeseen liittyen ylittävät maallikon vastaavat. Asiantuntijuutta on kuitenkin vaikea määritellä yksiselitteisesti ja eron tekeminen asiantuntijan ja maallikon välillä voi olla haastavaa. Usein asiantuntijuus määritellään tapauskohtaisesti.⁶⁶ Omassa tutkimuksessani poliitikkoja voidaan pitää asiantuntijoina oman kuntansa poliittisesta päätöksenteosta ja poliittisesta kulttuurista. Toisaalta taas sama pätee viranhaltijoiden kohdalla. Heillä ei ole poliittista päätöksentekovaltaa, mutta ovat silti merkittävä osa päätöksentekoprosessia ja omaavat paljon tietoa päätettävistä asioista.

⁶² Teräs ja Koivunen 2017 194.

⁶³ Ibid., 195.

⁶⁴ Hyvärinen 2017, 16–17.

⁶⁵ Ibid., 17.

⁶⁶ Alastalo et al. 2017, 215–216.

On olemassa kaksi ääripäätä, joita haastattelijan tulisi osata välttää pohtiessaan millaisia haastattelut luonteeltaan ovat. Ensinnäkin haastattelu ei ole pelkkää neutraalia tiedonsiirtoa. Haastateltavat saattavat pyrkiä luomaan haastattelussa itsestään vaikutelman pätevästä ja hyväksyttävänä⁶⁷, toisinaan myös asiasta tietämättömänä. Erityisesti valtuutettuja haastatellessa huomasi tämän ja osa heistä halusi asettaa itsensä edulliseen valoon, korostamalla esimerkiksi omaa poliittista vaikutusvaltaansa.

Lisäksi tarpeellista on ollut omassa tutkimuksessani huomioida erilaisuus haastateltavien luotettavuudessa, joka saattaa näkyä anonyyminä ja nimellä haastattelun tehneiden välillä. Anonyymi haastateltava voi ajatella voivansa sanoa ja kertoa enemmän ilman, että joutuu sinänsä vastuuseen omista sanomisistaan. Se on saattanut omien haastattelujeni kohdalla johtaa siihen, että haastateltavat kertovat paljon avoimemmin ja enemmän asioista ja tapahtumista, kuin mitä he ehkä omalla nimellään tekisivät. Jokaisen haastateltavan kohdalla on siten tärkeä muistaa, että haastateltava ei ole passiivinen ja sinisilmäinen henkilö, joka kertoisi kaiken ja alistuisi kiltisti omaan subjektiasemaansa⁶⁸.

Tutkija ja tutkimus voivat myös haastateltavalle olla väline omien etujen ajamiseen. Toisaalta tällaiset tilanteet saattavat paljastaa tutkimuksen kannalta jotain oleellista. Joskus tutkimus voidaan kokea uhkaavana vallan kahvassa olevien asiantuntijoiden parissa, koska he voivat nähdä sillä olevan vaikutusta heidän omiin etuihinsa ja maineeseensa.⁶⁹ Tämä on mielestäni merkittävä huomio oman tutkimukseni kannalta, sillä Kuusamossa keskustalla on ehdoton enemmistö ja niin sanottu pienpuolue-valtapuolue⁷⁰ ”taistelusetelma” on nähtävissä haastattelujen puolella. Olen tehnyt ainoastaan kaksi sellaista haastattelua, jossa Kuusamon kunnallispolitiikan määrittelevin piirre, keskustapuolueen ehdoton enemmistö, ei olisi tullut jollain tavoin ilmi.

Erityisen merkittävänä pidän tutkimuksen onnistumisen ja luotettavuuden kannalta sitä, että pystyn tunnistamaan, jos joku haastateltava pyrkii avoimesti ajamaan tutkimuksella vahvasti oman puolueensa etua erityisesti Kuusamon kunnallispoliittisessa kontekstissa. Toisaalta haastateltavia ei voi ajatella vain omaa etuansa ajattelevina yksilöinä. Haastattelijan tulisi myös osata välttää kyynisen ajattelumallin ääripäätä, jonka mukaan haastateltava esimerkiksi yrittäisi miellyttää haastattelijaa tai luoda itsestään mahdollisimman edullisen kuvan⁷¹.

⁶⁷ Hyvärinen 2017, 20.

⁶⁸ Ibid., 17.

⁶⁹ Alastalo et al. 2017, 225, 227.

⁷⁰ Valtapuolue ja pienpuolue ovat yleisesti käytettyjä termejä puhuttaessa Kuusamon kunnallispolitiikasta.

⁷¹ Hyvärinen 2017, 20.

2 Valtuustoryhmien toiminta

Kuusamon kunnallispoliittisessa toimintakentässä voidaan selkeästi erottaa toisistaan niin kutsutut pienpuolueet ja valtapuolue. Keskusta on yli sadan vuoden ajan ehdottomalla enemmistöllään pystynyt määrittelemään Kuusamon kaupungin suuntaa, kehitystä ja siellä tehtyjä päätöksiä. Keskustasta käytetään Kuusamon kunnallispolitiikassa termiä valtapuolue ja tätä termiä käytettiin sekä pienpuolueiden että keskustan valtuutettujen haastatteluissa. Pienpuolueet - termi kattaa kaikki muut kuusamolaiset puolueet eli vasemmistoliiton, sosiaalidemokraatit, perussuomalaiset, vihreät ja kokoomuksen. Aivan 2000-luvun alussa myös kristillisdemokraateilla ja Kuusamo 2000 - puolueella oli yhdet edustajat valtuustossa. Pienpuolueista käytettiin sekä sanomalehti *Koillissanomissa* että haastatteluissa myös termiä oppositio, jolla haluttiin korostaa sitä asemaa, jossa pienpuolueet Kuusamon kunnallispolitiikassa ovat.

Tyypillisesti valtuutetut muodostavat valtuustotyöskentelyä varten valtuustoryhmiä, jotka yleensä ovat jakautuneet puolueiden perusteella. Valtuustoryhmiä johtavat puheenjohtajat ja ihanteellisesta näkökulmasta katsoen jokainen valtuutettu voi vaikuttaa ryhmän kantaan keskustelun ja rationaalisen argumentoinnin kautta.⁷² Valtuustoryhmien sisäistä toimintaa on tärkeää tarkastella, sillä se antaa osviittaa siitä, miten ryhmän sisällä päätöksiä tehdään, millainen on ryhmän sisäinen toimintakulttuuri ja onko esimerkiksi ryhmäkuria havaittavissa. Kuusamon poliittisen maiseman takia useimpien pienpuolueiden valtuustoryhmien toiminta on hyvin pienimuotoista valtuutettujen määrän ollessa pienimmillään yksi henkilö. Tällaisessa tapauksessa ryhmätoimintaa ei ole edes olemassa ja muutamakaan valtuutetun valtuustoryhmässä ryhmätoiminnan tarkastelu ei ole kovin hedelmällistä. Erityisen tärkeä on keskittyä keskustan sisäiseen päätöksenteon kulttuuriin, sillä kuten monet valtuutetut tuovat ilmi, päätökset päätettävistä asioista tehdään jo keskustan ryhmäkokouksissa.⁷³ Keskustalla on valta päättää asioista, joten heidän ryhmätoimintansa tarkastelu on tutkimukseni kannalta erittäin hedelmällistä.

2.1 Pienpuolueet – pieniä nimensä mukaisesti

Vasemmistoliitto ja SDP: kun ei ole ryhmää ollenkaan

Valtuustoryhmien rooli suomalaisessa kunnallishallinnossa on moninainen. Suurimmat valtuustoryhmät voivat olla suurempia kuin valtuustot pienemmissä kunnissa ja toisaalta on olemassa

⁷² Kankkunen et al. 2009, 117.

⁷³ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu TLV.

hyvin pieniä valtuustoryhmiä, joissa on vain yksi tai kaksi valtuutettua.⁷⁴ Pienpuolueista vasemmistoliitolla on ollut koko 2000-luvun aikana vain yksi tai kaksi edustajaa valtuustossa. Kuten vasemmistoliiton pitkäaikainen valtuutettu Tarmo Raatikainen haastattelussa toteaa, mistään ryhmätoiminnasta vasemmistoliiton valtuustoryhmässä ei voitu puhua valtuutettujen määrän takia. Jos valtuutettuja on ollut enemmän kuin yksi, keskustelija kunnallispolitiikkaan liittyen on tehty toisen valtuutetun kanssa puhelimitse.⁷⁵ Ennen 2000-lukua vasemmistoliiton valtuustoryhmä kokoontui ennen valtuustokokouksia, jolloin käytiin läpi seuraavan kokouksen asiat sekä valtuustoaloitteet.⁷⁶ Tyypillistä valtuustoryhmän työskentelylle on myös se, että ryhmäkuria puolueessa ei ole. Valtuustoryhmän puheenjohtajana pitkään toiminut Raatikainen kuvailee asiaa haastattelussaan:

”Tai oikeastaan me on vaan niinku keskusteltu siitä, että mitä mieltä me ollaan, mut mä en ole koskaan pyrkinyt valtuustoryhmän puheenjohtajana, joka oon tainnut olla aina niin tota, mä en ole koskaan pyrkinyt siihen, että väkisin pyritään yhteiseen mielipiteeseen. Siis sekin on semmoista tosi kahlitsevaa, että en millään tavalla semmoista ryhmäkuria kaivannut.”⁷⁷

Myöskään Kuusamon sosiaalidemokraattien valtuustoryhmässä ryhmäkuria ei ole.⁷⁸ Kuusamon sosiaalidemokraatit (SDP) on ollut parhaimmillaan toiseksi suurin puolue yhdessä kokoomuksen kanssa 2000-luvun alussa, mutta puolueen valtuutettujen määrä on vähentynyt tasaisesti 2000-luvun aikana ja puolueella on ollut vain kaksi edustaa vuodesta 2016 lähtien. Erityisesti ehdokkaiden saaminen on ollut puolueelle Kuusamossa haastavaa. Esimerkiksi vuoden 2017 vaaleissa puolueen ehdokasmäärä tippui niin kutsuttujen konkareiden luopuessa 22:sta 8: saan ja vuoden 2021 vaaleissa puolueella oli listallaan 7 ehdokasta.⁷⁹ Kaksi viimeistä valtuustokautta SDP:llä on ollut siten saman verran edustajia kuin vasemmistoliitolla. Vaikka valtuustoryhmä ei pidä erikseen erillisiä ryhmäkokouksia, on Kuusamon sosiaalidemokraateilla johtokunnan kokous kerran kuukaudessa, jossa käydään läpi myös kunnan poliittista katsausta.⁸⁰

Ryhmäkurin puuttuminen näissä valtuustoryhmissä on ymmärrettävää, sillä valtuutettujen määrä on niin pieni, että vaikutusvaltaa ei juurikaan lisittäisi ryhmän yhteisillä päätöksillä. Valtasuhteet vaikuttavat hyvin paljon siihen, miksi kyseisillä puolueilla ei ole ryhmäkuria. Jos heillä olisi

⁷⁴ Majoinen 2006, 47.

⁷⁵ Haastattelu TR.

⁷⁶ Haastattelu TP.

⁷⁷ Haastattelu TR.

⁷⁸ Nimetön haastattelu.

⁷⁹ *Koillissanomat*, 1.3.2017, Aleksanteri Pikkarainen; *Koillissanomat*, 20.5.2021, Vappu Jaakkola.

⁸⁰ Nimetön haastattelu.

enemmän valtuutettuja, saattaisi paine ryhmäkuriin olla suurempi, jotta puolueen tavoitteita saataisiin vietyä paremmin läpi kuntatasolla. Kuusamo poikkeaa merkittävästi Turkuun verrattuna, sillä kuten Laine gradussaan toteaa, valtuutetut toivat vahvasti esille, että yksimielisyyden tavoittelu oli valtuustoryhmien toiminnan kannalta yksi keskeisimmistä pyrkimyksistä. Tätä näkökulmaa selittää se, että Turussa puoluepoliittinen jakauma on huomattavasti tasapainoisempi kuin Kuusamossa.⁸¹

Perussuomalaiset: eripuraista työskentelyä

Perussuomalaiset nousi Kuusamon kaupunginvaltuustoon vuoden 2012 vaaleissa suoraan viidellä paikalla. Tämä oli merkittävä poliittinen muutos Kuusamossa, sillä vaikka keskustan ehdoton enemmistö ei kaatunut, oli poikkeuksellista, että puolue nousi täysin uutena valtuustoon niin monella paikalla. Perussuomalaisten keskeinen teema vuoden 2012 vaaleissa oli keskustan kaataminen, mikä jo itsessään teki keskustan ja perussuomalaisten suhteista jännitteisen. Sen lisäksi perussuomalaiset veivät vaalivoitollaan keskustalta kaksi paikkaa.⁸² Kuusamo ei ollut kuntana perussuomalaisten nousun suhteen mikään erityistapaus. Perinteisillä keskustan vahvoilla alueilla perussuomalaiset on noussut vahvaksi keskustan haastajaksi. Vuoteen 2023 mennessä perussuomalaiset ovat kolmen suurimman puolueen joukossa jo 175 kunnassa.⁸³ Perussuomalaiset toivat valtuustotyöskentelyyn mukanaan omanlaisensa retoriikan, mikä oli näkynyt selkeästi jo vaalikampanjan aikana. Kuten *Koillissanomien* pääkirjoitus vuoden 2012 vaalien jälkeen toteaa, oli kuntavaalikampanjointi Kuusamossa värikkäintä vuosikymmeniin.⁸⁴

Perussuomalaisten valtuustoryhmän työskentely on ollut eripuraista vuosien 2012–2023 välisenä aikana. Ryhmän sisällä on ollut ongelmia yhteistyön sujumisessa valtuutettujen kesken ja ensimmäisen kerran tilanne kärjistyi valtuutettu Tero Kokon eroamiseen perussuomalaisten valtuustoryhmästä vuonna 2015. Kokko siirtyi keskustan valtuustoryhmään ja perusteluksi hän antoi sen, että perussuomalaisten valtuustoryhmä ei pysty viemään rakentavasti asioita eteenpäin.⁸⁵ Vuoden 2017 vaaleissa perussuomalaisten paikkamäärä putosi kahteen ja vielä saman vuoden aikana toinen perussuomalaisten valtuutetuista erosi valtuustoryhmästä ja liittyi vihreiden valtuustoryhmään.⁸⁶ Perussuomalaiset myös jätettiin muiden pienpuolueiden muodostaman teknisen vaaliliiton ulkopuolelle edellisen valtuustokauden käyttäytymisen takia.⁸⁷ Perussuomalaisten valtuustoryhmä

⁸¹ Laine 2020, 58, 14.

⁸² *Koillissanomat*, 29.10.2012, Riina Puurunen; *Koillissanomat* 29.10.2012, Petri Karjalainen.

⁸³ Kuisma 2023, 33.

⁸⁴ *Koillissanomat*, 5.11.2012, Pääkirjoitus.

⁸⁵ *Koillissanomat*, 15.12.2015, ”Kokko liittyi keskustaan – palasin kotiin”, Aleksanteri Pikkarainen.

⁸⁶ *Koillissanomat*, 21.6.2017, Mikko Häme.

⁸⁷ *Koillissanomat*, 7.6.2017, ”Turunen: Korttesalmi pyrkii mollaamaan”, Aleksanteri Pikkarainen.

toimi siten yhden valtuutetun voimin valtuustokauden loppuun asti. Vuoden 2021 vaaleissa perussuomalaiset sai vaalivoiton ja valtuustoryhmän koko nousi neljään valtuutettuun. *Koillissanomat* uutisoi heti vaalien jälkeen otsikolla ”Päätyikö perussuomalaisten paitsio”, kuinka perussuomalaisissa olisi mahdollisesti tapahtunut muutos yhteistyökykyisempään suuntaan, ja kuinka myös muut puolueet vaikuttavat halukkailta ryhtyä jälleen yhteistyöhön perussuomalaisten kanssa.⁸⁸

Ennen vuotta 2021 perussuomalaiset olivat pitäneet ryhmäkokouksia vain tarpeen vaatiessa.⁸⁹ Vuoden 2021 vaalien jälkeen valtuustoryhmä alkoi kokoontua säännöllisesti aina ennen valtuustokokouksia. Ongelmaksi kuitenkin haastatteluissa kuvataan sitä, että yksi valtuutettu ei osallistunut ollenkaan valtuustoryhmän kokouksiin ja valtuustoryhmän sisällä luonnehdittiin olevan nokkapokkaa ja riitelyä.⁹⁰ Lopulta kyseinen valtuutettu menetti ryhmän luottamuksen ja valtuustoryhmä jakautui yhä selkeämmin kahteen leiriin. Vuonna 2023 perussuomalaisten paikallisosaston hallitus erotti kolme valtuutettua valtuustoryhmästä, jolloin perussuomalaisten valtuustoryhmään jäi vain yksi valtuutettu. Erään haastateltavan mukaan perussuomalaisten hallitus olisi kokenut valtuustoryhmän kyseiset kolme jäsentä uhkana omalle poliittiselle uralleen ja sen takia heidät erotettiin valtuustoryhmästä.⁹¹ Erotetut perustivat vuoden 2023 joulukuussa oman valtuustoryhmän nimeltä Kuusamon puolueettomat.

Ryhmäkuria puolueessa ei kuvata olevan. Periaatteena on kuitenkin se, että ryhmäkokouksessa tulee ilmoittaa etukäteen, jos aikoo äänestää ryhmästä eriävällä tavalla. Ongelmaksi muodostui vuoden 2021 alkavalla valtuustokaudella se, että yhden henkilön poissaolon takia ryhmän kokouksista ei voitu koskaan tietää, miten hän mahdollisesti äänestäisi tai ottaisi kantaa asioihin valtuustokokouksissa.⁹² Vaikka ryhmäkuria ei todeta olevan ja jokainen valtuutettu saa äänestää valtuustokokouksissa, miten itse haluaa, yhteistä näkemystä ryhmän sisällä pyritään kuitenkin hakemaan ryhmäkokouksen aikana.

Perussuomalaisten erilainen toimintakulttuuri, retoriikka ja valtuustoryhmän eripuraisuus on saanut paljon huomiota *Koillissanomissa*. Myös muut valtuutetut tuovat esille perussuomalaisten vaikutusta kunnallispoliittiseen ilmapiiriin, erityisesti valtuustotyöskentelyyn. Perussuomalaisten eräs kunnallisvaltuutettu toteaa kuitenkin seuraavanlaisesti:

⁸⁸ *Koillissanomat*, 16.6.2012, ”Päätyikö perussuomalaisten paitsio”, Jenny Halvari.

⁸⁹ Haastattelu JK.

⁹⁰ Haastattelu TLV ja haastattelu JK.

⁹¹ Haastattelu JK ja haastattelu TLV.

⁹² Haastattelu JK.

” --että vaikka perussuomalaisista on kirjoitettu lehdissä, niin kyllä kaikilla puolueilla on omat salaiset kansiot ja värikäs poliittinen kähinä siellä omien ryhmien sisällä.”⁹³

Vihreät: persoonien leimaama

2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ajan vihreiden valtuustoryhmässä ei ollut kuin kaksi valtuutettua. Vihreiden valtuustoryhmän pitkäaikaisena puheenjohtajana 2000-luvun alkupuolella toiminut Pekka Virtanen luonnehtii vuosikymmenen alun toimintaa haastattelussaan:

”Minä hoidin asioita minimoimalla kokousbyrokratian ja me toimimme pitkään varmasti pienimmällä jäsenmäärällä Kuusamossa kuin juuri kukaan on arvannut. Mulla oli sellainen tyyli, että pidettiin yksi ainoa virallinen vuosikokous ja muuten asiat hoidettiin puhelimella.”

Virtanen viittaa haastattelussa myös siihen, että Kuusamossa vihreiden jäsenmäärä oli vielä 1990-luvun alussa todella pieni. Tätä kuvastavaa on se, että syksyn 1992 lautakuntapaikkaneuvotteluissa vihreät saivat neuvottelemalla viidennen lautakuntapaikan. Henkilö lautakuntaan täytyi löytää jäsenistön ulkopuolelta, koska jäseniä vihreissä oli silloin vähemmän kuin viisi.⁹⁴

Vuoden 2012 vaaleissa vihreät saivat yhden valtuustopaikan lisää. Kyseisten vaalien puhutuin teema oli mahdollisen kultakaivoksen tulo Käylän Juomasuolle. Kaivoskanta selkeästi painoi ehdokkaiden valinnassa, sillä vain 19 % *Koillissanomien* kyselyyn vastanneista kunnan asukkaista ei kokenut ehdokkaan kaivoskannalla olevan mitään väliä.⁹⁵ Vihreät profiloituivat vaaleissa jyrkästi kaivosten vastustajiksi, mikä varmasti osaltaan auttoi heitä saamaan yhden lisäpaikan valtuustoon. Vihreät tekivät myös oman ehdokasennätyksensä vuoden 2017 vaaleissa, jolloin vihreät saivat ehdokasennätyksen koko maassa kuntavaalien aikana. Kaivos oli tekijä, joka sai ihmiset lähtemään ehdokkaiksi vihreiden listalle.⁹⁶ Vihreät saivat vuoden 2017 vaaleissa jälleen yhden paikan lisää valtuustoon ja valtuustokauden aikana perussuomalaisista siirtyi myös yksi valtuutettu vihreisiin. Vihreät ovat saaneet maaseudulla sekä maakuntien Suomessa kannatukseensa nostetta esimerkiksi juuri erilaisten ympäristökiistojen kautta. Myös kaivosten vastustaminen on osa vihreiden tekemää politiikkaa.⁹⁷

⁹³ Haastattelu TLV.

⁹⁴ Haastattelu PV.

⁹⁵ *Koillissanomat*, 26.10.2012, pääkirjoitus; *Koillissanomat*, 5.10.2012, ”Kaivoskanta painaa ehdokkaan valinnassa”, Aleksanteri Pikkarainen.

⁹⁶ *Koillissanomat*, 1.3.2017, Aleksanteri Pikkarainen.

⁹⁷ Kuisma 2023, 35.

Mika Flöjt nousi kaupunginvaltuustoon vuoden 2012 vaaleissa ja vuonna 2013 hänestä tuli vihreiden valtuustoryhmän puheenjohtaja. Hänen tullessaan puheenjohtajaksi myös kokouskäytännöt muuttuivat. Kokouksia pidettiin säännöllisemmin ja myös sähköiset viestintäalustat alkoivat nousta ryhmän keskustelufoorumeiksi.⁹⁸ Suurin osa haastatelluista valtuutetuista on sitä mieltä, että ryhmäkuria valtuustoryhmässä ei ole. Valtuutetut saavat äänestää valtuustosalissa oman päätöksensä mukaisesti ja tämä periaate koskee kaikkia asioita.⁹⁹ Tosin huomautettiin, että 2010-luvun loppupuolella käytännöksi on tullut tehdä valtuustokaudelle ohjelma, jota pyritään edistämään yhdessä seuraavan neljän vuoden aikana. Ohjelma on sellainen, että kuka tahansa puolueen ehdokkaista pääseekään vaaleista läpi, niin valtuutetun pitäisi pystyä seisomaan ohjelmassa mainittujen asioiden takana.¹⁰⁰ ”Täysi puoluekurittomuus” on myös sellainen asia, joka koetaan puolueen sisällä tärkeäksi. Yksi vihreä valtuutettu kuvasikin omia tuntojaan ryhmäkuria kohtaan kysyttäessä, että pitäisikö vihreiden valtuustoryhmässä olla ryhmäkuria:

”En, en missään nimessä. Mä koen sen tosi hyvänä asiana. Musta ois vaikea ollu lähteä semmoseen puolueeseen missä mahdollisesti olis tullu sanktioita, jos poikkeaa ryhmän päätöksistä. Et se tuntuu tosi pahalta, että ei vois olla niinku sataprosenttisesti omien päätösten takana, että se ois tosi vaikee tilanne, että jos tultais haastamaan jostain äänestyspäätöksestä, että miksi äänestit näin ja joutuis vastaamaan, että koska ryhmä käski.”¹⁰¹

Yksi entinen vihreä valtuutettu kuitenkin kokee, että Mika Flöjtin tullessa puheenjohtajaksi vuonna 2013, olisi ollut vaikeaa saada lupa olla eri mieltä asioista. Hänen mielestään oli havaittavissa tietynkaltaista jyräyspolitiikkaa, jolla hän tarkoittaa sitä, että tiettyä mieltä tulisi olla niin valtuustossa kuin lautakunnissa.¹⁰² Kukaan muu haastattelemistani vihreistä valtuutetuista ei kuitenkaan tämänkaltaista näkökulmaa tuo ilmi.

Vuoden 2021 vaaleja leimasi vihreiden osalta se, että he jättivät entisen vihreän valtuutetun Jyrki Mäkelän (toiminut valtuutettuna 2009–2016) kuntavaalilistan ulkopuolelle. Poikkeuksellisen tilanteesta teki se, että ehdokaslistalta henkilöitä jätetään yleensä pois vain sen takia, jos lista on jo täyttynyt. Muista syistä, kuten tässä tapauksessa, ehdokkaan pois jättäminen on harvinaista. Vihreät keskustelivat tästä kärjekkäästi toisiaan vastaan *Koillissanomien* palstoilla¹⁰³ ja kyseisen lehden

⁹⁸ Haastattelu PV, haastattelu MF, haastattelu JMÄ.

⁹⁹ Nimetön haastattelu ja haastattelu MF.

¹⁰⁰ Nimetön haastattelu.

¹⁰¹ Nimetön haastattelu.

¹⁰² Haastattelu JMÄ.

¹⁰³ Esimerkiksi *Koillissanomat*, 31.5.2021, ”Otimme ehdokkaaksi vain henkilöitä, joihin voimme luottaa”, Mika Flöjt; *Koillissanomat*, 31.5.2021, ”Mielipiteet ovat rikkaus”, Jyrki Mäkelä; *Koillissanomat*, 2.6.2021 ”Miksi Mäkelä ei ole vihreiden ehdokkaana”, Pekka Virtanen.

päätoimittajan kirjoittamassa jutussa vaalien jälkeen tämä asia esitettiin yhdeksi tekijäksi vaalitappiolle:

”Puolueen sisäisen likapyykin peseminen julkisesti kostautui.”¹⁰⁴

Vihreät menettivät vaaleissa kaksi paikkaa, joten tällä hetkellä vihreillä on valtuustoryhmässään kolme valtuutettua. Pienemmissä ryhmissä henkilökohtaiset suhteet ja asiat saattavat tulla turhan tärkeäksi, kuten eräs vihreä valtuutettu asiaa luonnehti¹⁰⁵. Kun henkilöitä ryhmässä on vain muutama ja porukka on tiivis, voi jo yksikin persoona tai muutaman henkilön väliset riitaiset suhteet aiheuttavat huomattavasti ongelmia ryhmän toiminnalle ja koko puolueen vaalimenestykselle seuraavissa vaaleissa.

Kokoomus: kakkosena tullaan

Kuusamon kokoomus on ollut koko tarkasteltavana olevan ajanjakson aikana Kuusamon toiseksi suurin valtuustoryhmä, välillä tosin jakaen paikkaa tismalleen samalla valtuutettujen määrällä jonkun muun puolueen kanssa. Erityisesti vuonna 2008 kokoomus sai itselleen suuren vaalivoiton, kun puolueen paikkamäärä nousi viidestä valtuutetusta seitsemään valtuutettuun.¹⁰⁶ Kuten *Koillissanomien* entinen päätoimittaja Seppo Salminen totesi vuonna 2004, Kuusamon kuntavaalien yksi leimallisimmista piirteistä on pienpuolueiden halu kaataa keskustan enemmistö.¹⁰⁷ Vaikka vuonna 2008 keskustan valta ei kaatunut, ainakin kokoomuksessa voitiin todeta muutoksen ehkä vihdoinkin tähän suuntaan alkaneen.¹⁰⁸ Seuraavissa vaaleissa kokoomus tosin kärsi kahden valtuustopaikan tappion. Osasyynä siihen voidaan pitää perussuomalaisen nousua, sillä puolue vei äänestäjiä erityisesti kokoomukselta sekä keskustalta.¹⁰⁹

Kokoomuksen paikka toiseksi suurimpana puolueena voidaan nähdä vaikuttavan siihen, minkälaista ryhmätoimintaa heillä on havaittavissa. Heidän kokoontumisensa on ollut heti oman tarkasteluajanjaksoni alusta lähtien selvästi systemaattisempaa kuin muilla pienpuolueilla. Kokoomuksen valtuustoryhmä kokoontuu aina ennen valtuuston kokousta, jossa käydään läpi tulevan kokouksen esityslista sekä mahdolliset valtuustoaloitteet. Kokouksissa vaihdetaan näkökulmia,

¹⁰⁴ *Koillissanomat*, 16.6.2021, Jenny Halvari.

¹⁰⁵ Haastattelu JMÄ.

¹⁰⁶ ks. esimerkiksi Kuusamon kaupungin toimintakertomus 2008 ja 2009.

¹⁰⁷ *Koillissanomat*, 15.10.2004, ”Keskustaa päin”, Seppo Salminen.

¹⁰⁸ *Koillissanomat*, 27.10.2008, ”Muutoksen tuulia”, Seppo Salminen.

¹⁰⁹ *Koillissanomat*, 29.10.2012, ”Valtuustojen voimasuhteet heilahtivat”, Pääkirjoitus.

pohditaan mahdollisia muutosesityksiä ja tehdään strategista valmistelua. Poliittista keskustelua käydään myös Kuusamon kokoomuksen paikallisjärjestön hallituksen sisällä.¹¹⁰

Ryhmäkuria puolueella ei valtuutettujen mukaan ole. Esimerkiksi eräs pitkäaikainen kokoomuslainen valtuutettu kertoo, ettei muista yhtään sellaista kysymystä, jossa olisi ehdottomasti pitänyt äänestää tietyllä tavalla. Samalla kuitenkin todetaan, että kokouksissa pyritään etsimään konsensusta asioiden suhteen. Jos tätä ei löydy, jokainen saa päättää itse oman kantansa.¹¹¹ Eräs valtuutettu kuvailee kokoomuksen sisäistä ryhmätyöskentelyä seuraavanlaisesti:

”Tietenkin me ollaan yhtenäinen joukkue ja pyritään muodostamaan yhteinen kanta asioista. Poikkeava kanta sallitaan, vaikka se poikkeaisikin yhteisestä kannasta asiaan. Valtuustossa kuuntelemme myös muiden valtuutettujen kannat asioihin, ennen kuin tuomme oman kantamme esiin.”¹¹²

Ryhmässä ei myöskään rangaista siitä, jos joku haluaa äänestää eri tavalla kuin mitä suurin osa ryhmästä on yhdessä päättänyt.¹¹³ Kuusamon kokoomus sai vuoden 2021 vaaleissa vaalivoiton ja kasvatti paikkamääränsä viidestä seitsemään. Vuonna 2022 keskustan valtuutettu Tuomo Pulkkanen siirtyi myös kokoomuksen valtuustoryhmään keskustasta, perustellen päätöstä tyytymättömyydellä keskustan toimintaan valtakunnanpolitiikassa.¹¹⁴ Vaikka kokoomuksen kasvavassa ryhmässä ei ainakaan vielä valtuutettujen näkemyksien mukaan ole ryhmäkuria, tulevaisuudessa tilanne voi muuttua. Jos seuraavissa vaaleissa keskustan ehdoton enemmistö kaatuu ja kokoomus pitää edelleen paikkansa toiseksi suurimpana puolueena, voi sille tulla painetta saada omasta ryhmästään yhtenäisempi. Mitä yhtenäisempi ryhmä kokoomuksella tällöin olisi, sitä suurempi vaikutusvalta sillä olisi saada itselleen tärkeitä tavoitteita läpi valtuustosalissa.

Kokoomuksen paikka toiseksi suurimpana puolueena heijastuu myös siihen, miten puolueen valtuutetut suhtautuvat keskustaan ja heidän kanssaan tehtävään yhteistyöhön. Tämä näkyy esimerkiksi teknisten vaaliliittojen tekemisessä. Osa kokoomuksen valtuutetuista tuo esille periaatteen, jonka mukaisesti vaalien jälkeen pienpuolueet liittoutuvat yhteen valtapuoluetta vastaan maksimoidakseen luottamuspaikkansa.¹¹⁵ Eräs valtuutettu toteaa, että kokoomus ja keskusta eivät

¹¹⁰ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu TTÖ.

¹¹¹ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu ME.

¹¹² Nimetön haastattelu.

¹¹³ Haastattelu TTÖ.

¹¹⁴ *Koillissanomat*, 20.12.2022, ”Tuomo Pulkkanen siirtyy Kuusamon kokoomuksen valtuustoryhmän jäseneksi”, Erkki Ahola.

¹¹⁵ Nimetön haastattelu ja haastattelu ME.

keskenään vaaliliittoa ole koskaan harkinneet.¹¹⁶ Toinen valtuutettu taas kertoo asiaan liittyen seuraavanlaisesti:

”On harkittu, on keskustaakin harkittu, mutta kyllä siinä vähän semmoinen kynnys on, että kyllä mä muistan yhdet vaalit, missä keskusteltiin, mentäisiinkö keskustan kanssa. Varmaan paljon enemmän paikkoja oltaisiin saatu. -- ei me sitten lähdetty kuitenkaan, että jotenkin on pyritty mieluummin pienpuolueiden kanssa, että se on sitten kuitenkin ollut aika kova kynnys, että ollaanko keskustan kanssa, joka muutenkin on iso. Sitten me tavallaan niitä muita pieniä sorretaan, niin mieluummin ollaan heidän kanssa.”¹¹⁷

Osan kokoomuksen valtuutettujen mielestä periaate on se, että keskustan kanssa ei teknistä vaaliliittoa tehdä, vaikka yleisesti pienpuolueiden valtuutettujen haastatteluissa korostettiin teknisten vaaliliittojen tekemisen olevan puhdasta matematiikkaa. Poliittisilla ideologioilla ei niissä ole merkitystä.¹¹⁸ Kokoomuksen valtuustoryhmä saattaa nähdä itsensä suurimpana keskustan haastajana ollessaan toiseksi suurin valtuustoryhmä ja sen takia pyrkii tietyissä asioissa asettumaan vastakkain keskustan kanssa. Tosin kokoomus tekee tämän eri tavalla verrattuna perussuomalaisiin, jotka vastustavat keskustaa oman tyyllisellä retoriikallaan puhuessaan ”hirmuhallinnosta” ja ”kepukratiasta”.¹¹⁹ Vielä vuosien 2000 ja 2004 vaaleissa kokoomuksen retoriikka oli kuitenkin vielä voimakkaasti keskustan valta-asemaa kritisovaa. Kyseistä retoriikkaa käyttivät lähinnä Ervastin¹²⁰ serkukset, Matti ja Hannu Ervasti kuten seuraavista esimerkeistä voimme huomata:

”Onneksi meillä Kuusamossa on vielä vaihtoehtoja jäljellä. Toimiva demokratia kun vaatii toimivan opposition. Päätösvalta leviää useampiin käsiin ja päätökset eivät mene täysin yksisilmäisiksi. Naapureiden esimerkki on tosi varoittava¹²¹, sillä kun tuntuu olevan suora yhteys väestökatoon.”¹²²

”Itse asiassa Salminen kirjoituksessaan antaa varsin hyvän vastauksen siihen, miksi jonkin puolueen yksinvallan murtaminen on ensiarvoisen tärkeää. Hän nimittäin kirjoittaa, että Kuusamon kaupungin keskeiset päätökset tehdään Keskustan ryhmäkokouksessa eikä kaupunginvaltuustossa, joka toimii siten Salmisen mukaan pelkkänä kumileimaisimena. Tämä jos mikä on riittävä ja perusteltu syy pyrkiä Keskustan yksinvallan murtamiseen Kuusamossa, sillä onhan tottakai selvää, että kaupungin keskeiset

¹¹⁶ Nimetön haastattelu.

¹¹⁷ Haastattelu ME.

¹¹⁸ Esimerkiksi haastattelu TR ja haastattelu PV.

¹¹⁹ ks. esimerkiksi *Koillissanomat*, 22.1.2013, Mikko Häme ja *Koillissanomat* 10.10.2012, Joukamo Kortosalmi.

¹²⁰ On myös huomioitava, että Ervastin suvulla on ollut Kuusamossa kunnanvaltuutettu aina Suomen itsenäistymisestä lähtien ja perinteisesti valtuutetun pesti on siirtynyt isältä pojalle siten, että valtuustossa on aina ollut vähintään yksi Ervasti kokoomuksen ryhmässä.

¹²¹ Kirjoittaja viittaa Taivalkosken ja Posion tapahtumiin, jossa muiden puolueiden kuin keskustan listalle ei saatu kunnolla ehdokkaita.

¹²² *Koillissanomat*, 11.10.2000, ”Katoavaa demokratiaa”, Hannu Ervasti.

päätökset pitää tehdä valtuuston parrasvaloissa eikä ryhmäkokousten uumenissa suljettujen ovien takana."¹²³

Vaikka kyseinen retoriikka näkyi vain muutaman kokoomuslaisen valtuutetun kannanotoissa, on se silti merkittävää, sillä kokoomuksella ei tämänkaltaista retoriikkaa ole ollut enää havaittavissa 2000-luvun alkupuolen jälkeen. Onko syynä kenties mahdollisesti ollut se, että henkilöt ymmärsivät, ettei kyseinen retoriikka ja vastakkainasettelun luominen tuo puolueelle kannatusta? Vai onko syynä yksinkertaisesti se, että henkilöt itse maltillistuivat ajan myötä ollessaan politiikassa jo vähän aikaa mukana? Vaikka nykyään tämänkaltaista retoriikkaa ei voi havaita edes kokoomuksen vaalikirjoittelussa, voidaan sen sijaan tunnistaa lievempää vastakkainasettelua.

2.2 Keskusta - Kuusamon valtapuolue

Keskustan ehdoton enemmistö

"Keskusta on kautta historiansa ollut maltillinen yhteiskunnan vastakkainasetteluja ja ristiriitoja sovitteleva poliittinen voima. Kuusamoa on kautta aikain rakennettu juuri tällä vahvalla, keskustalaisesti sovittelevalla poliittisella otteella. Kuusamossa asiat ovat hyvin ja voimme luottavaisesti ja yhteistuumin rakentaa kuntamme tulevaisuutta."¹²⁴

Näillä sanoin keskustan Kuusamon kunnallisjärjestö kuvailee, kuinka keskusta on ollut Kuusamossa sovitteleva poliittinen voima, jonka johdolla Kuusamon asioita on onnistuneesti hoidettu monen vuosikymmenen ajan. Puhe sovittelevuudesta on kaunistelua tilanteessa, jossa puolue voi enemmistönsä turvin suoraan päättää asiasta kuin asiasta, kuten eräs pienpuolueen valtuutettu sekä *Koillissanomien* entinen päätoimittaja Seppo Salminen tilannetta oivasti luonnehtivat:

"--niin loppu viimein, kautta Kuusamon historian, kaikki päätökset niin hyvät kuin huonotkin pitäisi laittaa keskustan piikkiin -- että kyllähän heillä se valta on."¹²⁵

"Keskustapuolue on ollut aina se iso, ja muut [pienpuolueet] ovat odottaneet ja varmaan hiljaa toivoneet, että muutos alkaisi vähitellen näkyä täälläkin."¹²⁶

¹²³ *Koillissanomat*, 19.10.2004, "Vastaus Seppo Salmiselle", Matti Ervasti.

¹²⁴ *Koillissanomat*, 18.12.2019, "Kuusamoa kehitetään yhdessä", kannanotto, Keskustan Kuusamon kunnallisjärjestö.

¹²⁵ Nimetön haastattelu.

¹²⁶ *Koillissanomat*, 10.6.2021, Seppo Salminen.

Kuusamo ei ole mikään erityistapaus poliittiselta asetelmaltaan. Kuten Matti Wiberg totesi vuonna 2005 kirjoittamassaan teoksessa, keskustalla on ehdoton enemmistö lähes kaikissa maakuntien maaseutumaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa.¹²⁷ Keskustan kannatuksen voidaan todeta määräytyneen alueellisesti. Suurin kannatus keskustalla on pienissä kunnissa sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa.¹²⁸ Esimerkiksi vuoden 2008 kuntavaalien jälkeen, keskustalla oli ehdoton enemmistö vielä 100 kunnassa.¹²⁹ Puolueen jäsenistö on myös selkeästi sidoksissa maaseutuun, sillä Itä- ja Pohjois-Suomessa eli harvaan asutuilla alueilla asuu lähes puolet keskustalaisista.¹³⁰

Kuusamon kunnanvaltuustossa on Suomen itsenäistymisen ajan jälkeen ollut aina keskustan ehdoton enemmistö. Kuusamon vuosien 1918–1939 välisestä historiasta kirjoittanut Matti Kyllönen kuvasikin maalaisliiton johtaneen Kuusamoa suvereenisti jo 1920-luvulla kokoomuksen myötäillessä. Kirjassa hän puhuu keskustalaisesta valtakoneistosta Kuusamossa.¹³¹ Sinänsä toteamus, että keskusta on tosiaan voinut muokata, suunnitella ja päättää Kuusamon kehityksen suunnan ja tehdyt poliittiset päätökset, on täysin validi johtopäätös. Tietenkään keskusta ei ole pystynyt säilyttämään yksimielisyyttä kaikissa päätettävissä asioissa, mikä on johtanut siihen, että pienpuolueiden painoarvo ja vaikutusvalta on hetkellisesti noussut suuremmaksi. Isoimmissa kysymyksissä tämä havaitaan esimerkiksi kaupunginjohtajanvalinnassa vuonna 2003¹³² sekä synnytysosaston lakkauttamisesta käydyissä keskusteluissa ja päätöksissä¹³³.

Seppo Salminen pohti kirjoituksessaan vuonna 2021, miten keskusta on onnistunut säilyttämään ehdottoman enemmistöasemansa Kuusamossa niin pitkään:

”En voi väittää varmasti, mutta uskon, että yhtenä syynä muuhun maahan verrattuna keskustan hitaaseen hiipumiseen on siinä, että kun varsinkin nuoremmat ovat joutuneet lähtemään muualle työn ja opiskelujen vuoksi, juuri se joukko, joka olisi voinut irtaantua isien uskosta, on muuttanut pois ja jäljelle jääneet ikääntyneet ovat pysyneet uskollisina vanhalle puolueelleen.”¹³⁴

Jos kysyisimme asiaa keskustalaisilta valtuutetuilta, olisi heidän vastauksensa hyvin toisenlainen. Keskustan enemmistö on pysynyt paikkakunnalla sen ansiosta, että puolue on hoitanut paikkakunnan asiat hyvin. Tätä sanomaa kuvaa hyvin seuraava pitkäaikaisen keskustalaisen valtuutetun näkemys:

¹²⁷ Wiberg 2005, 46.

¹²⁸ Kuisma 2023, 16.

¹²⁹ Sjöblom ja Andersson 2013, 249.

¹³⁰ Koironen et al., 2017, 18.

¹³¹ Kyllönen 2014, 137, 360.

¹³² ks. kaupunginvaltuuston pöytäkirja 3/2003.

¹³³ ks. esimerkiksi kaupunginvaltuuston pöytäkirja 5/2006.

¹³⁴ *Koillissanomat*, 10.6.2021, Seppo Salminen.

”--jos ajatellaan sitten, että aina ei tiedetä kuka jatkaa ja kuka on suurimpana puolueena ja minkä kenenkä johdolla viedään. että minä olen sanonut oman ryhmän eduksi, että onhan me saatu tämä kuitenkin pidettyä ihan kohtuullisen valovoimaisena kuntana tämä Kuusamo.”¹³⁵

Johtavasta asemastaan huolimatta keskusta ei aina ole ollut sisäisesti yhtenäinen. Kuten entinen kaupunginjohtaja Timo Halonen¹³⁶ haastattelussaan toteaa, suurimmat jännitteet vaikuttivat hänen mukaansa olevan keskustan sisällä, eivät niinkään puolueiden välillä.¹³⁷ Turun kunnallispolitiikkaa tutkinut Laine tuo gradussaan ilmi, että erityisesti suurimmassa ryhmässä kokoomuksessa on sisäisiä ryhmittymiä.¹³⁸ Myös kuuden eri kunnan päätöksentekoa tarkastelleet Ruostetsaari ja Holttinen huomauttavat, että enemmistöryhmien suuruus vaikuttaa siihen, kuinka paljon niiden sisälle mahtuu erilaisia fraktioita.¹³⁹ Voidaan päätellä, että sisäisten ryhmien olemassaolo kuntien suurimmissa puolueissa on tyypillistä Suomessa.

Eräs keskustalainen valtuutettu toteaa keskustan ryhmän jakautuvan erityisesti asiakysymysten nojalla. Esimerkiksi kaivoksen yhteydessä keskustan sisällä jakaudutaan sen kannattajiin ja vastustajiin ja luontoasioista ajatellaan puolueen sisällä eri tavoin.¹⁴⁰ Keskustan sisällä on erinäisiä fraktioita ja puolueen ollessa niin suuri, sinne mahtuu paljon eri tavalla ajattelevia ihmisiä. Kuten eräs pienpuolueen valtuutettu tuo ilmi, keskustan sisälle mahtuu sekä porvarillista että vasemmistolaista ajattelua. Tämän takia hän kokee, että keskustan kanssa on pystynyt tekemään hyvää yhteistyötä.¹⁴¹ Toisaalta sisäisten ryhmittymien olemassaolo voi olla vaara suurelle ryhmälle. Helposti seurauksena voi olla se, että ryhmä jakautuu yhä enemmän erilaisiin alaryhmiin ja alkaa hajota sisältäpäin.¹⁴²

Myös *Koillissanomien* entinen päätoimittaja Seppo Salminen toteaa haastattelussaan, että keskusta on ollut sisäisesti epäyhtenäinen. Hän kuvaa, että varsinkin vielä 1970–1980-luvuilla erityisesti jako keskustan sisällä kulki lestadiolaisten¹⁴³ ja ei-lestadiolaisten välillä. Puolueen sisällä lestadiolaisten osuus on kuitenkin jatkuvasti pienentynyt.¹⁴⁴ Vanhoillislestadiolaisuus on ollut tärkeä osa Kuusamon kunnallispolitiikkaa jo Suomen itsenäistymisestä lähtien. Jo silloin erityisesti maalaisliitto ja

¹³⁵ Haastattelu UP.

¹³⁶ Toimi kaupunginjohtajana vuodet 2003–2015.

¹³⁷ Haastattelu TH.

¹³⁸ Laine 2020, 29–30.

¹³⁹ Ruostetsaari ja Holttinen 2001, 39.

¹⁴⁰ Haastattelu UP.

¹⁴¹ Haastattelu TR.

¹⁴² Sauri 2002, 78.

¹⁴³ Lestadiolaisuus on arvokonservatiivinen enemmikseen luterilaisten kirkkojen sisällä toimiva herätysliike ja ideologia.

¹⁴⁴ Haastattelu SS.

kokoomus kilpailivat vanhoillislestadiolaisten äänistä.¹⁴⁵ Myös Seppo Ervasti kirjoittaa Kuusamon kunnallispolitiikan syntyä käsittelevässä esitelmässään, että ensimmäiset Kuusamon kunnallispoliitikot kiistelivät muun muassa suhtautumisesta paikkakunnalle tulleeseen uuteen herätysliikkeeseen, lestadiolaisuuteen.¹⁴⁶ Uskonto ei kuitenkaan ole tekijä, jota keskustan haastateltavat tuovat ilmi haastatteluissa ryhmää jakavana tekijänä. Tämä saattaa johtua kahdesta asiasta. Ensinnäkin on mahdollista, että lestadiolaisten ja ei-lestadiolaisten välinen jako ei enää ole merkittävä tekijä keskustan sisällä, kuten se on ollut vielä ennen 2000-lukua. Lisäksi uskonnollisuus on monelle henkilökohtainen asia, joten siitä puhumisen ei koeta olevan soveliasta. Asia on myös sellainen, jota ei nosteta esille *Koillissanomien* kirjoituksissa, joten voisi päätellä lestadiolaisuuden olevan asia, mistä Kuusamossa ei julkisesti puhuta kunnallispolitiikan yhteydessä.

Keskusta on ollut Koillismaan (kattaa Kuusamon lisäksi Posion ja Taivalkosken kunnat) jokaisessa kunnassa ehdottoman enemmistön puolue. Keskusta on pyrkinyt myös saamaan aina oman ehdokkaansa läpi eduskuntavaaleissa Koillismaalta. Yleensä keskustalla on ollut paremmat mahdollisuudet saada ehdokkaansa läpi eduskuntavaaleissa, jos Koillismaalta on saatu sekä posiolaiset, taivalkoskelaiset että kuusamolaiset saman ehdokkaan taakse. Jos esimerkiksi Kuusamossa ja Taivalkoskella on omat ehdokkaansa, molempien jääminen pois eduskunnasta on todennäköistä. Kuusamossa keskustan eduskuntavaaliehdokkaaksi pääseminen on haastavaa ja kyseinen paikka on yleensä ollut kilpailtu. Aluksi ehdokkaat kilpailevat keskenään Kuusamossa, sen jälkeen on piirin jäsenvaali ja vasta sen jälkeen eduskuntavaalit. *Koillissanomien* toimittaja Petri Karjalainen kirjoittaakin ehdokkaiden kilpailusta:

"On sanottu, että Kuusamosta on vaikeampi päästä keskustan kansanedustajaehdokkaaksi kuin kansanedustajaksi."

Vaikka Kuusamosta ei ole koskaan mistään muusta puolueesta päässyt eduskuntaan ehdokasta kuin keskustasta, on yhdenkin kansanedustajan läpisaaminen ollut Kuusamolle merkittävä tekijä, riippumatta siitä, mistä puolueesta edustaja on ollut.¹⁴⁷ Viimeisimpänä kansanedustajina Kuusamosta ovat olleet keskustan Ulla Parviainen (2015–2019), Tuomo Hänninen (2003–2011) ja Pauli Saapunki (1987–2003).¹⁴⁸ Kuusamon poliittinen kenttä on kuitenkin tällä hetkellä murrosvaiheessa keskustan kannatuksen jatkuvan heikentymisen seurauksena Kuusamossa. Seuraavat vaalit voivat tuoda

¹⁴⁵ Kyllönen 2014, 64–65.

¹⁴⁶ Ervasti 5.4.1993, 5.

¹⁴⁷ *Koillissanomat*, 17.12.2013, ”Keskusta valitsee kärkiehdokkaan”, Pääkirjoitus; *Koillissanomat*, 25.5.2013, Petri Karjalainen: *Koillissanomat*, 8.5.2019, Seppo Ervasti.

¹⁴⁸ Kyllönen 2007, 94–95; ”Haku: Kansanedustajat Kuusamo”. Eduskunnan nettisivut.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peopleresults.aspx?k=#k=Kuusamo#l=1035>> [luettu 26.3.2024]

merkittävän muutoksen kuusamolaiseen poliittiseen kulttuuriin, joka on pääasiassa muovautunut keskustan ehdottoman enemmistön ympärille.

Keskustan sisäinen päätöksenteko

Keskustan järjestöorganisaatio on ollut Suomessa vielä 1990-luvun loppupuolella ylivoimainen muihin puolueisiin verrattuna. Kuntiin oli muodostettu poliittisesti koulutettu aktiivien verkosto ja paikallisyhdistyksiä, mitkä pitivät puolueen läsnä ympäri Suomen.¹⁴⁹ Keskustan organisatorinen rakenne Kuusamossa on järjestelmällisempi ja kokoluokaltaan selkeästi suurempi muihin puolueisiin verrattuna. Keskustalla on kunnallisjärjestön lisäksi erillinen naisosasto ja monissa kuusamolaisissa kylissä toimii lisäksi keskustalainen paikallisosasto. Kuten eräs keskustalainen valtuutettu toteaa, moni on tullut mukaan politiikkaan keskustan paikallisyhdistyksiensä kautta. Aikoinaan sivukylissä on ollut nuorten keskustalaisten paikallisosastoja.¹⁵⁰ Keskustan vahvuus on nimenomaan ollut siinä, että sivukyliltäkin on saatu ehdokkaita.¹⁵¹ Ei olekaan mitenkään yllättävää, että vuonna 2017 tehdyn tutkimuksen mukaan huomattava osa keskustan jäsenistä kokee yhteenkuuluvuutta nimenomaisesti omaan kaupunginosaan tai kylään. Tämän pohjalta puolueen todetaan tutkimuksessa eroavan muista puolueista.¹⁵²

Keskusta on pystynyt erityisesti paikallisosastojen kautta juurruttamaan ajatteluaan ja toimintaansa myös sivukylille asti. *Koillissanomien* mukaan vuonna 2010 keskustalla oli yli 30 kyläkunnittain järjestäytyntä paikallisyhdistystä Kuusamossa¹⁵³. Erityisesti Kuusamon tapauksessa tämä on merkittävä tekijä, sillä Kuusamo on poikkeuksellinen iso kunta (maapinta-alaltaan esimerkiksi yli 20 kertaa Turkuu suurempi), joten alueellisuus ja sivukylät ovat kunnalle merkittävä tekijä. Välillä päätöksiin voi vaikuttaa se, missä päin kuntaa valtuutettu itse asuu. Valtuutetut saattavat päätyä puolustamaan vain oman kylänsä asioita, sillä valtuutettu on todennäköisesti saanut kyseiseltä alueelta eniten ääniä.¹⁵⁴ Tosin sivukyläien merkitys on Kuusamossa heikentynyt, sillä yhä enemmän palveluja joudutaan keskittämään tiettyihin asutustaajamiin, kuten Kuusamon keskustaan ja Rukalle.

Keskustan valtuustoryhmän toiminta on hyvin systemaattista. Valtuustoryhmä kokoontuu ennen jokaista valtuuston kokousta ja ne, jotka ovat hallituksessa ja samoissa lautakunnissa, kokoontuvat myös ennen näitä kokouksia. Lisäksi vaikeimpien asioiden yhteydessä voidaan pitää erillisiä

¹⁴⁹ Kääriäinen 2002, 367, 256, 192.

¹⁵⁰ Nimetön haastattelu.

¹⁵¹ Nimetön haastattelu.

¹⁵² Koiranen et al., 2017, 55.

¹⁵³ *Koillissanomat*, 25.5.2010, Petri Karjalainen.

¹⁵⁴ Wiberg 2005, 32.

kokouksia.¹⁵⁵ Ryhmäkokouksissa pyritään löytämään yhteinen sävel ja niitä luonnehditaan myös tiedonjako- sekä vaikuttamispaikkoina.¹⁵⁶ Ryhmäkokouksen päätöksentekoa kuvailee hyvin eräs keskustalainen valtuutettu:

”Kyllähän se on selkeä se, että aina pyritään siihen yhteiseen kannanottoon, se on se tavoite. Jos on ryhmästä eri mieltä, niin kun minulla vähän tapana oli, niin siellä pyydettiin, että saan niin sanotusti vapautta siitä ryhmästä. -- Toive olisi, että mentäisiin yhtenäisenä, mutta kyllä se semmoinen mahdollisuus on ollut käytettävissä.”¹⁵⁷

Keskustan tavoitteena on löytää yhteinen näkemys, yhteinen kanta asioista, minkä mukaan koko ryhmä voisi äänestää. Jokaisella valtuustoryhmän jäsenellä on kuitenkin oikeus olla eri mieltä asiasta ja äänestää eri tavalla kuin ryhmä on tekemässä, kunhan asiasta ilmoittaa etukäteen ryhmäkokouksessa. Kysyttäessä valtuutetuilla keskustan ryhmäkurista, vastaukset vaihtelevat valtuutettujen välillä. Eräs keskustalainen valtuutettu luonnehtii, mikä merkitys ryhmäkurilla on keskustan kaltaiselle puolueelle Kuusamossa:

”--että tota sä oot puolueessa, joka on saanut mandaatin, niin kun puolue on saanut suurimman. Niin missä se voima on? Sen voima on siinä, että jos se porukka on yksimielinen, se vie asioita eteenpäin. Ja siinä mielessä suositellaan tietenkin näissä, että mennään ryhmän mukana ja aika monesti se toimii, mutta sitten on näitä hankalia asioita. Saattaa olla kouluasia tai sitten joku alkoholi tai ei niitä nykyisin juuri ole, niin niin kyllä niissä on annettu vapaat kädet ja ymmärretään. Mutta suositellaan kyllä, että niinku sitä ryhmän mukana mennään, koska siinähan se voima on, koska muuten taas jos ajatellaan, että meitä on tällä hetkellä 20. Niin tuota, jos se on kuin varpusparvi koko ajan, eihän siinä ole mitään mieltä siinäkään sitten.”¹⁵⁸

Keskustan ollessa Kuusamon suurin ryhmä sen valta perustuu juuri siihen, että se pystyy tekemään ryhmäpäätöksiä asioiden suhteen. Jos näin ei ole, valta katoaa keskustan käsistä nopeasti pienpuolueille. Ryhmäkurin määritelmää osa keskustalaisista valtuutetuista kritisoi sen takia, että loppujen lopuksi valtuutettu saa äänestää itsensä haluamallaan tavalla, kunhan vain ilmoittaa asiasta etukäteen. Joka asiassa on mahdollista saada vapaat kädet, eikä siitä rankaista millään tavalla.¹⁵⁹ On kuitenkin keskustalaisia valtuutettuja, joilla on kokemusta siitä, että ryhmän sisällä pusketaan liian

¹⁵⁵ Esimerkiksi haastattelu PS ja nimetön haastattelu.

¹⁵⁶ Esimerkiksi haastattelu TT ja haastattelu MH.

¹⁵⁷ Nimetön haastattelu.

¹⁵⁸ Haastattelu MH.

¹⁵⁹ Haastattelu TT ja haastattelu MH.

vahvasti ihmisiä ”samaa muottiin”. Jos asioista on eri mieltä, saa kuulla piikittelyä ja kritiikkiä, vaikka ryhmän sisällä pitäisi hyväksyä, että ihmisillä on erilaisia mielipiteitä.¹⁶⁰

”Eli jos et halua olla, jos olet eri mieltä kun ryhmä, yleensähan sitte ryhmä vetoaa siihen, että keskustalainen politiikka häviää kokonaan, jos ei toimita ryhmän mukaisesti.”¹⁶¹

Ryhmäkurin puuttumattomuutta on ongelmallista perustella vain siten, että jokaisella on oikeus saada vapaat kädet, kunhan vain ilmoittaa asiasta etukäteen. Jo pelkkä ilmoitusvelvollisuus voidaan nähdä eräänlaisena ennakoivan ryhmäkurin muotona. Jos erilaisen mielipiteen omaava henkilö saa paljon kritiikkiä tai piikittelyä päätöksestään, voi osa valtuutetuista kokea vaikeaksi jopa mahdottomaksi esittää oman näkökantansa ja pyytää vapaita käsiä tietyn päätöksen suhteen. Ryhmäkuri voidaan kokea rajoittavaksi erityisesti siinä tapauksessa, jos oma ryhmä on enemmistöasemassa kunnassa, eli lähempänä vallan ydintä, kuten keskusta Kuusamossa on. Enemmistöasemassa oleva ryhmä eroaa muista ryhmistä siten, että se ei voi antaa jäsenilleen vapaita käsiä, koska kuntaorganisaation päätökset riippuvat hyvin vahvasti kyseisen ryhmän päätöksistä.¹⁶² Haastatteluissa ei kuitenkaan tuotu ilmi, että ryhmän päätöstä vastaan äänestäessä valtuutetulle kohdistuisi asiasta joitain sanktioita. Esimerkiksi Turussa yleinen käsitys valtuutettujen keskuudessa on se, että äänestäminen ryhmän kantaa vastaan johtaa luottamuspaikkojen menettämiseen tulevaisuudessa¹⁶³.

Eräs pitkäaikainen keskustalainen valtuutettu kokee, että muutosta keskustan sisäisessä päätöksenteossa on nähtävissä. Hänen mukaansa ei ole enää havaittavissa sellaista ryhmäkuria, jota oli olemassa aiemmin:

”Tänä päivänä ryhmäkuria ei suoranaisesti ole. Ryhmän jäsenet ottavat kantaa asioihin yksilöllisesti ja tapauskohtaisesti riippuen asiasta. Demokraattisiin ryhmäpäätöksiin ei siten haluta sitoutua.”

Kyseinen henkilö näkee, että jos asiasta äänestetään keskustan ryhmäkokouksessa ja valtuutetun oma kanta häviää, tulisi hänen asettua tukemaan äänestyksen voittanutta osapuolta. Valtuutetun mukaan oman ryhmän yhteistyö on nykyään vaikeampaa ja yhteistä näkemystä on hankalampi löytää.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Haastattelu EK.

¹⁶¹ Haastattelu UP.

¹⁶² Ruostetsaari ja Holtinen 2001, 51.

¹⁶³ Laine 2020, 57.

¹⁶⁴ Nimetön haastattelu.

Keskustan ryhmäkuri puhututtaa haastatteluissa myös muiden puolueiden valtuutettuja. Keskustalaista ryhmäkuria kuvataan hyvin tiukaksi ja esille tuodaan näkemyksiä, joiden mukaisesti heidän ryhmäkurinsa pitää niin valtuustossa, lautakunnissa kuin hallituksessa, vaikka tiettyjen päätöksien kohdalla saattaa huomata, että osa keskustan valtuutetuista on päätöksiä vastaan. Väitteitä esitetään myös siitä, että keskustan päätöksentekoa johtaisi pieni piiri ja loput keskustan valtuutetuista toimisivat vain napin painajina. Kaikkien keskustalaisten ajattelua ei kuule, sillä on paljon valtuutettuja, jotka eivät puhu ollenkaan valtuustosalissa ja tietyt keskustalaiset dominoivat keskustelua.¹⁶⁵ Erään vihreän valtuutetun kuvaus kertoo hyvin, kuinka keskustan ryhmäkurin voimakkuus vaikuttaa koko Kuusamon kaupungin päätöksentekoon:

”Mutta sitten kun ne on ryhmässä päättänyt ja sitten ryhmäedustaja, ryhmän puheenjohtaja tai joku valittu henkilö esittelee sen asian ja toinen kannattaa, niin muut ei puhu mitään siihen asiaan niistä niitten luottamushenkilöistä. Ja ei ne muuta sitä päätöstä, sitä kantaansa, jos siellä, vaikka siellä on jostakin muusta ihan sama mistä niinku muulta kannalta niin joku toinen haastaisi sitä ja sanoisi jonkun tärkeän asian siihen, että tämä asia pitäisi muuttaa näin. Niin ne kun on päättänyt lukkiutunut siihen kantaansa, ne ei muuta sitä.”¹⁶⁶

Vielä kärkevämmän kuvauksen keskustan sisäisestä ryhmätoiminnasta antaa eräs kokoomuksen valtuutettu:

”--kokoomuksen valtuustoryhmässä ei koskaan huudeta, käskytetä, nöyryytetä eikä itketetä ihmisiä kuten keskustan valtuustoryhmässä ymmärtääkseni tehdään--”¹⁶⁷

Pienpuolueiden valtuutettujen käsitykset keskustan sisäisestä toiminnasta ja päätöksenteosta on negatiivinen. Kuitenkaan näin negatiivisia kuvauksia keskustan sisäisestä päätöksenteosta ei kukaan keskustalainen antanut. Keskustan ja pienpuolueiden välinen vastakkainasettelu jopa ”taisteluasetelma” tulee selkeästi esille haastatteluissa ja sen takia muiden pienpuolueiden valtuutettujen kommentteja keskustan sisäisestä päätöksenteosta on tarkasteltava kriittisesti. Pienpuolueiden valtuutetut saattavat pyrkiä kommentteillaan heikentämään keskustan ”mainetta” ja pyrkiä nostamaan omaa puoluetta tai pienpuolueita esille parempana vaihtoehtona. Kova kritiikki keskustan ryhmäkuria ja sisäistä työskentelyä kohtaan kulminoituu myös siihen, että jos keskustan ryhmäkuri pitää, ei pienpuolueiden valtuutettujen äänillä ole missään toimielimissä juurikaan merkitystä. Valta pysyy tällöin keskustan käsissä. Seppo Salminen oivaltavasti toteaa

¹⁶⁵ Haastattelu JMÄ, haastattelu TLV ja nimetön haastattelu.

¹⁶⁶ Haastattelu MF.

¹⁶⁷ Haastattelu TTÖ.

Koillissanomissa kirjoittamassaan jutussa, että keskustan tapa tehdä päätöksensä ryhmäkokouksessa suljettujen ovien takana on tismalleen samanlainen kuin miten muutkin ryhmät tekevät päätöksensä:

*”Keskustan kohdalla asian tekee muita vaivaavaksi se, että ryhmän päätös on yleensä sama, mikä lopulta tulee yhdellä ilmoituksella valtuuston päätökseksi.”*¹⁶⁸

Jonkinasteinen sitoutuminen valtuustoryhmän toimintaan on kuitenkin välttämätöntä ryhmän toiminnalle. Ilman tätä on vaikea olla organisoituja ryhmiä, jotka pystyisivät tekemään ennustettavaa politiikkaa.¹⁶⁹ Pekka Sauri toteaa teoksessaan *Politiikan psykologia*, että on suorastaan vaarallista, mikäli ryhmä olisi menossa ratkaisevaan äänestykseen tietämättä, miten ryhmän jäsenet aikovat äänestää. Hänen mukaansa tällöin ryhmä ei edes olisi ryhmä, vaan joukko yksilöitä, ”jotka sattuiivat kokoontumaan samaan huoneeseen”.¹⁷⁰

Harva keskustalaisista valtuutetuista toi esille näkökulmaa, jonka mukaan valtuustoryhmän toimintaa ohjaisivat tietyt ihmiset tai jokin tietty ryhmittymä. Pidän kuitenkin todennäköisenä, että korkeimmilla luottamuspaikoilla olevat henkilöt omaavat enemmän vaikutusvaltaa kunnalliseen päätöksentekoon kuin tavalliset keskustan valtuutetut. Lisäksi keskustan ryhmän suuruuden takia, yksittäisen keskustalaisen valtuutetun valta saattaa olla pienempi kuin pienpuolueen valtuutetun. Pienpuolueissa on niin vähän valtuutettuja, että yksittäinen valtuutettu voi saada paljon valtaa puolueen sisällä ja hänellä voi olla myös paremmat vaikutusmahdollisuudet puolueen ulkopuolella. Sen sijaan yksittäinen keskustalainen valtuutettu, joka toimii vain rivivaltuutettuna, on huomattavasti heikommassa asemassa oman valtuustoryhmän sisällä, jossa on 19 muutakin valtuutettua. Valta voi helposti ryhmän sisällä kasaantua vaikutusvaltaisimpien henkilöiden ympärille. Kuten myös Majoinen tutkimuksessaan toteaa, ison ryhmän valta ei heijastu suoraan yksittäisen valtuutetun vaikutusmahdollisuuksiin. Rivijäsen ei välttämättä pääse vaikuttamaan ryhmän näkemykseen, sillä ryhmän johto voi olla se, joka päättää koko ryhmän kannan ja muiden valtuutettujen odotetaan sitä noudattavan.¹⁷¹ Johtavimpien luottamushenkilöiden toiminnan vähäinen kommentointi keskustalaisten haastatteluissa saattaa johtua siitä, että haastateltavista suurin osa oli toiminut tai toimi haastattelun hetkellä johtavilla luottamuspaikoilla. Tämä saattaa vaikuttaa siihen, minkälaisia tuloksia ryhmän sisäisestä toiminnasta olen saanut. Jos haastateltavina olisi ollut enemmän tavallisia rivivaltuutettuja, olisivat tarkasteltava aineisto ja sen sisältämät näkemykset voineet muodostua hieman erilaisiksi.

¹⁶⁸ *Koillissanomat*, 15.10.2004, ”Keskustaa päin”, Seppo Salminen.

¹⁶⁹ Majoinen 2006, 51.

¹⁷⁰ Sauri 2002, 81.

¹⁷¹ Majoinen 2006, 48.

3 Puolueiden välinen yhteistyö ja päätöksenteko

3.1 Keskusta tekee päätökset ryhmäkokouksessaan - pienpuolueet muodostavat koalition

*"--pääsääntöisesti voisi sanoa, että asetelma kepu vastaan muut on olemassa. -- se on Kuusamon kuntapolitiikan leimallisina piirre, sä varmaan ymmärrät sen, että jos yhdellä puolueella on enemmistö se aika lailla rajoittaa muiden puolueiden toimivaltaa."*¹⁷²

Puolueiden välinen yhteistyö Kuusamon kaltaisessa poliittisessa maisemassa lähtee erilaisesta lähtöpisteestä kuin ei-ehdottoman enemmistön kunnissa. Kuusamossa realiteetti on aina ollut se, että keskusta pystyy tekemään päätökset ilman kenenkään muun ryhmän tukea, kunhan ryhmä pysyy vain yhtenäisenä. Kuten eräs keskustalainen valtuutettu toteaa haastattelussa, oman ryhmän saaminen päätöksen taakse riittää siihen, että asia menee eteenpäin.¹⁷³

Monen pienpuolueen valtuutetun näkemyksen mukaisesti keskusta on ollut jo niin pitkään vallassa, että he eivät tarvitse päätöksiä tehdessään muita puolueita:

*"Heillä ei tarvitse tehdä välttämättä yhteistyötä, että ne nuijii päätöksensä siellä omissa kabineteissaan, jota joku pieni piiri johtaa ja toiset painaa nappia käskystä ja pysyy hiljaa sitten."*¹⁷⁴

*"Jos rivit pitää, muut [pienpuolueet] ei mahda mitään"*¹⁷⁵

*"No niinku varsinkin Kuusamossa, kun kepuhan se yksin päätti jo ryhmäkokouksessa, että kun kokouksiin meni, niin se oli jo päätökset tehty."*¹⁷⁶

Kuten Ruostetsaari ja Holtinen toteavat tutkimuksessaan, valtuutettujen asema kunnan päätöksenteko-organisaatiossa vaikuttaa selkeästi siihen, minkälaiseksi poliittisen järjestelmän toimivuus koetaan. Vallan ulkokehällä oleville (pienpuolueet) päätöksentekojärjestelmä näyttäytyy vähemmän yhteistyökykyisempänä kuin heille, jotka kuuluvat järjestelmän sisäpiiriin (keskusta).¹⁷⁷ Monet kuusamolaisista pienpuolueiden valtuutetuista kokevat, että heillä ei ole mahdollisuutta päästä vallankäytön ytimeen, koska päätökset tehdään keskustan ryhmäkokouksissa. Eräs valtuutettu luonnehtikin, miten keskustan sisäiseen päätöksentekoon voi vaikuttaa:

¹⁷² Haastattelu PV.

¹⁷³ Haastattelu EK.

¹⁷⁴ Haastattelu TLV.

¹⁷⁵ Nimetön haastattelu.

¹⁷⁶ Haastattelu TP.

¹⁷⁷ Ruostetsaari ja Holtinen 2001, 39.

”Mutta sitten tässä taas tullaan siihen, että kun on hyvä keskusteluyhteys olemassa tiettyihin valtuutettuihin, niin se on ainoa tapa millä tavalla pystyy vaikuttamaan. Se vain täytyy heittää se pallo sinne sisälle, että ajatelkaapa sitä asiaa tästä näkökulmasta, että mitä jos voisitte asiaa eteenpäin näin, että tämä vois olla parempi vaihtoehto. Ja sitten vain katsoa tyytyväisenä näkykö se päätösesityksissä, --”¹⁷⁸

Kuten Mervi Katainen viranhaltijoiden ja valtuutettujen välisiä suhteita käsittelevässä tutkimuksessaan toteaa, erityisesti kunnissa, joissa vallitsee yhden puolueen ehdoton enemmistö, pienemmät puolueet kokevat jäävänsä tai tosiallisesti jäävät valmisteluprosessien ulkopuolelle. Tämä saattaa helposti johtaa epäluottamuksen ilmapiiriin, jota niin sanottu ”oppositio” ylläpitää.¹⁷⁹

Hyvänä esimerkkinä keskustan vallasta tehdä päätöksiä kuvastaa seuraava tapaus. Kustan kunnallisjärjestö ilmoitti *Koillissanomissa* vuonna 2018, että Kuusamon Nilonkankaalle rakennetaan uusi alakoulu. Kyseisen lehden toimittaja Petri Karjalainen kritisoi sitä, että kyseisessä tapauksessa ei tutkittu kaikkia mahdollisuuksia vaan juntattiin suoraan läpi yksi ainut vaihtoehto. Karjalaisen mukaan muita vaihtoehtoja ei enää ole mahdollista harkita, koska keskusta on jo etukäteen linjannut ainoaksi vaihtoehdoksi uuden koulun rakentamisen.¹⁸⁰ Erään pienpuolueen valtuutetun kommentti luonnehtii oivasti kyseistä tapausta ja keskustan valtaa tehdä päätöksiä:

*”Onhan se välillä aika latistavaa, jos ajatellaan niinku, että keskusta uutisoi *Koillissanomissa*, että Kuusamoon rakennetaan uusi koulu. No niin sitten varmaan rakennetaan, vaikka asiasta ei ole missään keskusteltukaan.”¹⁸¹*

Keskusta oli päättänyt asiasta ilman, että se oli käynyt keskustelua aiheesta muiden pienpuolueiden kanssa. Karjalainen kuvaakin samaisessa kirjoituksessa asian merkitystä Kuusamon poliittiselle kulttuurille sekä päätöksenteolle:

”Keskusta päätti vuosikymmeniin tärkeimmästä, kymmenien miljoonien investoinnista suljettujen ovien takana. Puheet valtuustoyhdistyksen ylimielisyydestä saivat aiheesta vettä myllyynsä.”

¹⁷⁸ Nimetön haastattelu.

¹⁷⁹ Katainen 2023, 146–147; Tutkimus perustui haastatteluihin, joita tehtiin viranhaltijoille ja poliitikoille ympäri Suomen sekä kunta- että valtiotasolla.

¹⁸⁰ *Koillissanomat*, 1.6.2018, ”Uskomattoman löperöä valmistelua”, Petri Karjalainen.

¹⁸¹ Nimetön haastattelu.

Pienpuolueiden vaikutusvalta maksimoituu niissä tilanteissa, jolloin keskustan rivit hajoavat. Tämänkaltaisia tapauksia ei kuitenkaan ole paljon. Tätä kuvastaa hyvin *Koillissanomien* vuonna 2019 julkaissut artikkeli, joka liittyi valtuuston kokouksessa tehtyyn päätökseen Rukan olympiakeskuksen esisopimuksen hyväksymisestä. Keskustan rivien hajottua toimittaja kuvailee tilannetta:

”Kaupungintalon pihalla keskustan valtuutetut väistelivät kysymystä, että milloin viimeksi ryhmä äänesti näin erimielisesti. -- Pienryhmien valtuutettujen äänet vaikuttivat poikkeuksellisesti lopputulokseen.”¹⁸²

Valtuustokokouksien pöytäkirjojen tarkastelun kautta voidaan myös havaita, että päätökset, jolloin keskustan rivit ovat hajonneet ja pienpuolueiden valtuutetut ovat päässeet maksimoimaan vaikutusvaltansa ovat harvinaisia. Tämänkaltaisia ovat olleet esimerkiksi synnytyslaitoksen tulevaisuus, strategisen yleiskaavan hyväksyntä sekä jäteveden purkusuunnan päättäminen vesihuoltosuunnitelman hyväksymisen yhteydessä.¹⁸³

Keskustalaisten haastatteluista on havaittavissa, että yhteistyötä muiden ryhmien kanssa ei välttämättä arvosteta tai katsota hyvällä. Esimerkiksi eräs keskustalainen valtuutettu kertoo, että kaivosasian yhteydessä hän sai kritiikkiä omalta puolueeltaan, koska hänen nähtiin tekevän yhteistyötä muiden puolueiden kanssa ohi oman ryhmän.¹⁸⁴ Myös toinen keskustalainen valtuutettu kuvailee saaneensa moitteita omalta puolueeltaan yhteistyön tekemisestä:

”Minuahan moitittiin siitä, että kun minä henkilön x kanssa sitten tuolla käytävällä keskustelin ennen kokousta ja vähän henkilön y kanssa käytiin yksiin. Jopa sanottiin, että mitä sinä niiden kanssa, se nyt oli vähän huulenheittoa, mutta kumminkin.”¹⁸⁵

Vaikka siteerauksessa todetaan, että asiasta ennemminkin ”heitettiin huulta” kuin olisi tosissaan tultu sanomaan, kuvastaa se kuitenkin osiltaan keskustan sisällä vallitsevaa ilmapiiriä. Keskusta ei ole tottunut tekemään yhteistyötä muiden ryhmien kanssa, sillä päätökset on voitu tehdä oman ryhmän kesken. On totuttu tilanteeseen, jossa omalla puolueella on kaikki valta. Pitkäaikainen vihreä valtuutettu Pekka Virtanen kuvaileekin vuonna 2008 kirjoittamassaan kirjoituksessa *Koillissanomissa*, miten hänen mukaansa kunnallinen päätöksentekojärjestelmä Kuusamossa toimii:

¹⁸² *Koillissanomat*, 27.8.2019, ”Ei ryhmäpäätöstä keskustalta”, Jani Väisänen.

¹⁸³ Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 4/2006, 8/2016, 1/2004.

¹⁸⁴ Haastattelu UP.

¹⁸⁵ Nimetön haastattelu; Kyseisen haastateltavan mainitsemien henkilöiden nimet on jätetty pois haastateltavan toiveen takia. Molemmat henkilöt ovat pienpuolueiden valtuutettuja.

"Kunnallinen päätöntäjärjestelmä on tärkeämissä asioissa kolmiportainen: lautakunta, hallitus ja valtuusto. Kuusamossa se on käytännössä jopa kuusiportainen, kun keskusta pitää kaikkien em. Toimielinten kokousten alla omat ryhmäpalaverinsa."¹⁸⁶

Esimerkissä pitää huomioida se, että sen on kirjoittanut pienpuolueen valtuutettu ja vieläpä vaalien alla, mutta periaatteessa se pitää paikkaansa. Toisaalta keskusta on saanut mandaattinsa johtaa kuntaa demokraattisissa vaaleissa saadullaan valtuutuksella. Kuusamon kaupungin asukkaat ovat antaneet keskustalle vallan päättää omista asioistaan ja sitä täytyy silloin kunnioittaa. Kuten Laine tutkimuksessaan myös tuo esille, jos kuntavaalitulokset antaa Turussa kahdelle puolueelle enemmistön paikoista, kuuluu näille kahdelle puolueelle vallankäytön mahdollisuus¹⁸⁷.

Monen pienpuolueen valtuutetun mielestä keskustan tapa tehdä päätökset omissa ryhmäkokouksissaan on johtanut siihen, että yhteistyötä tehdään enemmän pienpuolueiden kesken. Eräs valtuutettu toteaa, että pienpuolueiden kanssa tehdään enemmän yhteistyötä, koska keskusta pystyy tekemään mitä haluaa.¹⁸⁸ Yhteisiä kokouksia on pienpuolueiden kesken järjestetty muutamia, ja esimerkiksi yrityksiä 2010-luvun alussa oli siihen, että ennen lautakunnan kokouksia pienryhmät olisivat kokoontuneet keskenään neuvottelemaan asioista. Nykyisellä valtuustokaudella hallituksessa olevat pienpuolueiden edustajat kertovat tekevänsä yhteistyötä toistensa kanssa ja käyvänsä keskusteluja.¹⁸⁹ Moni pienpuolueen valtuutetuista myös toteaa, että teknisen vaaliliiton solmimisen pohjalta tehdään yhteistyötä, vaikka ne on monen mielestä solmittu puhtaasti laskennallisin perustein.¹⁹⁰ Vaikuttaa siltä, että pienpuolueilla on keskenään sanaton sopimus, jonka mukaan toisten pienpuolueiden kanssa tehdään yhteistyötä.

Vuodesta 2021 alkaneella valtuustokaudella on yritetty tehdä koordinoitumpaa yhteistyötä ei-keskustalaisten puolueiden kanssa. On järjestetty yhteisiä tapaamisia, joissa on koordinoitu ja keskustelu poliittiseen päätöksentekoon tulevista asioista ja samalla haettu askelmerkkejä seuraaviin kuntavaaleihin ja siitä eteenpäin. Kyseisen asian ilmi tuonut valtuutettu toteaa suoraan, että yhteistyön tavoitteena on toimia vastavoimana keskustan enemmistölle. Vasemmistoliitto ei tosin yhteistyössä ole ollut vielä mukana, sillä vasemmisto on tällä hetkellä teknisessä vaaliliitossa keskustan kanssa.¹⁹¹

¹⁸⁶ *Koillissanomat*, 22.10.2008, "Kelvoton protesti", Pekka Virtanen.

¹⁸⁷ Laine 2020, 25.

¹⁸⁸ Haastattelu ME.

¹⁸⁹ Esimerkiksi haastattelu JMÄ ja nimetön haastattelu.

¹⁹⁰ Esimerkiksi haastattelu JK ja nimetön haastattelu.

¹⁹¹ Haastattelu TTÖ.

Vaikka monet pienpuolueiden valtuutetut korostavat, että yhteistyötä tehdään enemmän muiden pienpuolueiden kanssa, ei tämä heijastu kuitenkaan puolueiden äänestyskäyttäytymiseen valtuustossa. Kaupunginvaltuuston pöytäkirjoja tarkastelemalla voidaan nimittäin huomata, että kaikki pienpuolueet harvoin äänestävät yhdessä rintamassa asioiden puolesta. Osa pienpuolueiden valtuutetuista kuitenkin tekee tai on tehnyt tiiviimmin yhteistyötä, kuten esimerkiksi pitkäaikaiset valtuutetut vasemmistoliiton Tarmo Raatikainen ja vihreiden Pekka Virtanen. Valtuuston pöytäkirjoissa on nimittäin havaittavissa ennen vuotta 2012 huomattavan paljon tapauksia, joissa joko Virtanen tai Raatikainen esittää muutosesitystä ja toinen heistä sitä kannattaa.¹⁹² Esitykset eivät kuitenkaan koskaan menneet läpi, sillä ne saivat yleensä vain muutaman äänen kannatuksen.

Muutama pienpuolueen valtuutettu tuo kuitenkin ilmi sen, että yhteistyön tekeminen sujuu sekä pienpuolueiden että valtapuolueen valtuutettujen kanssa. Erityisesti eräs vasemmistolainen valtuutettu kokee erittäin epärationaalisena, jos pienpuolueet vain hirttäytyvät yhteistyöhön keskenään, eivätkä edes yritä tehdä yhteistyötä keskustan suuntaan:

"Niin siis, että me pienpuolueet ollaan vastassa jotain isoa suurta karhua, joka on keskustapuolue. Laskemalla jo pelkästään valtuutettujen määrän nytkin yhteen, niin me hävitään joka juttu. Ei 43¹⁹³, mutta siis hävitään kuitenkin. Eikö se olisi vähän niinku idioottimaista, koska me tarvitaan kuitenkin myöskin sieltä keskustapuolueesta ääniä, jotta meidän niinku agendat toteutuisi, eikö niin? No nyt jos sä niinku vaan hirtät itsesi siihen pikku puolueiden koalitioon niin eihän siinä ole mitään järkeä. Sä et oo pragmaattinen valtuutettu."¹⁹⁴

Kyseisen valtuutetun argumentti viittaa vahvasti siihen ilmapiiriin, joka Kuusamon kunnallispolitiikassa vallitsee ja on vallinnut monen vuosikymmenen ajan. Keskustan ja pienpuolueiden välinen vastakkainasettelu on käsin kosketeltavaa ja tämä tulee selkeästi esille haastatteluissa. Esimerkiksi erään keskustan valtuutetun mukaan puolueiden välinen toiminta olisi ollut reilumpaa ja rehellisempää vielä 2000-luvun alussa. Nykyään mukana on paljon nokittelua sekä piikittelyä ja puolueiden välinen kilpailu näkyy hänen mukaansa yhä selvemmin:

"Joo että ekalle kaudelle kun minä pääsin, niin toisen puolueen valtuutettu oli ehdottamassa minua erään lautakunnan puheenjohtajaksi. Nyt sitä ei tapahtuisi, ei missään, ei mitenkään olisi mahdollista, että toisetkin ryhmät suosittelisi tai näin, että nykyään on vaan tämmöinen meille vaan kaikki."¹⁹⁵

¹⁹² ks. esimerkiksi kaupunginvaltuuston pöytäkirja 2/2005, 6/2006, 1/2007, 1/2011.

¹⁹³ Valtuutettujen määrä on todellisuudessa tällä hetkellä 39.

¹⁹⁴ Haastattelu TR.

¹⁹⁵ Haastattelu TT.

Puolueiden välisen kilpailun koetaan näkyvän erityisesti valtuuston kokouksissa. Pääsääntöisesti valtuutetut kuvailevat, että valtuuston kokouksien kulttuuriin vaikuttaa paljon kokousten julkisuus. Valtuustokokouksissa monen ajatellaan puhuvan vain sen takia, että saisi äänensä kuulumaan julkisesti. Kokouksista puhutaan ”markkinointipaikkana”, jossa jokainen haluaa saada keskusteluun oman puumerkkinsä.¹⁹⁶ Wiberg toteaaakin kärkevästi teoksessaan, että oman puheen rakastaminen kuuluu poliitikkojen luonteeseen. Poliitikot menevät hänen mukaansa valtuustosaliin puhumaan, eivät kuuntelemaan.¹⁹⁷ Osa valtuutetuista on sitä mieltä, että nykyään populismin harjoittaminen salissa on lisääntynyt ja keskustelujen retoriikassa on havaittavissa samoja piirteitä kuin eduskunnassa. Keskusteluissa ilmenee enemmän piikittelyä sekä huutelua, ja valtuutetut toivovat, että käytöstävät ja keskinäinen kunnioitus voitaisiin muistaa toisia kohtaan myös valtuustosalissa.¹⁹⁸

Joidenkin valtuutettujen mielestä valtuustossa pidetyt puheenvuorot eivät välttämättä ole hedelmällisiä, sillä osa niistä ei liity edes käsiteltävään asiaan. Puheenvuoroissa saatetaan myös toistaa samaa asiaa, joka on mainittu muiden valtuutettujen puheenvuoroissa ja monta kertaa.¹⁹⁹ Kuten eräs valtuutettu kertoo asioista, joista pitäisi keskustella, niin ei keskustella vaan se kokous ”pyörii teatterin lailla”. Kokouksessa tuodaan esille kilpailuasetelma puolueiden välillä, tehdään kärkkäitä puheenvuoroja ja luodaan vastakkainasettelua valtuutettujen välille.²⁰⁰ Osuvaa onkin, että kahviaulassa kaikkien valtuutettujen todetaan tulevan hyvin toimeen keskenään, mutta saliin tullessa samasta ilmapiiristä ei ole tietoaakaan. Vapaamuotoisen keskinäisen vuorovaikutuksen kuvataan olevan parempaa kahvitauoilla kuin valtuustosalissa.²⁰¹

Vaikka puolueiden välisen yhteistyön sujuminen, erityisesti keskustan ja pienpuolueiden, saa valtuutetuilta kritiikkiä, painottavat monet kuitenkin yhteistyön tekemisessä hyvien henkilökohtaisten suhteiden merkitystä muihin valtuutettuihin. Korostetaan, että yhteistyö muihin valtuutettuihin riippuu paljon henkilökemioista, persoonasta sekä henkilön omasta aktiivisuudesta.²⁰² Yhteistyötä korostetaan tehtävän ennemminkin valtuutetulta valtuutetulle kuin sinänsä puolueelta puolueelle.²⁰³ Vaikka puolueiden välistä yhteistyötä kritisoidaan, samanaikaisesti monet valtuutetut toteavat, että henkilökohtaiset suhteet yleisesti kaikkiin muihin valtuutettuihin ovat hyvällä tasolla.²⁰⁴

¹⁹⁶ Haastattelu ME ja haastattelu TR.

¹⁹⁷ Wiberg 2005, 27–28.

¹⁹⁸ Esimerkiksi haastattelu MH ja nimetön haastattelu.

¹⁹⁹ Esimerkiksi haastattelu MMÄ ja nimetön haastattelu.

²⁰⁰ Nimetön haastattelu.

²⁰¹ Esimerkiksi haastattelu PV ja haastattelu TTÖ.

²⁰² Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu JMÄ.

²⁰³ Esimerkiksi JK ja nimetön haastattelu.

²⁰⁴ Esimerkiksi haastattelu MH ja nimetön haastattelu.

Keskustan ja pienpuolueiden välisen yhteistyön saaman kritiikin lisäksi, voidaan samaa havaita perussuomalaisten ja muiden puolueiden välillä. Perussuomalaiset tulivat uutena puolueena mukaan kunnallispolitiikkaan vuonna 2012 ja muiden puolueiden valtuutetut kokevat heidän muuttaneen kunnallispoliittista kulttuuria. Heidän tapansa tehdä politiikkaa kuvataan olevan erilainen. Siihen kerrotaan liittyvän julkisuudenhakuisuutta, populismia ja kärkeästä retoriikkaa. Perussuomalaisten tyylin ja politiikan teon tavan todetaan olevan sellainen, että se karsii yhteistyötä.²⁰⁵ Erityisesti kritiikki kohdistuu perussuomalaisten pitkäaikaiseen valtuutettuun Joukamo Kortosalmeen ja tätä tuotiin esille myös vuoden 2017 vaalien jälkeen eräässä *Koillissanomien* artikkelissa:

*”On ollut jo pitkään tiedossa, että muiden puolueiden edustajat ovat lopen kyllästyneitä Kortosalmen tolkkutomaan mölyämiseen.”*²⁰⁶

Vuonna 2017 perussuomalaiset jätettiin pienpuolueiden (pois lukien vasemmistoliitto, joka teki vaaliliiton keskustan kanssa) tekemän teknisen vaaliliiton ulkopuolelle nimenomaisesti heidän edellisen valtuustokauden käyttäytymisensä takia. Kuten kokoomuksen silloinen ryhmän puheenjohtaja Martti Turunen totesi *Koillissanomille*, perussuomalaisten toimintatapojen koettiin olevan vastakkainasettelevaa eikä yhteistyöhakuista, ja sen takia heidät jätettiin kyseisenä vuonna teknisen vaaliliiton muodostamisen ulkopuolelle.²⁰⁷ Selkeästi perussuomalaisten koettiin vaikeuttavan puolueiden välistä yhteistyötä, vaikka perussuomalaiset itse eivät asiaa näin kokeneet, kuten perussuomalaisten silloinen ryhmäpuheenjohtaja Joukamo Kortesalmi tuo esille vuonna 2017 vaalien alla kirjoittamassaan kirjoituksessa *Koillissanomissa*. Hän kritisoi sitä, että perussuomalaisia syytetään yhteistyökyvyttömyydestä, kun syyllisiä siihen ovat nimenomaisesti ”yksipuolueen” valtuutetut.²⁰⁸ Perimmäinen syy yhteistyön heikolle sujumiselle Kuusamossa on Kortosalmen mukaan nimenomaisesti valtapuolueen valtuutettujen käyttäytyminen, ei heidän oman puolueensa valtuutettujen toiminta.

Kortosalmen ja perussuomalaisten toiminnan kritisoimisen lisäksi, koetaan vihreiden valtuutetun Mika Flöjtin hankaloittaneen puolueiden välistä yhteistyötä. Tästä asiasta kärkevästi kirjoittaa *Koillissanomiin* pitkäaikainen keskustan valtuutettu Ulla Parviainen:

²⁰⁵ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu UP.

²⁰⁶ *Koillissanomat*, 11.4.2017, ”Möly kääntyi itseään vastaan”, Petri Karjalainen.

²⁰⁷ *Koillissanomat*, 7.6.2017, ”Turunen: Kortesalmi pyrkii mollaamaan.”, Aleksanteri Pikkarainen.

²⁰⁸ *Koillissanomat*, 5.4.2017, ”Yhteistyötä huudetaan leimakirves kädessä”, Joukamo Kortesalmi.

”Viime vaalien [2012] jälkeen vaaliliitto muodosti koko vaalikauden kestäneen koalition, jossa piikki paikalla olleen puolueen nokkamies vihreän veljen tukemana pyrki lamaannuttamaan koko kaupungin päätöksenteon.”²⁰⁹

Vaikka kyseinen kirjoitus on luultavasti hieman liioitteleva, koettiin kyseisten henkilöiden vaikuttaneen kaupungin päätöksenteon sujumiseen, puolueiden väliseen yhteistyöhön sekä politiikan teon ilmapiiriin. Myös kaupunginjohtaja toteaa vuoden 2013 toimintakertomuksessa kaupunginvaltuuston alkutaipaleen olleen poikkeuksellisen hankala poliittisten voimasuhteiden muutoksen takia.²¹⁰ Kuusamo ei ole mitenkään poikkeustapaus asian suhteen, sillä yksittäisten luottamushenkilöiden kielteinen vaikutus kunnan työskentelyilmapiiriin on havaittavissa myös muissa kunnissa. Vuonna 2020 kuntaliiton tuottaman kuntapäätäjäkyselyn mukaan valtuutetut nostivat esille päätöksentekoilmapiiristä puhuessaan, kuinka muutamat henkilöt voivat helposti vaikuttaa negatiivisesti koko kunnan ilmapiiriin.²¹¹

3.2 Kuusamo-puolue ja yksimielistä päätöksentekoa

Keskustapuolueen ehdottoman enemmistön ja sen merkityksen kunnallispolitiikkaan mainitsemisen lisäksi, erityisesti viranhaltijoiden haastatteluissa nousee esille ajatus Kuusamo-puolueesta. Kuusamo-puolue perustuu näkemykseen ”yhdessä eteenpäin menemisestä” puoluetusta riippumatta, kaikki puolueet yhdessä. Erityisesti tämän korostetaan näkyvän suurimmissa päätöksissä, jolloin haetaan yhteistä linjaa, tavoitellaan yksimielisyyttä ja halutaan yhteinen näkemys, jolla asiaa viedään eteenpäin.²¹² Kuusamo-puolue nähdään siten viranhaltijoiden näkökulmasta tarkoittavan sitä, että kaikki puolueet ”unohtavat” oman puoluetustansa ja työskentelevät yhdessä hyvässä hengessä Kuusamon edun puolesta. Kuusamo-puoluetta korostetaan erityisesti silloin, kun yksimielisyyttä ei ole päätöksenteossa havaittavissa. Esimerkiksi vuonna 2003 Seppo Salminen kirjoitti riitaisen kaupunginjohtajavalintaprosessin jälkeen *Koillissanomissa*:

”Siinä voisi olla alku sille, että Kuusamoonkin muodostuisi lopulta jonkinlainen Kuusamo-puolue toisiaan kyräilevien ja muiden ajatuksia ja päätösesityksiä ilkeämielisesti moittivien kuppikuntien sijaan. -- Kuusamossa kepun vahva asema on pannut muutkin puolueet korostamaan puolueen roolia, mistä on seurannut Kuusamo-puolueen häipyminen kaupungin asioiden hoidossa.”²¹³

²⁰⁹ *Koillissanomat*, 18.4.2017, ”Vaalien jälkipeli”, Ulla Parviainen.

²¹⁰ Kuusamon kaupungin toimintakertomus 2013.

²¹¹ Sandberg 2022, 47–48.

²¹² Esimerkiksi haastattelu HK ja haastattelu TH.

²¹³ *Koillissanomat*, 1.7.2003, Seppo Salminen.

Esimerkki kertoo siitä, kuinka Kuusamo-puoluetta nostetaan esille tilanteissa, jossa yhteistyö ja yhteinen tekeminen Kuusamon kaupungin hyväksi on heikolla tolalla.

Kuusamo-puolue maininnat eivät kuitenkaan jääneet vain viranhaltijoiden mainitsemaksi termiksi, vaan sitä tuotiin esille myös keskustalaisten haastatteluissa, kuten seuraava esimerkki erään keskustalaisen haastattelusta osoittaa:

"Kuusamo-puolue, sitä joskus käytetään tuolla, että se tarkoittaa semmoista yhtenäisyyttä, että isoissa tärkeissä asioissa niin me pystytään aika lailla kokoamaan ikään kuin rivit ja menemään niinku että me ollaan, meillä on vahva tahto, Kuusamo-puolue, jolla me hoidetaan asioita vaikka Helsingissä ja ajetaan Kuusamon etua isoihin investointeihin. Me aika hyvin pystytään kokoamaan ja mä kuulen sitä muualla, koska multa kysytään, että miten te sen teette. Miten te pystytte asiat kokoamaan? Miksi te ette riitele? Miten te saatte yhtenäisyyden? Että onko teillä joku Kuusamo-puolue? Että on, on. Musta on hyvä, että tällainen on, että se niinku syntyy aina joskus johonkin tilanteeseen."²¹⁴

Sitaatissa korostuu myös muissa haastatteluissa esiin noussut asia siitä, että Kuusamo-puolue ajatus tulee nimenomaisesti ulkoapäin. Esimerkiksi jos kuusamolaiset päättäjät menevät edustamaan omaa kuntaansa muualle päin Suomea, he saavat kuulla ihmettelyä siitä, miten Kuusamossa asiat saadaan hoidettua niin sutjakkaasti.²¹⁵ Kuusamo-puolue nousee ajatuksena esille myös silloin, kun kyseessä on niin sanotusti ”Kuusamo vastaan muu maailma”:

"Mut sitten taas kun on kysymys siitä, että Kuusamo vastaan muu maailma, niin mehän ollaan yhtenä rintamana täällä sillon. Sehän on ihan sama joku tuolta ehottaa jotain meille, vaatii meiltä jotain, niin mehän ollaan täällä yhdellä rintamalla sillon eikä tuota puoluetustalla ole mitään väliä, että sillon ollaan vaan Kuusamo-puolue."²¹⁶

Tätä ajatusta tuo esille myös ennen 2000-lukua pitkään Kuusamossa toiminut kokoomuslainen kunnanvaltuutettu Seppo Ervasti:

²¹⁴ Haastattelu MH.

²¹⁵ Nimetön haastattelu.

²¹⁶ Haastattelu TT.

”Minun aikani oli tapana, että kun lähdimme esimerkiksi Ouluun tai Helsinkiin kunnan tai kaupungin asioilla, niin sovittiin, että nyt olemme yhtä Kuusamon puoluetta kaikki. Toisin sanoen keskinäiset kähinät jätetään tänne ja ulospäin olemme yhtä. Meillä oli mm. Erkki Siikaluoman kanssa aina tällainen sopimus, että ulospäin emme ole kepulaisia emmekä kokoomuslaisia, vaan kuusamolaisia.”²¹⁷

Toisin sanoen, kun lähdettiin edistämään kuusamolaisten asioita muualle, silloin kaikki olivat vain kuusamolaisia. Puoluetaustalla ei ollut minkäänlaista merkitystä. Myös Seppo Salminen tuo tätä hyvin ilmi haastattelussaan:

”Kuusamo-puolue tuli eniten esiin Kuusamon ulkopuolella. Kun olin hyvin usein Oulussa marraskuun alussa pidetyillä kunnallispäivillä, monet muiden kuntien edustajat melko suoraan sanoivat iltatunneissa, että kuusamolaiset on sitten erikoista porukkaa, kotona ne tappelee nyrkit savessa mutta kun ne tulee tänne, joukko esiintyy hyvin yhtenäisenä.”²¹⁸

Salmisen ja Ervastin näkökulmien mukaan, Kuusamo-puolue oli olemassa Kuusamon ulkopuolella, mutta Kuusamon sisäisessä päätöksenteossa sitä ei ollut havaittavissa. Muutama viranhaltija kuvailee, että kuusamolaisilla on hyvin voimakas itsetunto ja usko omiin kykyihinsä. Esimerkiksi entinen kaupunginjohtaja toteaa, että hänen hakiessaan muita virkoja, kuusamolaiset olivat aidosti hämmästyneitä siitä, miksi joku haluaa lähteä Kuusamosta pois. Hänen mukaansa tämä osoittaa kuusamolaisten itsetunnon vahvuutta, Kuusamo-henkisyyttä ja Kuusamo-puoluetta.²¹⁹ Myös entinen yhdyskuntatekniikan toimialajohtaja kuvaa hyvin sitä, miten hän Kuusamoon tullessaan sai ”opetuksen” kuusamolaisesta itsetunnosta:

”--siltoin kun minä tulin Kuusamoon ja minä tapasin ensimmäistä kertaa kansanedustaja Pauli Saapungin, nykyisen maakuntaneuvoksen. Niin Saapunki sanoi mulle näin, että ”Muista poika, kuusamolainen istuu aina etupenkissä.” Minä oon noudattanut sitä ohjetta. Kerran jouduin menemään, oli niin korkea-arvoista porukkaa niin en ilenny mennä eturivviin niin menin toiseen rivviin. Elikkä se kuusamolaisten itsetunto, se on hyvä--”²²⁰

Viranhaltijoiden mainitsema kuusamolaisten hyvä itsetunto näkyy erityisesti keskustalaisten valtuutettujen haastatteluissa. Eräs keskustalainen valtuutettu luonnehtii Kuusamoa ”itärajan valopilkuksi”, toinen keskustalainen valtuutettu taas kertoo, että ”meillä monet asiat on niin hienosti,

²¹⁷ Haastattelu SE.

²¹⁸ Haastattelu SS.

²¹⁹ Haastattelu TH.

²²⁰ Haastattelu MM.

että ihan ihmetellä saa”.²²¹ Kolmas keskustalainen valtuutettu kuvaa vielä hyvin sitä, kuinka valtuutetut todella ovat ylpeitä kuusamolaisuudestaan ja Kuusamon kaupungin kehityksestä:

”Ja kyllähän Kuusamo on edelläkävijä. Että kehtaan sanoa tuolla Helsingissä, että oon Kuusamosta. Että silleen on hyvin kuitenkin hoidettu ja johdettu Kuusamon asioita.”²²²

Sinänsä Kuusamoa ei voida täysin pitää erityistapauksena kovan itsetunnon suhteen. Kuntapäätäjille osoitetussa kyselyssä vuodelta 2020, päättäjien tuli arvioida oman kuntansa asemaa muihin kuntiin sen perusteella, ”missä kunnassa on hyvä asua ja elää”. Kuvitteellisessa kilpailussa oman kuntansa heikkoon sijoittumiseen uskoi vain 8 % vastaajista.²²³ Päättäjien ylpeys omasta kunnasta näyttää olevan korkealla asuinpaikasta riippumatta.

Kuitenkaan kukaan pienpuolueiden valtuutetuista ei nostanut itse esille Kuusamo-puoluetta oma-aloitteisesti ja heiltä, joilta kysyin, oli eri käsitys Kuusamo-puolue käsitteestä kuin keskustan valtuutetuilla tai viranhaltijoilla. Eräs kokoomuslainen valtuutettu myöntää kuulleensa termin, mutta samaan hengenvetoon toteaa, että Kuusamo-puoluetta ei ole olemassa, sillä valtuutettujen keskuudessa ei ole yhteisesti hyväksyttyä visiota siitä, mikä on Kuusamon tulevaisuus lähivuosina. Hänen mukaansa Kuusamo-puolue voisi olla olemassa siinä vaiheessa, jos oltaisiin samaa mieltä siitä yhteisestä päämäärästä, mihin suuntaan kaupunkia ollaan kehittämässä:

”Kun kysytään toisilta, niin jotkut on sitä mieltä, että me olemme kuin taivaassa olisimme ja kaikki on täydellistä ja toisten mukaan kaikki on aivan surkeasti. Eli niinku yhteinen jaettu ymmärrys siitä missä ollaan, mitä kohti mennään, niin sitä ei valitettavasti Kuusamon kaupunginvaltuustossa ole -”²²⁴

Eräs vihreä valtuutettu kertoo taas näkemystään Kuusamo-puolueesta seuraavanlaisesti:

”Kuusamo-puolue tarkoittaa sitä, että kaikki muut integroituu keskustaan ja hyväksyy sen keskustan ryhmässä tehdyt päätökset.”²²⁵

Kyseisen valtuutetun ajattelu palautuu taas perinteiseen pienpuolueiden valtuutettujen näkemykseen Kuusamon päätöksenteosta, jossa päätökset todellisuudessa tehdään keskustan ryhmäkokouksissa. Mitään Kuusamo-puoluetta ei hänen näkemyksensä mukaan ole, koska todellisuudessa Kuusamo-

²²¹ Haastattelu UP ja nimetön haastattelu.

²²² Nimetön haastattelu.

²²³ Sandberg 2022, 70–71.

²²⁴ Haastattelu TTÖ.

²²⁵ Haastattelu MF.

puolueen tahto tarkoittaa samaa kuin keskustan tahto. Aineiston pohjalta voidaan todeta, että keskustalaiset valtuutetut ja viranhaltijat pitävät termiä merkittävämpänä Kuusamon kunnallispolitiikassa kuin pienpuolueiden valtuutetut, osa heistä nimittäin toi termiä esille omaehtoisesti. Selvää on, että valtuutetut käsittävät Kuusamo-puolue termin hyvin eri tavoin.

Kuusamossa tehdään kuitenkin monia päätöksiä yksimielisesti. Tämä voidaan havaita tarkastelemalla valtuuston pöytäkirjoja vuosien 2000–2023 välisenä aikana. Vaikka esimerkiksi valtuustokokouksessa äänestettäisiin yhdestä asiasta, saattaa samassa kokouksessa kahdeksan muuta asiaa mennä yksimielisesti läpi ilman muutosesityksiä.²²⁶ Toki on olemassa vuosia, jolloin asioista on tehty huomattavasti enemmän muutosesityksiä. Esimerkiksi tämä on nähtävissä vuosien 2015–2016 välisenä aikana. Erityisesti kyseisinä vuosina puhututtivat niin kaivokseen liittyvät kaavoitusasiat, Rukan investoinnit kuin pakolaisten vastaanotto. Sen sijaan vuodet 2000–2003 olivat hyvin yksimielisen päätöksenteon aikaa, sillä silloin äänestettiin lähinnä talousarviokokousten yhteydessä. Voidaan kuitenkin kritisoida sitä, että pelkästään valtuustokokouksien äänestämättömyyden perusteella päätettäisiin suoraviivaisesti päätöksenteon olevan yksimielistä Kuusamossa. Päätöksistä on voitu nimittäin käydä jo tarvittavat keskustelut aikaisemmin muilla tasoilla, kuten lautakunnissa ja hallituksessa. Kuitenkin vuoden 2021 valtuustokauden alkamisen jälkeen päätöksenteko esimerkiksi hallituksessa on ollut hyvin yksimielistä, sillä asioista on äänestetty ainoastaan kaksi kertaa. Muuten päätökset ovat menneet läpi yksimielisesti. Voisi siten olettaa, että jos hallituksessa oltaisiin jatkuvasti eri mieltä päätettävistä asioista, äänestettäisiin asioista myös huomattavasti useammin.

Haastatteluissa todetaankin, että Kuusamo on pystynyt suurimmissa kysymyksissä nousemaan yli puoluepoliittisen vastakkainasettelun ja tekemään päätöksiä yksimielisesti.²²⁷ Valtuutetut myös toteavat, että vastakkainasettelusta huolimatta puolueilla on yhteneväisiä asioita ja tavoitteita, joita halutaan saavuttaa.²²⁸ Suurimpia päätöksiä, joissa puolueet pystyivät tekemään päätöksiä yhtenäisesti esille tuotiin erityisesti Rukan pysäköintihallin rakentamisen rahoittaminen ja Kuusamon lentoaseman laajennus²²⁹, sekä niin kutsutun ankka-mallin eli strategisen yleiskaavan laadinta, joka hyväksyttiin valtuustossa vuonna 2016 äänin 39-4²³⁰. Rukan pysäköintihallin rakentamisen rahoituspäätös ja Kuusamon lentoaseman laajennus koettiin merkittäviksi päätöksiksi, sillä ne olivat

²²⁶ ks. esimerkiksi kaupunginvaltuuston pöytäkirja 3/2008.

²²⁷ Esimerkiksi haastattelu MH ja haastattelu EK.

²²⁸ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja nimetön haastattelu.

²²⁹ Päätökset tehtiin samassa kokouksessa vuonna 2007; ks. esimerkiksi kaupunginvaltuuston pöytäkirja 1/2007 ja *Koillissanomat*, 30.1.2007, ”Valtuusto myönsi rahat Rukan parkkihalliin ja lentokentälle”, Seppo Salminen.

²³⁰ ks. esimerkiksi *Koillissanomat*, 15.11.2016, ”Kaavavääntö jakoi keskustaa – ankka-malli hyväksyttiin lopulta”, Aleksanteri Pikkarainen; Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 8/2016.

kaksi isoa matkailuun liittyvää hanketta, joista ensimmäinen koski Rukaa ja jälkimmäinen Kuusamo. Näiden päätösten korostetaan olleen lähes yksimielisiä. Rukan parkkihallin rakentamisen rahoituksesta äänestettiin äänin 39–4.²³¹ Puolueet olivat lähes yksimielisiä ja tahtotila kehittämistä kohtaan oli yhteinen.²³²

Strategisen yleiskaavan laadinta puhututti monia valtuutettuja. Strategisen yleiskaavan laadinnan yhteydessä pystyttiin kaavoittamaan Rukan aluetta siten, että tiettyjä alueita rajattiin kaivostoiminnan ulkopuolelle. Kyseisestä alueesta käytettiin nimitystä ankka-malli. Kuusamossa matkailu ja kaivostoiminta olivat erityisesti vuosien 2012–2018 välisenä aikana kuuma puheenaihe kunnallispolitiikan saralla.²³³ Matkailu ja kaivostoiminta elinkeinoina olivat keskenään törmäyskurssilla. Silloisen yhdyskuntatekniikan johtajan mukaan paras keino rajata kaivostoiminta pois alueilta, joille sitä ei ehdottomasti haluta, oli oikeusvaikutteinen kaava.²³⁴ Ankka-malli muodostui tapaukseksi, jossa puolueiden kesken pyrittiin hakemaan yhteistä näkökulmaa, kompromissia ja kunnallista konsensusta. Valtuutetut tuovat haastatteluissa ilmi, että ankka-mallissa tehtiin puolueiden rajat ylittävää yhteistyötä.²³⁵

Haastatteluissa esille nousee myös keskustalaisen valtuuston puheenjohtajan Pauli Saapungin rooli ankka-mallin tekemisessä. Hänellä kuvataan olleen merkittävä rooli siinä, että ankka-mallista saavutettiin yhteinen näkemys ja lopulta yhteinen linjaus. Haastavinta tapauksessa oli nimenomaisesti se, että löydettiin sellainen vaihtoehto, joka sopii kaikille. Loppujen lopuksi vain neljä ihmistä äänesti ankka-mallia vastaan.²³⁶ Muutama valtuutettu muistelee haastatteluissa, että ankka-mallin läpisaaminen tuntui voitolta, ja yhden valtuutetun mukaan päätöksen mentyä läpi vaihdettiin jopa ihan ”läpyjä” toisten valtuutettujen kanssa.²³⁷ Eräs keskustalainen valtuutettu toteaa, että kyseinen päätös toimii hyvänä esimerkkinä siitä, minkälaiseen työskentelyyn Kuusamossa pitäisi pyrkiä isommissa linjauksissa.²³⁸ Oli kuitenkin valtuutettuja, jotka ankka-malliin eivät olleet tyytyväisiä. Yhden vihreän valtuutetun mukaan ankka-malli on oikeasti ”kaivosankka”, joka ei toteuta kuusamolaisten tahtoa tai kaupungin alkuperäistä luonnonvarastrategiaa.²³⁹

²³¹ Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 1/2007.

²³² Haastattelu MH.

²³³ Päätelmä on tehty *Koillissanomien* ja haastattelujen perusteella. Vuosirajaus on siten tutkijan tekemä päätelmä alkuperäisaineiston pohjalta. Kuitenkin esimerkiksi kuntavaalivuonna 2021 kaivosasia nousi jälleen esille.

²³⁴ *Koillissanomat*, 6.2.2014, Pääkirjoitus.

²³⁵ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu JK.

²³⁶ Haastattelu MMÄ ja haastattelu JMÄ; Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 8/2016.

²³⁷ Nimetön haastattelu ja haastattelu JMÄ: Kaava tosin kaatui hallinto-oikeudessa myöhemmin, joten se ei ole lainvoimainen.

²³⁸ Haastattelu MMÄ.

²³⁹ Haastattelu MF.

Miksi kyseinen tapaus sitten oli juuri sellainen, että sen pohjalta valtuutetut saatiin tekemään toistensa kanssa puoluerajat ylittävää yhteistyötä? Ensinnäkin se, että keskusta ei kaivosasiassa ollut yksimielinen, vaikutti varmasti osaltaan siihen, miksi yhteistyötä kaava-asiassa tehtiin kaikkien puolueiden kanssa. Samoin oli monessa muussa puolueessa, kuten perussuomalaisissa ja kokoomuksessa. Poikkeuksellisesti kyseinen asia oli siten sellainen, johon puolueet, varsinkin keskusta, eivät pystyneet saavuttamaan yksimielistä kantaa omissa valtuustoryhmissään, tosin kuten aikaisemmin on jo tullut ilmi, eivät kaikki valtuustoryhmät siihen totea edes pyrkivänsä.

Toisena tekijänä on asian tärkeys koko paikkakunnalle. Kaivosasiat herättivät Kuusamon asukkaissa todella paljon tunteita, sillä kaivoksen rakentaminen Kuusamoon aiheuttaisi merkittäviä seurauksia koko kaupungille jo erityisesti Kuusamon ainutlaatuisen luonnon takia. Asian tärkeyttä kuntalaisille alleviivaa esimerkiksi se, että ennen vuoden 2012 kuntavaaleja pidetyssä asukkaille suunnatussa kyselyssä, 81 % kyselyyn vastanneista totesi ehdokkaan kaivoskannan vaikuttavan siihen, ketä he aikovat äänestää kuntavaaleissa²⁴⁰. Kaivosasian tärkeyden takia on mahdollista, että asiasta haluttiin saada mahdollisimman yksimielinen päätös, jotta tulevaisuudessa valtuuston kantaan kaivoksen perustamisesta tietyille alueille voitaisiin tarpeen mukaan vedota. Kuten eräs keskustalainen valtuutettu haastattelussa kertoo, vaikka kaavapäätös kaatui hallinto-oikeudessa, edustaa se edelleen valtuuston ja kaupungin tahtoa siitä, mihin kaivoksia Kuusamossa ei saa rakentaa.²⁴¹ Myös ennen 2000-lukua kokoomuslaisena valtuutettuna toiminut Seppo Ervasti toteaa kirjoituksessaan *Koillissanomissa* vuodelta 2021, kuinka oiva esimerkki ankka-mallin teko on siitä, mitä on vastuullinen politiikka:

”Kun Kuusamon kaupunginvaltuusto aikoinaan jauhoi läpi niin kutsutun ”ankkamallin” eli sopimuksen siitä, minne Kuusamossa sopi kaivoksia perustaa ja minne ei, niin se oli vastuullista politiikkaa. -- Kompromissi eli sopimus on aina parempi kuin lihava riita.”²⁴²

Puoluerajat ylittävän yhteistyön todetaan toimivan myös lautakunnissa.²⁴³ Merkittävä osa kunnan asioista päätetään jo suoraan lautakunnissa, eikä kyseisiä asioita tuoda enää hallitus- tai valtuustotasolle päätettäviksi. Toisin kuin valtuustokokouksien, lautakunnan kokouksien keskustelukulttuuria kuvataan huomattavasti myönteisemmin sanan kääntein. Erityisesti hyvään ilmapiiriin uskotaan vaikuttavan se, että kokoukset eivät ole julkisia. Lautakunnissa ei tapahdu

²⁴⁰ *Koillissanomat*, 5.10.2012, ”Kaivoskanta painaa ehdokkaan valinnassa”, Aleksanteri Pikkarainen; Kaivosasian merkityksellisyydestä kerrotaan myös esimerkiksi Kuusamon kaupungin toimintakertomuksissa vuosilta 2011–2014.

²⁴¹ Haastattelu MH.

²⁴² *Koillissanomat*, 9.6.2021, ”Käytöstavoista tärkeimmät ovat kunnollisuus ja asiallisuus”, Seppo Ervasti.

²⁴³ Esimerkiksi haastattelu TT ja nimetön haastattelu.

”kampanjointia”, koska kokoukset ovat suljettuja.²⁴⁴ Kokouksissa on valtuutettujen mukaan helpompi etsiä yhteistä näkemystä ja konsensusta kuin valtuustosalissa. Lautakunnissa käydään enemmän keskustelua ja tehdään tiiviimpää yhteistyötä myös puolueiden välillä.²⁴⁵ Keskustelun kerrotaan olevan rakentavampaa ja asiat konkreettisia sekä vähemmän puoluepoliittisesti leimautuneita. Lautakunnissa valtuutetut toteavat puoluerajojen olevan matalampia, kuten eräs kokoomuslainen valtuutettu kuvailee:

”--se oli aika paljon semmoista ongelmanratkaisua, jota tehtiin nimenomaan yhdessä ja ne ei ollut sillä tavalla niinku, kun mietittiin, miten järjestetään Kuusamon erikoissairaanhoido, niin se ei ollut samalla tavalla poliittisesti leimautunut kysymys, kuin vaikka koulun rakentaminen valtuustossa.”²⁴⁶

Puoluekortilla on valtuutettujen mukaan lautakunnissa vähäinen merkitys.²⁴⁷ Myös toimialajohtajat kokevat lautakuntatyöskentelyn olevan niin operatiivista ja konkreettista, että valtuutetuilla on helpompi keskustella ja tehdä yhteistyötä. Poliittisilla linjauksilla todetaan olevan lautakunnissa vähän merkitystä.²⁴⁸

Vaikka erityisesti pienpuolueiden valtuutetut tuovat haastatteluissa esille, kuinka vähän yhteistyötä puolueiden välillä tehdään kunnallispolitiikan saralla, yhteistyötä kuitenkin tehdään ainakin tiettyjen asioiden suhteen sekä lautakuntatasolla. Tyypillistä Kuusamon kunnallispolitiikalle on se, että yhteistyötä tehdään päätöksissä, joissa keskustan ryhmä ei ole sisäisesti yhtenäinen. Lisäksi yhteistyötä lisää se, jos asia on tärkeä kuntalaisten silmissä tai jos se on suuri, merkittävä päätös kunnan tulevaisuuden kannalta. Ehdottoman enemmistön kuntien tapauksessa, yhteistyön kokeminen heikoksi puolueiden välillä saattaa olla hyvin tyypillistä. Ruostetsaaren ja Holttisen toteuttamassa tutkimuksessa mukana oli Viialan kunta, jossa tutkimusajankohtana yhdellä puolueella oli ehdoton enemmistö. Kyseisen kunnan luottamushenkilöistä ainoastaan yksi valtuutettu koki puolueiden välisen yhteistyön toimivaksi, mutta hänkin totesi sen toimivan vain isojen kysymysten kohdalla, joissa pyrittiin etsimään yksimielisyyttä yli puoluerajojen.²⁴⁹ Ehdottoman enemmistön kunnissa yhteistyön tekeminen puolueiden välillä on luultavasti heikompaa kuin tasapuolisemman puolueasetelman omaavissa kunnissa. Kuusamon kunnallispolitiikka ei kuitenkaan välttämättä ole erityisen riitelevää ja niin vastakkainasettelevää kuin mitä osan valtuutettujen haastatteluista oli mahdollista päätellä, sillä monet päätökset tehdään kunnallispolitiikassa yksimielisesti.

²⁴⁴ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja nimetön haastattelu.

²⁴⁵ Esimerkiksi haastattelu EK ja haastattelu TT.

²⁴⁶ Haastattelu TTÖ.

²⁴⁷ Esimerkiksi haastattelu TR ja haastattelu UP.

²⁴⁸ Haastattelu MM ja haastattelu EH.

²⁴⁹ Ruostetsaari ja Holttinen 2001, 17.

4 Viranhaltijoiden ja valtuutettujen väliset suhteet

Viranhaltijoista tutkimukseeni haastattelin nykyisiä sekä entisiä toimiala- ja kaupunginjohtajia. Kuusamon kaupungin palveluksessa yhä toimivat henkilöt esiintyivät haastatteluissa eri tavalla kuin jo muihin tehtäviin siirtyneet. Jälkimmäiset pystyivät tai halusivat reflektoida enemmän kunnallispoliittista toimintakulttuuria, omaa rooliaan ja toimintaansa sekä toimialansa haasteita. Tosin ajan kuluminen on vaikuttanut heidän tapaansa muistaa asioita. Kuten yksi entinen toimialajohtaja haastattelussa totesikin, aika on saattanut kullata muistot²⁵⁰. Tehtävässään toimivat sen sijaan halusivat pysyä selkeästi neutraalimpina ja Kuusamon kunnallispoliittisen kulttuurin kuvaaminen jäi vähemmälle kuin aikaisemmin toimineiden viranhaltijoiden keskuudessa.

Valtuutettujen näkemykset viranhaltijoista riippuvat hyvin paljon siitä, onko kyseinen valtuutettu pienpuolueen vai valtapuolueen jäsen. Pienpuolueen valtuutettujen haastatteluissa nousee enemmän kritiikkiä viranhaltijoita kohtaan ja osa kritiikistä kiinnittyy vahvasti keskustan valta-asemaan Kuusamossa ja sen mahdollisiin vaikutuksiin virkakoneistoon saakka. Kaikki valtuutetut kuitenkin korostavat arvostavansa viranhaltijoiden tekemää työtä, sekä heidän asiantuntemustaan. Keskusteluyhteyksiä ja henkilökohtaisia suhteita viranhaltijoihin valtuutetut kuvaavat hyviksi. Myös Mervi Katainen toteaa viranhaltijoiden ja poliitikkojen suhteita käsittelevässä väitöskirjassaan, että virkamiesten ammattimaisuus ja moraalit saivat kehuja monilta haastateltavilta²⁵¹.

4.1 Toimialan merkitys

” -- ne ei ymmärtänyt nämä niinku Erkit ja Kallungin Hannut ja perusturvajohtajat että se toimintaympäristö on täysin eri kun puhutaan maaomistuksesta ja kaavoittamisesta ja kaikista niinku merkittävistä taloudellisista arvoista. -- se rajapinta missä minä elin virkamiehenä oli tyystin toisenlainen, kun Erkillä taikka Hannulla perusturvassa.”²⁵²

Kuusamon kolmen²⁵³ toimialan, yhdyskuntatekniikka, kasvatus ja sivistys sekä perusturva, välillä voidaan nähdä eroja sen suhteen, kuinka paljon kiistoja ja keskusteluja kullakin toimialalla Kuusamossa käydään. Yhdyskuntatekniikka pitää sisällään maankäytölliset asiat ja kaavoituksen kautta esimerkiksi kaivosasiat, mitkä ovat merkittäviä teemoja kuusamolaisille ja aiheuttavat valtuutettujen keskuudessa paljon keskustelua jopa kiistoja. Kuten yhdyskuntatekniikan entinen

²⁵⁰ Haastattelu HK.

²⁵¹ Katainen 2023, 213.

²⁵² Haastattelu MM.

²⁵³ Tulevaisuustoimiala on jätetty käsittelyn ulkopuolelle, sillä se tuli perusturvan tilalle vasta hyvinvointialueuudistuksen myötä.

toimialajohtaja siteerauksessa kertoo, hän eli virkamiehenä tyystin toisenlaisessa rajapinnassa kuin muut toimialajohtajat. Erityisesti hän korostaa maankäyttöasioiden olleen hankalia. Kuusamossa on paljon eri intressiryhmiä, kuten paliskunnat, luontomatkailu, metsätalous, luonnonsuojelu ja näiden ryhmien ja sitä kautta valtuutettujen esiin tuomat intressit törmäävät vahvasti toisiaan vastaan. Ei olekaan ihme, että valtuutettujen haastatteluissa merkittävämpinä tapahtumina ja päätöksinä esille nostettiin juuri luontoasiat, kuten kaivoksen ja tuulivoiman rakentaminen. Suurin osa valtuutetuista kokee, että luontoon liittyvät asiat herättävät Kuusamossa eniten keskustelua, sillä kuten yksi valtuutettu toteaa,

”Kuusamo elää niin vahvasti luonnosta”²⁵⁴.

Myös entinen kasvatus- ja sivistystoimialan johtaja tiedosti tämän ja totesi, että sivistystoimen puolella asioiden parissa työskentely oli myönteisempää. Monet asiat nähtiin positiivisina ja kehitettävänä asioina, sillä ne keskittyivät lasten, nuorten ja vapaa-ajan palveluihin. Koulutuspoliittiset asiat eivät häneen mukaansa juurikaan herättäneet puolueiden välillä suuria ristiriitoja tai intohimoja. Pienenä huomiona entinen toimialajohtaja tuo esille Kuusamon alppikoulujärjestelmän, joka sai vastustusta osalta valtuutetuista sillä perusteella, että ”rikkaiden lapsille” tarjotaan tällaisia palveluita. Hän kuitenkin toteaa, että alppikoulujärjestelmä on ollut Kuusamon lukiolle hyvin merkittävä asia ja kritiikki aikaisemmin siihen liittyen oli lähinnä tunnepohjaista. Suurimpina yksittäisinä asioina toimialajohtaja kertoo olleen koulujen lakkauttamiset, jotka olivat toimialan vaikeimpia tapauksia.²⁵⁵ Kuusamon kouluverkko on ollut esillä heti oman tarkasteluajanjaksoni alusta lähtien (varmasti myös aikaisemmin, mutta tähän en ole perehtynyt) ja esimerkiksi jo vuoden 2000 joulukuun talousarviokokouksessa keskusteltiin koulujen lakkauttamisesta. Arviona oli se, että varauduttava olisi ainakin yhden koulun lakkauttamiseen Kuusamon alueella.²⁵⁶ Kuusamon kouluverkon supistuminen on ollut merkittävää, kuten vuoden 2011 *Koillissanomien* pääkirjoituksessa todetaan:

”Ennen niin tiheä kouluverkko on supistunut vuosien mittaan kuin pyy maailmanlopun edellä.”²⁵⁷

Entinen perusturvan toimialajohtaja sen sijaan näkee oman toimialansa ja sen haasteet hyvin eri näkökulmasta. Perusturvassa rahaa oli aina liian vähän ja se oli realiteetti, jonka mukaan tuli toimia.

²⁵⁴ Nimetön haastattelu.

²⁵⁵ Haastattelu EH.

²⁵⁶ *Koillissanomat*, 19.12.2000, Seppo Salminen; Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 9/2000.

²⁵⁷ *Koillissanomat*, 13.12.2011, ”Aluekoulu saattaa olla pelastus”, Pääkirjoitus.

”Se piti taistella talousarvion käsittelyn yhteydessä niinku selitellä niitä esityksiä ja sitten vielä tilinpäätöksen yhteydessä, kun ne yleensä tahto ylittyä”.

Entinen toimialajohtaja totesi kuitenkin tämän realiteetin liittyvän yleisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin ympäri Suomen.²⁵⁸ Kuusamo ei siten tässä suhteessa ollut poikkeus. Myös osa valtuutetuista muistelee haastatteluissa, kuinka perusturvan budjetista saatiin käydä aina kovaa kamppailua. Perusturvaa luonnehdittiin haastavaksi toimialaksi ainaisen rahan puutteen takia, joka sattui aina ”yllättämään” loppuvuodesta budjetin ylittymisen takia.²⁵⁹ Tarkastellessa *Koillissanomia* vuosien 2000–2023 välisenä aikana havaitaan perusturvan rahanpuutteen puhuttaneen koko kyseisen ajanjakson ajan²⁶⁰, kuten esimerkiksi vuoden 2006 talousarviokokouksen yhteydessä voidaan huomata:

”Kuusamon kaupungin talousraami jakaa niukkuutta ensi vuodelle, vaikka verotulot ovat kasvussa. Syynä ovat perusturvan ja erikoissairaanhoidon kasvavat menot, mikä pistää muut kaupungin toiminnot säästökuurille.”²⁶¹

Koillissanomissa kritisoidaan ajoittain vahvasti, kuinka seuraavan vuoden talousarvion käsittelyssä keskitytään aina liikaa perusturvan käsittelyyn.²⁶² Suurin yksittäinen tapahtuma Kuusamon sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa oli Kuusamon synnytysosaston lakkauttaminen, mikä oli kuusamolaisille ja monelle poliitikoista niin merkittävä, että sen vastustamisen puolesta järjestettiin monen sadan ihmisen mielenosoitus²⁶³, joka Kuusamon kunnallispoliittisessa historiassa on poikkeuksellista.

Toimialakohtaiset eroavaisuudet vaikuttivat varmasti myös siihen, minkälaiseksi viranhaltijat kokivat oman toimintaympäristönsä ja sen haasteet. Luontoasiat menivät kaikki yhdyskuntatekniikan puolelle, joten sille toimialalle saattoi kohdistua eniten ristiriitoja herättäviä päätöksiä jopa kiistoja, kuten erityisesti kaivosasioiden yhteydessä voitiin havaita. Tosin on havaittavissa aikaan liittyviä vaihteluja, sillä esimerkiksi vuodesta 2021 alkava valtuustokausi on ollut hyvin hiljainen

²⁵⁸ Haastattelu HK.

²⁵⁹ Nimetön haastattelu, nimetön haastattelu ja haastattelu TR.

²⁶⁰ ks. esimerkiksi *Koillissanomat*, 22.5.2012, ”Kuusamon perusturvaan ylityksiä”, Jenny Halvari; *Koillissanomat*, 8.12.2015, Mikko Häme; *Koillissanomat* 6.10.2021, ”Kuusamon perusturvan budjetti natisee”, Reino Hämeenniemi; Sosiaali- ja terveyspalvelut tosin siirtyivät vuodesta 2022 lähtien kunnilta hyvinvointialueille.

²⁶¹ *Koillissanomat*, 26.9.2006, ”Kuusamo jakaa niukkuutta: Vain perusturvalle luvassa lisää rahaa”, Petri Karjalainen.

²⁶² ks. esimerkiksi *Koillissanomat*, 12.12.2007, ”Melkein kokonaan perusturvaa”, Mikko Häme; *Koillissanomat*, 17.12.2009, ”Budjetin käsittelyssä keskitytty liikaa perusturvan käsittelyyn”, Seppo Salminen.

²⁶³ Haastattelu MH ja haastattelu HK.

luontoasioiden suhteen, eikä niihin liittyen ole käyty merkittäviä keskusteluja.²⁶⁴ Sen sijaan kouluverkkosuunnitelma on tällä hetkellä Kuusamon poliittisen päätöksenteon keskiössä.

Viranhaltijat toteavat yksittäisissä päätöksissä puoluetustalla ja politiikalla olevan vähän merkitystä. Erityisesti sivistys- ja kasvatustoimialan johtava viranhaltija kertoo, että poliittinen ideologia ja puoluetusta eivät hänen toimialallaan vaikuttanut juuri mitenkään.²⁶⁵ Erityisesti puoluepolitiikan puuttumista ja vähäistä merkitystä korostaa yhden viranhaltijan toteamus, jonka mukaan eräs kokoomuslainen valtuutettu voisi aivan hyvin olla mielipiteidensä perusteella vasemmistoliitossa.²⁶⁶ Tämä on vain hänen näkemyksensä, mutta kertoo hyvin siitä, kuinka puoluepolitiikan merkitystä ei juurikaan omassa työssä havaittu. Puolueiden välistä kilpailua todettiin olevan, mutta omaan toimintaan ja työhön sillä korostettiin olevan vähän merkitystä. Kovin riitelevää puoluepolitiikkaa ei Kuusamossa ollut havaittavissa, ennemminkin se nähtiin normaalina profiilin nostona, joka korostui ennen vaaleja.²⁶⁷ Vaikka sinänsä puolueiden välisen kilpailun ei koettu vaikuttavan omaan työskentelyyn, silti todetaan, että kunnallispolitiikassa nousi ajoittain esille valtapuolueen ja muiden puolueiden välinen suhde:

”Niin kyllä minä nyt joskus huomasin, kun kuntavaalit tuli niin jollakin puolueella taisi olla se suurin agenda se, miten saadaan valtapuolue kumoon (naurahdus)--”²⁶⁸

Suurin osa viranhaltijoista toteaaakin, että Kuusamon tyyppiirre on keskustan vahva asema.²⁶⁹ Edellinen kaupunginjohtaja tuo kuitenkin esille sen, että vaikka kunnallispoliittisessa keskustelussa ilmeni vahvasti muiden puolueiden syytöksiä, kuinka ”keskusta vie ja muut vikisee”, todellisuudessa suurimmat jännitteet kunnallispolitiikassa olivat keskustan sisällä.²⁷⁰ Viranhaltijat kyllä tiedostivat olemassa olevan asetelman ja tunnustivat osittain sen vaikutuksen, mutta eivät nähneet sillä olevan merkittävää vaikutusta omalle työskentelylleen. Huomioitavaa aineistossa on myös se, että keskustan ehdottomasta enemmistöstä ja sen vaikutuksesta ei juurikaan puhuttu nykyisten viranhaltijoiden haastatteluissa.

²⁶⁴ Haastattelu TTÖ.

²⁶⁵ Haastattelu EH.

²⁶⁶ Haastattelu MM.

²⁶⁷ Nimetön haastattelu ja haastattelu HK.

²⁶⁸ Haastattelu EH.

²⁶⁹ Esimerkiksi haastattelu HK ja haastattelu JM.

²⁷⁰ Haastattelu TH.

4.2 Viranhaltijat keskimäärin ”kepulaisempia”

”Pienten puolueiden keskuudessa yleisenä rehtoa käsitys siitä, että viranhaltijat ovat keskimäärin kepulaisempia kuin kuusamolaiset yleensä.”²⁷¹

Pienpuolueiden keskuudessa on epäilystä, vaikuttaako viranhaltijoiden toimintaan jollain tavalla keskustan ehdoton enemmistö. Osa kokee, että suhteisiin viranhaltijoiden kanssa vaikuttaa suoraan se, mistä puolueesta valtuutettu itse on. Yhden puolueen valta-aseman koetaan heijastuvan myös viranhaltijoiden yhteistyöhön pienpuolueiden kanssa ja tiedottaminen valtapuolueen ryhmään koetaan tapahtuvan aivan eri intensiteetillä kuin omaan.²⁷² Moni kuitenkin väitteitä esittäessään toteaa heiltä puuttuvan todisteet tällaisesta käyttäytymisestä tai siitä, että viranhaltijat olisivat valtapuolueen ohjailtavissa. Kyse on ennemminkin kokemuksesta, jota myöskään kaikki pienpuolueen valtuutetut eivät jakaneet, tai ainakaan tuoneet ilmi haastattelun aikana viranhaltijoista puhuttaessa. Kriittikki viranhaltijoita kohtaan ilmenee perussuomalaisten, kokoomuksen ja vihreiden valtuutettujen keskuudesta, vaikka heistäkin osa ei näkemystä esille tuonut. Kuten Katainen kuvailee tutkimuksessaan, yhden puolueen ehdottoman enemmistön kunnissa haasteena on se, että viranhaltijat saattavat olla lähellä valtapuoluetta tai jopa edustaa sitä. Tämä voi vaikuttaa siihen, kuinka tasapuolisesti viranhaltijat kohtelevat eri poliittisia ryhmiä, esimerkiksi tiedonsaannin suhteen.²⁷³

Sinänsä näkemys virkakoneiston poliittisuudesta ei ole mitenkään poikkeuksellista, sillä esimerkiksi Turun kunnallispolitiikassa oli Laineen mukaan havaittavissa samanlainen ilmiö. Hän toteaa valtuutettujen keskuudessa olleen näkemyksiä virkakoneiston poliittisuudesta. Turussa epäilyksiä tähän suuntaan aiheutti esimerkiksi se, että johtavat viranhaltijat saattoivat osallistua omien puolueidensa valtuustoryhmien kokouksiin. Kuitenkin esimerkiksi Turun kaupunginjohtaja Minna Arve suhtautui optimistisesti politiikan ja valmistelun erotteluun ja näki virkavalmistelun ja politiikan rajan selkeänä.²⁷⁴

Myös omassa tutkimuksessani viranhaltijat kiistävät olevansa kallellaan keskustaan päin, kuten eräs viranhaltija luonnehtii:

”Mulla on aina sininen, punainen ja keltainen ja vihreä kravatti, että mulla ei oo väliä.”²⁷⁵

²⁷¹ Haastattelu PV.

²⁷² Esimerkiksi haastattelu JK ja nimetön haastattelu.

²⁷³ Katainen 2023, 147.

²⁷⁴ Laine 2020, 72.

²⁷⁵ Haastattelu MM.

Toinen viranhaltija taas kuvailee toimivansa mahdollisimman avoimesti ja pitävänsä kiinni siitä, että kaikilla puolueilla on tasavertaiset tiedonsaannin oikeudet:

”Jos käyn yhden puolueen ryhmäkokouksessa, pitää käydä kaikkien.”²⁷⁶

Kolmas viranhaltija ei nähnyt politiikan vaikuttavan millään tavalla omaan työskentelyynsä ja toteaa tyhjentävästi:

”Politiikka ja politikointi ei kuulu viranhaltijoille, vaan ne täytyy ne asiat valmistella asiaperustein ja sillä tavalla objektiivisesti.”²⁷⁷

Koko viranhaltijoihin kohdistuva kritiikki kietoutuu vahvasti siihen valta-asemaan, joka keskustalla Kuusamossa on. Keskustan ollessa valtuustoluokana Kuusamossa, on se pystynyt myös päättämään kaikki johtavien viranhaltijoiden valinnat, jos puolueen rivit eivät ole päätöstä tehdessä hajonneet. Tämän seurauksena johtavat viranhaltijat, joiden voidaan olettaa olevan valtuustoluokan valitsemia, pääsevät myös valitsemaan omat alaisensa ja valtarakenne siten kertaantuu organisaatorakennetta yhä alaspäin mentäessä. Eräs viranhaltija totesikin, että hän oli toiminut toimialajohtajana jo niin pitkään, että lähtiessään muihin tehtäviin oli palkannut omalle toimialalleen suurimman osan sen henkilöstöstä.²⁷⁸ Osa pienpuolueen valtuutetuista kokee, että koko hallintojärjestelmä on Kuusamossa rakennettu siten, että keskustalla on todella paljon valtaa.²⁷⁹

Sinänsä ei ole mitenkään erityistä, että poliittiset perusteet määrittelisivät kunnan johtopaikkojen täyttämisen, vaikka julkisuudessa asiasta ei juurikaan puhuttaisi. Poliitikot tekevät valinnat poliittisin perustein ja myös virkaa hakevat henkilöt, jos ovat viisaita, selvittävät etukäteen kelle valta kunnassa niin sanotusti kuuluu.²⁸⁰ Laine kuvaa Turun kunnallispolitiikkaa käsittelevässä tutkimuksessaan, että aikojen muutos on tehnyt virkakoneiston ja nimitysten poliittisuudesta vähemmän havaittavaa, mutta haastateltavat silti kokivat poliittisuuden olevan mukana. Esimerkiksi korkeaan virkaan valittu haastateltava totesi saaneensa sellaisen käsityksen, että sitoutumattomuus olisi voinut vaikuttaa negatiivisesti vastaavan paikan saamiseen Turussa.²⁸¹ Myös omassa tutkimuksessani eräs viranhaltija totesi seuraavanlaisesti hänen valinnastaan toimialajohtajaksi 1990-luvun loppupuolella:

²⁷⁶ Haastattelu EH.

²⁷⁷ Nimetön haastattelu.

²⁷⁸ Haastattelu MM.

²⁷⁹ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu TLV.

²⁸⁰ Wiberg 2005, 37.

²⁸¹ Laine 2020, 27.

”Jos mua ei ois tunnettu ja ne ois laskenut minut kokoomuslaiseksi, niin en ois tullut valituksi.”²⁸²

Tämä sitaatti antaa sellaisen näkemyksen, että muiden puolueiden jäsenkirja (tai jopa arvelus sen suuntaisista periaatteista tai arvoista) kuin keskustan, olisi voinut selkeästi olla ääneen lausumaton peruste sille, miksi henkilöä ei olisi valittu tehtävään. Kukaan muu haastateltavista viranhaltijoista ei kuitenkaan väittänyt tällaista tapahtuneen. Asiasta ei ollut suoraa kysymystä, joten heidän olisi itse pitänyt tuoda se esille haastattelun aikana. Entinen *Koillissanomien* päätoimittaja kertoo kuitenkin, että vuosina 1997–2003 toimineen kunnanjohtajan Kyösti Tornbergin työssä olisi vahvasti näkynyt keskustalainen tausta:

”Kaikki muut puolueet keskustaa lukuun ottamatta olivat selvästi kyllästyneet Kyöstin tapaan esiintyä leimallisesti keskustan mandaatilla.”²⁸³

Myös Seppo Ervasti tuo haastattelussaan ilmi, että Tornberg valittiin kaupunginjohtajaksi keskustan tahdosta.²⁸⁴

Huolimatta siitä, että pienpuolueiden esittämät väitteet eivät olisi tosia, vaikuttavat ne silti heidän käsityksiinsä kunnallispoliittisesta kulttuurista ja poliittisesta päätöksenteosta Kuusamossa. On tyypillistä, että vähemmistöasemaan kuuluvat ryhmät näkevät luottamuselinten ja viranhaltijoiden suhteissa sekä poliittisten ryhmien välillä olevan enemmän ristiriitoja kuin he, jotka ovat enemmistöasemassa. Enemmistöasemassa olevalle puolueelle, joka yleensä pääsee päätöksenteon sisäpiiriin, päätöksentekojärjestelmä näyttäytyy yhteistyöhakuisempana kuin niille, jotka kuuluvat niin sanottuun ulkopiiriin.²⁸⁵

Valtuuston, hallituksen ja lautakuntien ensimmäisten puheenjohtajuuksien kautta keskustan poliitikoilla on säännöllinen keskusteluyhteys viranhaltijoiden kanssa. Lautakuntien puheenjohtajat käyvät säännöllisesti keskusteluja kyseisen lautakunnan toimialajohtajan kanssa ja esimerkiksi ennen lautakuntien kokouksia esityslista käydään yhdessä läpi. Osalla pienpuolueiden valtuutetuista kritiikki kietoutuu juuri sen ympärille, että näissä edellä mainituissa keskusteluissa pienpuolueilla ei ole minkäänlaista edustusta, koska heillä ei ensimmäisiä puheenjohtajapaikkoja ole. Valmisteluvaiheessa vallan kerrotaan olevan puheenjohtajistolla ja lautakuntien puheenjohtajilla,

²⁸² Haastattelu MM.

²⁸³ Haastattelu SS.

²⁸⁴ Haastattelu SE.

²⁸⁵ Ruostetsaari ja Holtinen 2001, 38–39.

joiden ajatellaan yhdessä valmistelevan viranhaltijoiden esityksiä. Tästä seuraa myös ajatus siitä, että keskusta saa tätä kautta tietoa koko ryhmälleen, kun puheenjohtajat voivat kertoa käsiteltävistä asioista omissa ryhmäkokouksissaan.²⁸⁶ Tässäkin kritiikki kohdistuu viranhaltijoiden lisäksi keskustaan, sillä jos he olisivat antaneet muille puolueille ensimmäisiä puheenjohtajuuksia, ei tämänkaltaista ongelmaa tiedonsaannissa koettaisi välttämättä olevan.

Osa valtuutetuista, sekä keskustan että pienpuolueiden sisältä, kokee viranhaltijoiden voivan vaikuttaa siihen, miten asiat nähdään ja miten ne esitetään poliitikoille. Viranhaltijan voivat valtuutettujen mukaan päättää, mitä esitetään ja mitä jätetään esittämättä.²⁸⁷ Valtuutetut kuitenkin toteavat luottavansa viranhaltijoihin, mutta tiettyjen päätöksien suhteen voi herätä epäilyksiä siitä, että esitellessään asioita päätöksentekoon, viranhaltijat peittelevät jotain tai jättävät jotain sanomatta.²⁸⁸ Esimerkiksi tämän asian koettiin nousseen viimeisimpänä esille kouluverkkosuunnitelmaan liittyvän Nissinvaaran uuden koulun rakentamispäätöksen yhteydessä. Kyseinen päätös vietiin äänestykseen joulukuun talousarviokokouksessa vuonna 2023²⁸⁹, missä keskustan rivit hajosivat, joten äänestys aiheutti eripuraa myös puolueen sisällä. Eräs keskustalainen valtuutettu kritisoi sitä, että kaupunginjohtaja olisi poiminut esitykseensä asioita tarkoitushakuisesti²⁹⁰. Pienpuolueen valtuutettu taas tiesi tällaista arvostelua tapahtuneen, ja koki sen epäasiallisena viranhaltijaa kohtaan²⁹¹. Kouluverkkosuunnitelma nousi haastatteluissa paljon esille, koska haastatteluajankohtana keskustelu sen suhteen kävi kiivaammillaan ja sen takia tähän suunnitelmaan liittyvä viranhaltijoiden toiminta nousi myös esille.

4.3 Vallan jako ja vastakkainasettelu

Kuntaorganisaatiossa toimivat sekä poliittiset päätöksentekijät että kunnan työntekijät, eli henkilöstö. Siten kunnissa voidaan sanoa olevan sekä ammatillinen että poliittinen henkilöstö, minkä takia kunnista käytetään myös nimitystä duaaliorganisaatio. Poliittiset ja ideologiset valinnat kuuluvat toimielimille ja valmistelu sekä toimeenpano ovat sen sijaan virasto-organisaation vastuulla. Tämä on ideaalinen malli, joka käytännössä ei toteudu missään kunnassa. Todellisuudessa nämä vastuut kietoutuvat toisiinsa, ja esimerkiksi jo valmisteluvaiheessa tehdään poliittisia valintoja.²⁹²

²⁸⁶ Esimerkiksi haastattelu JK ja haastattelu MF.

²⁸⁷ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja JMÄ.

²⁸⁸ Esimerkiksi haastattelu MH ja nimetön haastattelu.

²⁸⁹ Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 7/2023.

²⁹⁰ Nimetön haastattelu.

²⁹¹ Haastattelu TTÖ.

²⁹² Haveri et al. 2007, 68.

Merkittävä osa valtuutetuista tunnustaa sen, että he ovat itse olleet päättämässä, kuinka paljon valtaa viranhaltijoille on annettu. Viranhaltijoilla koetaan olevan merkittävästi valtaa ja sitä ei kumpikaan osapuoli ole kiistämässä. Suurin osa valtuutetuista kuitenkin kokee, että vallan tasapaino viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden välillä on hyvä.²⁹³ Viranhaltijat korostavat haastatteluissa sen merkitystä, että sekä viranhaltijat että poliitikot pystyvät erottamaan sen, mikä kuuluu operatiiviselle puolelle ja mikä taas poliittiseen päätöksentekoon.²⁹⁴ Yhden poliittisen ryhmän vahvuuden takia entinen kaupunginjohtaja kuitenkin toteaa vastaan tulleen sellaisia tilanteita, joissa poliittisen toiminnan ja virkamiesvalmistelun roolit menivät sekaisin. Virkamiesvalmistelua yritettiin ohjata poliittisesti.²⁹⁵ Myös valtuutettujen suunnalta todetaan, että heidän itsensä on oltava tarkkana päätösvallan ja toimeenpanovallan erottamisesta.²⁹⁶

"--ei ole luottamushenkilön tehtävä mennä pujottelemaan tuonne, aukomaan ovia ja sanomaan että kuule sä teet noin ja sä et ole tehnyt asiaa noin, minäpä menen kertomaan kaupunginjohtajalle-".²⁹⁷

Valtuutetun tehtävä on huolehtia poliittisesta päätöksenteosta, ei käytännön operatiivisesta toiminnasta. Pienimmissä kunnissa luottamushenkilö saattaa olla liian lähellä käytännön virastotyötä.²⁹⁸ Valtuutetun on hahmotettava, mikä hänen roolinsa on kunnallisessa päätöksenteossa. Perusasiana pidetään sen ymmärrystä, mitkä ovat valtuuston, hallituksen ja lautakuntien tehtävät sekä niiden suhteet siihen toimintakenttään, missä operatiivinen virkamiesjohto toimii.²⁹⁹

Viranhaltijoiden operatiivinen valta lisääntyi 2000-luvulla merkittävästi.³⁰⁰ Operatiivisen tason asioita delegoitiin paljon viranhaltijoille, jolloin osaltaan myös luottamushenkilöiden valta ja asema kaventui.³⁰¹ Esimerkiksi aikaisemmin kaikki toimialaa koskevat uudet rekrytoinnit olivat menneet poliittisten päätöksentekijöiden kautta.

"Niin se on tässä minun aikanani kun mä oon ollut niin ensin kaikki opettajan virat täytettiin lautakunnassa. Eli silloinen koulutuslautakunta täytti kaikki virat, rehtorilla oli mahdollisuus ottaa vain sijaisia lyhyiksi, lyhytaikaisia sijaisia."³⁰²

²⁹³ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu UP.

²⁹⁴ Esimerkiksi haastattelu HK ja haastattelu EH.

²⁹⁵ Haastattelu TH.

²⁹⁶ Esimerkiksi haastattelu TR ja haastattelu MMÄ.

²⁹⁷ Haastattelu MH.

²⁹⁸ Määttä 2017, 59.

²⁹⁹ Neilimo 2013, 211.

³⁰⁰ Haastattelu EH.

³⁰¹ Ruostetsaari ja Holttinen 2001, 11.

³⁰² Haastattelu UP.

Tätä periaatetta muutettiin osana muutakin operatiivisen vallan lisäystä. Valtuuston valtaa siirrettiin enemmän periaatteista ja tavoitteista päättämiseen (esimerkiksi erilaiset strategiat, joiden tulisi ohjata kaupungin toimintaa aina tietyllä aikavälillä) ja sen sijaan tapauskohtaisista asioista päättämisestä luovuttiin.³⁰³ Kuten myös Laine gradussaan toteaa, päätöksentekokulttuuria ohjasi aikaisemmin asioiden sopiminen tapauskohtaisesti, mutta nykyään sitä ohjaa ennemminkin strategia- ja budjettitaso. Erityisesti kuntastrategia, joka tuli kuntien velvollisuudeksi vuoden 2015 kuntalain myötä, korosti entisestään strategioiden merkitystä kunnan päätöksenteon ohjaamisessa.³⁰⁴ Monet viranhaltijat Kuusamossa kokivat operatiivisen vallan lisäyksen helpottavan heidän omaa toimintaansa, sillä silloin kunnan päätöksentekoprosesseista saatiin muodostettua huomattavasti ketterämpiä. Aikaisemmin esimerkiksi toimialojen talousarvioita tehdessä valtuutetut pääsivät hyvinkin yksityiskohtaisesti osallistumaan niiden tekemiseen. Nykyään valtuusto antaa lähinnä raamit, johon toimialan talousarvio on tehtävä ja yksityiskohdat siihen valmistellaan viranhaltijoiden puolella.³⁰⁵

Valtuutetut ovat eri mieltä siitä, onko poliitikoilla kuitenkaan viime kädessä ylin päätöksentekovalta. Osa kokee, että on vähän niin sanottuja arvovaltakysymyksiä viranhaltijoiden ja poliitikkojen välillä. Viime kädessä valta on valtuustolla ja viranhaltijat antavat ristiriitatilanteissa periksi.³⁰⁶ On kuitenkin valtuutettuja, jotka kokevat sen lähinnä kliseenä, että poliitikoilla olisi ylin päätöksentekovalta.³⁰⁷ Tämä saattaa johtua siitä, että yhä olennaisempaa kunnallisessa päätöksenteossa on valmisteluvaihe, sillä asioiden ratkaisu voi tapahtua jo tässä vaiheessa.³⁰⁸ Lisäksi kuten moni valtuutettu toteaa, päätökset on jo aika lailla pureskeltu, kun valtuustosaliin päästään ja siellä harvoin asiat enää muuttuvat.³⁰⁹ Koska osa valtuutetuista pääsee vaikuttamaan asioihin vasta valtuustosalissa, voi heidän kokemuksensa viranhaltijan vallasta näyttäytyä suurempana kuin heidän, jotka ovat päässeet mukaan vaikuttamaan asioiden valmisteluun jo valmisteluvaiheessa, esimerkiksi lautakuntien kautta.

Molemmilla puolilla tuodaan esille tietynkaltaista vastakkainasettelua viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden välillä. Jos tehty päätös osoittautuu jollain tavalla vaikeaksi erityisesti kuntalaisten kannalta valtuutetut kokevat, että syy sysätään heidän niskaansa:

³⁰³ Ruostetsaari ja Holttinen 2001, 11.

³⁰⁴ Laine 2020, 40.

³⁰⁵ Ruostetsaari ja Holttinen 2001; Haastattelu EH.

³⁰⁶ Esimerkiksi haastattelu PS ja haastattelu MH.

³⁰⁷ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu ME.

³⁰⁸ Wiberg 2005, 40.

³⁰⁹ Esimerkiksi haastattelu UP ja nimetön haastattelu.

” – että no päättäjät on näin päättänyt, -- ”³¹⁰

Sen sijaan viranhaltijat nostavat esiin vastakkaisia väitteitä. Vaikeissa tilanteissa ja päätöksissä heidät sysättiin kuntalaisten eteen selittelemään päätöksiä.³¹¹ Esimerkiksi synnytytosaston lakkauttaminen herätti poikkeuksellisesti koko kunnassa voimakasta keskustelua ja asiaan oli monella myös tunnepohjaisia kytköksiä. Synnytytosaston lakkauttamista vastaan järjestettiin muutaman sadan ihmisen mielenosoitus, joka marssi Kuusamon terveyskeskukselta kaupungintalolle. Vastassa kaupungintalolla oli silloinen perusturvan toimialajohtaja sekä hallituksen puheenjohtaja. Näin toimialajohtaja kuvaili kyseistä tapahtumaa:

”Se marssi päättyi, marssi päättyi sinne kaupungintalon eteen ja siellä oli hallituksen puheenjohtaja vastassa. Jos vähän pelkistän, niin hän sanoo, että ”Joo, ei ei mitään hätää, on virkamiesten kaavailuja vaan.”³¹²

Hallituksen puheenjohtaja sälytti synnytytosaston lakkauttamista koskevat esitykset viranhaltijoiden niskaan. Kyseinen viranhaltija totesi asian olleen niin tunteita herättävä, että hän leimautui myös kuntalaisten silmissä synnytytosaston lopettajaksi.³¹³ Eräs viranhaltija kertoi, että poliitikot tuntuvat näkevän viranhaltijat vastustajinaan. Hänen toimialansa sai paikallislehdessä verrattain paljon huomiota toisiin toimialoihin verrattuna ja hänen näkemyksensä mukaan poliitikot olivat kateellisia hänen saamastaan huomiosta lehdessä.³¹⁴

Kertoessaan merkittävimmistä poliittisista päätöksistä tai tapahtumista, valtuutetut ja viranhaltijat saattoivat ottaa kunniaa samasta päätöksestä. Tämä näkyy esimerkiksi anka-mallin tekemisen yhteydessä, minkä tarkoituksena oli sulkea tietyt alueet Kuusamossa kaavoituksen avulla kaivoksen rakentamisen ulkopuolelle. Kyseisestä kaavasta käytetään nimitystä anka-malli, sillä kyseinen kaava on ankan mallinen. Miten ankan nokka sitten oikein sai muotonsa?

”Tiiäkkö, miten se ankan nokka tuli siihen?

-No kerro.

Se tuli sillä lailla, kun se mulla niin jo rupesi ärsyttää se niitten viivojen vetely. Ja että niinku pääasia, että se Juomasuo niinku sieltä torpattiin ja se oli alkuun tämän muotonen (piirtää ilmaan). Minä

³¹⁰ Haastattelu EK.

³¹¹ Haastattelu MM.

³¹² Haastattelu HK.

³¹³ Haastattelu HK.

³¹⁴ Haastattelu MM.

hallituksen kokouksessa sanoin, että onhan tämä nyt aivan tyhmä, tyhmä taas tämä touhu, että mekö sitten sallitaan Jyrävän viereen kaivos. Niin sitten tuli nokka, joka kiersi Jyrävän.

-Ja siitä synty ankkamalli.”³¹⁵

Näin kaavoituksesta vastaavan toimialan viranhaltija kertoi ankan nokan syntyneen. Muutamaa viikkoa myöhemmin haastattelin erästä valtuutettua, joka kertoi toisenlaisen tarinan ankan nokan syntymisestä.

”Niin minä kävelen suoraan sen lautakunnan kokouksen jälkeen niin Timo Halosen työhuoneeseen täällä kaupungintalolla kaupunginjohtajalle ja kerron mitä mä kuulen Mankisen tehneen. Ja Timo Halonen ymmärsi, että tämä on totta ja sittenhän se oli Mankiseen yhteydessä ja Mankinen säikähti. Mä vaadin, että sieltä puuttuu Kouervaara ja koko Pohjois-Kuusamo siitä kaivoskieltoalueesta niin tuo Halonen sano, että hän ottaa sen ainakin sen Kouervaaran sinne ja sitten hän laitto, patistelemaan kertomaan tietenkin Mankiselle, että kun tajusin, että mitä ne on tehnyt niin Mankiselle tuli hätä, että kun se tiesi että minä tiesin tämän heidän prosessin. Niin yhtäkkiä tulee julkisuuteen, että hän on lisännyt sinne sen Jyrävän, Yläkitkajoen ja Jyrävän, kun tiesi, että Jyrävä on mulle tärkeä kun oon siellä kalastanu nuoruuteni, yritti pelastaa niinku oman nahkan.”³¹⁶

Kyseinen valtuutettu koki omaksi ansiokseen sen, että hän oli tuonut asian esille kaupunginjohtajalle ja sitä kautta asia oli edennyt kyseiselle toimialajohtajalle asti, joka vasta sen jälkeen oli tehnyt muutoksen asiaan. Ironisen tästä tapauksesta tekee se, kuinka molemmat haastateltavat totesivat, että heillä ei ole väliä kuka ottaa päätöksistä kunnian tai saa siitä kiitokset, kunhan ne vain saadaan tehtyä. Silti molemmat tässä kyseisessä tapauksessa halusivat tuoda esille heidän oman osuutensa asian suhteen. Tapaus kuvastaa hyvin sitä, miten haastattelututkimuksessa haastateltavat haluavat esittää asiat heille itselleen edullisesta näkökulmasta katsoen.

4.4 Pieni kunta – valtuutetulla monta hattua päässä

Ihannevaltuutetun tulisi ajatella sekä kunnan kokonaisuutta että pitää huolta omien äänestäjiensä edusta. Lisäksi hänen tulisi kyetä itsenäiseen ajatteluun eli valtuutetun tulisi olla riippumaton toimija.³¹⁷ Käytännössä tämä on hyvin vaikeaa, sillä kunnallispoliitikolla ei ole vain yhtä roolia, hän ei ole pelkkä valtuutettu. Hän on yleensä jonkun ammattiryhmän leimaama, puolueensa sekä

³¹⁵ Haastattelu MM.

³¹⁶ Haastattelu MF.

³¹⁷ Pehkonen 2017, 25; Määttä 2017, 53.

asuinalueensa edustaja sekä omaa keskimäärin enemmän järjestöjäsenyyksiä kuin tavallinen kuntalainen. Mistä voidaan tietää, mikä hattu valtuutetulla on kulloinkin päässä?³¹⁸

Esimerkki mitä monet valtuutetut sekä viranhaltijat nostivat esille, oli synnytysosaston lakkauttamisesta käyty poliittinen väantö ja valtuuston puheenjohtajan rooli kyseisessä tapauksessa. Valtuuston puheenjohtajana toimi Liisa Siikaluoma, joka työskenteli silloin kyseisen synnytysosaston osastonhoitajana. Hän oli lakkauttamisen vankkumaton vastustaja.³¹⁹ *Koillissanomien* entinen päätoimittaja Seppo Salminen kuvailee synnytysosastoon liittynyttä keskustelua siten, että hänen mukaansa Siikaluoma olisi ”vetänyt aika railakkaasti kotiinpäin”. Harva haastateltavista kuitenkin kyseenalaisti sitä, että hän olisi mitenkään väärinkäyttänyt asemaansa kyseisessä poliittisessa keskustelussa. Esimerkillä haluttiin ennemminkin kuvata sitä, kuinka lähelle monet asiat kunnallispolitiikassa poliitikkoja tulevat. Tässä tapauksessa kyseisellä valtuutetulla oli varmasti omakohtainen näkemys kyseiseen asiaan, nimenomaisesti oman ammattiryhmänsä ja työpaikkansa kautta.

Koillissanomien pääkirjoituksessa vuodelta 2004 kerrottiinkin, kuinka keskustelu synnytysosaston lakkauttamisesta on tunteita herättävä ja keskustelu asian ympärillä ei sen takia pysy asiapohjalla.³²⁰ Osa valtuutetuista muistelee haastatteluissa, kuinka keskustelun retoriikka oli aika pitkälle vedettyä ja vastakkainasettelevää. Esimerkiksi synnytysten loppumisen pelättiin johtavan siihen, että äidit synnyttävät tien päällä, kun Oulun yliopistolliseen sairaalaan on Kuusamosta yli kolmen tunnin matka.³²¹ Eräs valtuutettu taas suoraan totesi keskustelun olleen täyttä propagandaa, jolla muutamat yksilöt tekivät politiikkaa ja saavuttivat sillä kansansuosion.³²²

Totuus on se, että erityisesti pienessä kunnassa päätettävät asiat tulevat hyvin lähelle myös itse päättäjiä ja heidän lähipiiriään. Tämä herättää huomattavasti enemmän tunnereaktioita kuin päätökset, jotka olisivat kaukaisempia.³²³ Myös Ruostetsaari ja Holttinen toteavat omassa tutkimuksessaan, että kunnallisen päätöksenteon yhtenä ongelmana voidaan pitää sitä, jos kunnan omia työntekijöitä toimii suhteellisen paljon luottamuselimissä. On nimittäin mahdollista, että kyseiset henkilöt ajavat ennemminkin oman ammattikuntansa tai työpaikkansa kuin koko kunnan etua.³²⁴

³¹⁸ Wiberg 2005, 49; luvun otsikko tästä teoksesta.

³¹⁹ Haastattelu HK.

³²⁰ *Koillissanomat*, 18.11.2004, "Synnytysosastosta tulee iäisyyskysymys", Pääkirjoitus.

³²¹ Haastattelu ME.

³²² Nimetön haastattelu.

³²³ Katainen 2023, 145–146.

³²⁴ Ruostetsaari ja Holttinen 2001, 46.

Kuusamolaisissa eturyhmissä, kuten urheiluseuroissa, on paljon samoja ihmisiä kuin politikassa. Tällä on merkitystä siihen, minkälaisia intressejä myös valtuutetut ajavat kunnallispolitiikan saralla erityisesti silloin, jos jokin päätös koskee intressiryhmää, jonka toiminnassa he ovat itse mukana. Kuusamossa monien urheiluseurojen puheenjohtajuudet ovat olleet käytännössä keskustalla. Esimerkiksi vuonna 2023 valtuuston puheenjohtaja oli Kuusamon Erä-Veikkojen puheenjohtaja ja hallituksen puheenjohtaja toimi Pallo-Karhujen puheenjohtajana. Kuten yksi viranhaltija totesi, jos esimerkiksi Pallo-Karhujen toiminnassa ei olisi mukana poliitikkoja, tuskinpa tuossa muodossa olevaa urheilu- tai jäähallia olisi tällä hetkellä Kuusamossa.³²⁵ Päätös esimerkiksi uuden jäähallin rakentamisesta on tehty kunnallispolitiikassa.³²⁶

Muutama korkeammassa luottamustehtävässä toiminut keskustalainen poliitikko kertoi, että heidän noustessaan korkeimmille luottamuspaikoille, pyydettiin heitä mukaan urheiluseurojen toimintaan.

”-Onko tää yleensä niinku normaali, että kun nousee vähän korkeampiin poliittisiin tehtäviin niin tuli sitten näitä pyyntöjä?

Varmaan oli, varmaan oli, koska ei mua aikaisemmin kukaan pyytänyt --, mutta se lähti sieltä päin, ei minusta. Että kun mä tulín hallitukseen tai valtuustoon [puheenjohtajaksi].”³²⁷

Eturyhmät ovat varmasti vahvasti hereillä sen suhteen, kenellä tai keillä kunnallispolitiikassa milloinkin on hallussaan korkeimmat poliittiset luottamustehtävät. Pyytämällä luottamushenkilöitä mukaan toimintaan, esimerkiksi ihan puheenjohtajaksi asti, saavat eturyhmät silloin oman äänensä kuuluviin paremmin myös kunnallispolitiikan saralla. Vaikka erään valtuutetun mukaan jääviyksien tarkkailusta ja ehkäisemisestä huolehditaan Kuusamossa todella hyvin³²⁸, ovat valtuutetut jääviydestään huolimatta pystyneet vaikuttamaan (tai vähintään tuomaan oman mielipiteensä esille) sellaisen asian läpiviemiseen, mikä jollain tavalla on koskettanut eturyhmää, joiden toiminnassa he itse ovat mukana.

Valtuutetut saattavat myös itse hyötyä poliittisesti siitä, että heidät nostetaan mukaan erilaisten eturyhmien toimintaan. Nämä paikat toimivat myös hyvinä ”markkinointipaikkoina”, joissa valtuutetut saavat kasvatettua verkostojaan ja pääsevät esille, kuten esimerkiksi Kuusamon Erä-Veikkojen puheenjohtajana kansainvälisen Rukan maailmancupin järjestämisen yhteydessä. Luottamushenkilön laajat verkostot, esimerkiksi juuri hyvät suhteet erilaisiin eturyhmiin, ovat merkittävä apu ja tuki valtuutetun tehtävässä. Välttämättä vain paikalliset sidokset ja yhteydet eivät ole riittäviä, vaan yhä enemmän nykypäivänä tärkeyttään ovat lisänneet valtakunnalliset, jopa

³²⁵ Haastattelu EH.

³²⁶ Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 9/2016.

³²⁷ Haastattelu MH.

³²⁸ Esimerkiksi haastattelu TTÖ.

kansainväliset yhteydet. Erilaiset verkostot ovat tärkeitä valtuutetuille, mutta samalla valtuutetun on pidettävä mielessä, että hänen tulisi olla riippumaton toimija.³²⁹

Sekä valtuutetut että viranhaltijat kokevat henkilökohtaisten suhteiden olevan merkittävässä roolissa yhteistyön sujumisen kannalta. Vielä useammin monet valtuutetut korostavat, että ehdottoman tärkeää on tuntea kaikki johtavat viranhaltijat ja olla heidän kanssaan hyvissä väleissä. Henkilösuhteiden vahingoittaminen yhden asian suhteen korostetaan olevan epärationaalista, sillä yhteistyötä tarvitsee tehdä heti seuraavassa asiassa.³³⁰ Myös Katainen tuo omassa väitöskirjassaan esille sen, että päätöksenteon ilmapiiriin ja päätöksentekoprosessien etenemiseen henkilökemiat ovat merkittävässä roolissa.³³¹ Kunnallispolitiikan luonteeseen kuuluu se, että asioiden hoitaminen tapahtuu samojen ihmisten kanssa jatkossakin ja tällä on vaikutusta siihen, miten ihmiset käyttäytyvät. Ehdoin tahdoin vihamiehiä ei haluta hankkia, sillä asioita joudutaan kuitenkin hoitamaan tulevissa tilanteissa samojen ihmisten kanssa.³³²

Erityisesti pienissä kunnissa henkilösuhteiden merkitys korostuu, sillä päättäjät ja virkamiehet saattavat olla toistensa kanssa tekemisessä muutenkin kuin työn takia ja kaikki tuntevat toisensa kohtuullisen hyvin. Liian läheiset suhteet johtavien viranhaltijoiden ja tiettyjen valtuutettujen välillä voivat johtaa epäluottamukseen.³³³ Valtuutettujen haastatteluissa pohdittiin sitä, että tuttavalliset välit ovat hyväksyttävät, mutta toisaalta välien meneminen ”liian pitkälle”, eli liian tuttavallisiksi todettiin voivan aiheuttavan ongelmia. Niin sanotusti ”puurojen ja vellien” menemistä sekaisin ja ”hyväveli touhua” ei todettu olevan, mutta asiaa nostettiin yleisellä tasolla esille.³³⁴ Riskin todettiin olevan olemassa, mutta varsinaista ongelmaa ei ollut vielä havaittu.

³²⁹ Andersson 2009, 69.

³³⁰ Esimerkiksi haastattelu TR ja haastattelu ME.

³³¹ Katainen 2023, 228.

³³² Wiberg 2005, 55.

³³³ Katainen 2023, 152.

³³⁴ Nimetön haastattelu ja haastattelu TR.

5 Puolueiden välinen kilpailu ja luottamuspaikkojen jako

5.1 Keskustan paikkajaot – naisten syrjiminä ja kansanvaltaisuuden puute puhututtavat

Kuntavaalien jälkeen kunnissa alkaa luottamuspaikkojen jako. Valtuustoryhmille luottamuspaikkojen jako on neuvottelukohteenä tärkeä. Se määrittelee osaltaan vaalikauden ajan työskentelyä sekä politiikkaa. Yleisesti lautakuntien, hallituksen ja kuntaomisteisten yhtiöiden paikat jaetaan vaalituloksen perusteella puolueiden kesken.³³⁵ Keskusta on koko tarkasteltavana olevan ajanjakson aikana saanut yli 50 % kuntavaaleissa annetuista äänistä, mikä on tarkoittanut sitä, että keskusta on voinut aina itse päättää keskuudestaan kaikkien korkeimpien luottamuspaikkojen valinnat.

”Kovin kisa vallasta käydään sitä myötä keskustan sisällä.”³³⁶

Vaikutusvaltaisimmat paikat ovat kaupunginhallituksen ja -valtuuston puheenjohtajuudet. Sen jälkeen seuraavana tulevat lautakuntien puheenjohtajuudet. Suurelta osin puheenjohtajan valta perustuu siihen, että hänellä on mahdollisuus olla keskeisesti vaikuttamassa asioiden valmisteluun.

Vaalien jälkeen keskustan valtuustoryhmä kokoontuu ja paikkatoiveista tehdään kysely, jonka perusteella aloitetaan luottamuspaikkoja sovittelu henkilöiden välillä.³³⁷ Keskustan kunnallisjärjestön hallitus totesi *Koillissanomien* kirjoituksessa vuonna 2021, että luottamushenkilövalintojen käsittely ja esitykset tehdään kunnallisjärjestön hallituksen kokouksessa. Valtuustoryhmä ja kunnallisjärjestön hallitus käyvät myös avointa keskustelua ennen päätösesityksen tekoa. Viimeisessä vaiheessa tavalliset keskustalaiset saavat äänestää päätösesityksen pohjalta tehtäviin valittavat henkilöt.³³⁸ Tämän lisäksi valtuutetut kertovat haastatteluissa, että keskusteluja käydään myös monella muulla eri tasolla. Eräs valtuutettu kuvaa prosessia moniportaiseksi järjestelmäksi, missä mukana ovat niin paikallisosastot, keskustanaiset, valtuustoryhmä, kunnallinen johtokunta sekä kunnallisjärjestö.³³⁹ On mahdollista, että keskustan luottamuspaikkojen jako ei täysin hahmotu kuntalaisille ja epäselväksi jää, kuka tai ketkä ovat päässeet vaikuttamaan luottamuspaikkojen valintaan eniten. Keskustan nykytilanteesta raportin kirjoittanut Kuisma kuvailee keskustan yhdeksi ongelmaksi sitä, että erilaiset puoluetilaisuudet ovat kutistuneet pienen porukan tilaisuuksiksi jopa pienten sisäpiirien toiminnaksi.

³³⁵ Laine 2020, 76.

³³⁶ *Koillissanomat*, 26.4.2017, ”Kisa vallasta jatkuu yli vaalien”, Pääkirjoitus.

³³⁷ *Koillissanomat*, 14.6.2021, ”Vaalien jälkeen työ vasta alkaa”, Vappu Jaakkola.

³³⁸ *Koillissanomat*, 2.8.2021, ”Henkilövalinnat peilaavat tasa-arvon näkökulmasta äänestäjien tahtoa”, Keskustan kunnallisjärjestön hallitus.

³³⁹ Haastattelu EK.

Kuisman raportissa ilmenevien esimerkkien mukaan, tämä on mahdollisesti johtanut kansalaisten kokemukseen siitä, että pieni porukka sopii keskenään poliittisten asioiden etenemisestä.³⁴⁰

Keskustan valtuutetut luonnehtivat luottamuspaikkojen jakamisprosessia hyvin laajaksi ja pitkäksi. Nimiä liikutellaan paikasta toiseen, ja eräs keskustalainen valtuutettu muistelee, kuinka yksien vaalien jälkeen illat istuttiin erinäisissä kokouksissa pohtimassa luottamuspaikkojen jakamista.³⁴¹ Muutama valtuutettu tuo ilmi, kuinka luottamuspaikkojen jakaminen on kuin pelin pelaamista ja ennen viralliseen kokoukseen tulemistä äänestyskuviot ovat jo selvillä:

”Minä olen sinun puolella sitten ja sitten kun sinä olet, näin jaetaan ne näin, kannustat sitten minua siihen paikkaan.”³⁴²

Oma mahdollinen luottamuspaikka voi vaarantua, jos äänestää muita päätösehdotuksia vastaan.³⁴³

Keskustalla on omanlaisensa kriteerit luottamuspaikkojen täyttämässä verrattuna muihin Kuusamon puolueisiin. Kaikki muut puolueet Kuusamossa täyttävät luottamuspaikat puhtaasti äänimäärän perusteella, eli eniten ääniä saanut henkilö saa valita ensimmäisenä, minkälaisen luottamuspaikan hän haluaa.³⁴⁴ Jos esimerkiksi kokoomuksessa henkilö x saa kuntavaaleissa ääniä 84 kappaletta ja henkilö y saa 85 kappaletta, henkilö y saa valita luottamuspaikkansa ensimmäisenä. Haasteen keskustan luottamuspaikkojen jakamisessa aiheuttaakin se, että verrattuna muihin puolueisiin, kriteerit paikkojen jakamisessa eivät ole niin selkeät kuin muiden.³⁴⁵

Keskustalaiset valtuutetut toteavat haastattelussa, että luottamuspaikkojen jakamiselle on olemassa pelisäännöt. Keskustassa ei katsota pelkkää äänimäärää vaan kokonaisuutta. Muita haastatteluissa mainittuja kriteerejä ovat alueellisuus, osaaminen, ikä, kokemus sekä soveltuvuus.³⁴⁶ *Koillissanomissa* tuodaan vuoden 2012 korkeimpien luottamuspaikkavalintojen ehdottamisen jälkeen esille kriteereitä, joiden perusteella keskustan kunnallisjärjestö ehdottaa Pauli Saapunkia kaupunginvaltuuston puheenjohtajaksi ja Tuomo Hännistä kaupunginhallituksen puheenjohtajaksi:

³⁴⁰ Kuisma 2023, 22.

³⁴¹ Nimetön haastattelu ja haastattelu UP.

³⁴² Nimetön haastattelu.

³⁴³ Haastattelu EK.

³⁴⁴ Kaikki pienpuolueiden haastateltavat.

³⁴⁵ Valitettavasti keskustan valtuustoryhmän sääntöjä ei annettu minulle nähtäväksi pyynnöstäni huolimatta. Luottamuspaikkojen jakamisprosessin kuvaus tapahtuu siten haastatteluiden ja *Koillissanomien* pohjalta.

³⁴⁶ Esimerkiksi MMÄ ja nimetön haastattelu.

”Kokouksen esityksen valintaperusteina olivat poliittinen vastuu, ehdokkuuden arvostaminen sekä asiantuntemus ja pätevyys. Periaatteina olivat myös vallan hajautus ja kierrätys, tasa-arvo, nuoriin luottaminen ja alueellisuus.”³⁴⁷

Lisäksi on olemassa erilaisia periaatteita, joita tulee ottaa huomioon luottamuspaikkoja jaettaessa. Ensinnäkin periaatteena on se, että kaupunginhallituksen puheenjohtajaksi ei valita kaupungin työntekijää, koska silloin poliittisessa organisaatiossa kaupunginhallituksen puheenjohtaja olisi kaupunginjohtajan esimies ja operatiivisessa organisaatiossa asia menisi toisinpäin. Tämän kaltaista roolien päällekkäisyyttä halutaan välttää. Toiseksi haastatteluissa todetaan, että korkean äänimäärän saanut ensikertalainen ei voi suoraan mennä johtotehtäviin, eli saada ykköspuheenjohtajuuksia. Kokemusta pitää ensiksi olla jostain muusta luottamustehtävästä kunnallispolitiikan saralla. Kolmanneksi haastatteluissa myös kuvataan, että korkeimmat luottamuspaikat on hajautettu. Sama henkilö ei voi toimia samaan aikaan kahdessa korkeassa roolissa.³⁴⁸

Kaikki keskustan haastateltavat tuntuvat tiedostavan kriteerit, joiden mukaan luottamuspaikat keskustan sisällä jaetaan. Tästä huolimatta luottamuspaikkojen jako saa kritiikkiä osan valtuutettujen keskuudessa. Ongelmaksi eräs valtuutettu kokee sen, että luottamuspaikkojen jakamisen kriteereitä sovelletaan väljästi. Hän kuvaa, että ei ole olemassa tarkkaa pisteytysjärjestelmää³⁴⁹, jonka perusteella voisi nähdä tismalleen millä perusteella ja millä painoarvoin kyseinen valtuutettu on tehtävänsä valittu. Huomiota herättää myös se, että vaalien tulosta ei kaikkien valtuutettujen mukaan kunnioiteta tarpeeksi eli sitä, kuinka suuri ehdokkaan äänimäärä vaaleissa on. Erään pitkäaikaisen keskustalaisen valtuutetun mukaan keskustalaisessa luottamuspaikkojen jakamistavassa unohtuu kansanvaltainen näkökulma. Hänen mukaansa puolueen paikallisjohtajilla on tässä asiassa suuri merkitys. He pitävät itsestään selvänä, että saavat itselleen tietyt paikat ja sen jälkeen katsotaan vasta muille valtuutetuille jäävät paikat. Kyseinen valtuutettu on myös sitä mieltä, että vaalien tulosten kunnioittamatta jättäminen on osiltaan syynä siihen, miksi puolueen kannatus on Kuusamossa lähtenyt laskuun.³⁵⁰ Luottamuspaikkojen jakamisen kriteerit aiheuttavat keskustelua myös Turun kunnallispolitiikassa, ja Laine kertoo gradussaan, kuinka valtuutettujen haastatteluissa ilmeni harmitusta sitä kohtaan, että suuri äänimäärä ei välttämättä takaa pääsyä korkeimmille luottamuspaikoille.³⁵¹

³⁴⁷ *Koillissanomat*, 13.11.2012, ”Tuomo Hänninen kaupunginvaltuuston puheenjohtajaksi”, Jaana Kangas.

³⁴⁸ Esimerkiksi haastattelu MH ja nimetön haastattelu.

³⁴⁹ Haastattelu EK.

³⁵⁰ Haastattelu PS.

³⁵¹ Laine 2020, 80–81.

Vuonna 2021 järjestettyjen kuntavaalien jälkeen Kuusamossa keskusteltiin erityisesti siitä, miten keskusta kunnioittaa äänestäjien tahtoa vaalien jälkeen luottamuspaikkojen valinnassa. Vaalien ääniharavaksi nousi ensikertalainen keskustan ehdokas Anna Kantola, joka kunnianhimoisesti ilmoitti vaalien jälkeen tavoittelevansa valtuuston puheenjohtajan paikkaa. Luottamuspaikkoja jaettaessa Kantola kuitenkin jätettiin korkeimpien luottamuspaikkojen ulkopuolelle, ja hän joutui tyytymään lautakuntapaikkaan. Osa *Koillissanomiin* kirjoittaneista sekä haastateltavista keskustalaisista näki tämän asian siten, että Kantolalle ei annettu hänelle kuuluvaa luottamuspaikkaa, vaikka se olisi hänelle vaalien tuloksien perusteella kuulunut.³⁵² *Koillissanomissa* keskusteltiin siitä, että äänestäjien tahtoa olisi kunnioitettava paikkoja jaettaessa. Närää herätti myös se, että keskustalainen pitkäaikainen kunnallispoliitikko Matti Heikkilä sai keskustasta viidenneksi eniten ääniä, mutta silti hänet valittiin valtuuston puheenjohtajaksi.³⁵³ Entinen kokoomuksen kunnanvaltuutettu Seppo Ervasti kirjoittaa tapahtumasta *Koillissanomissa*:

"Äänestäjien tahtoa ei kuunneltu, vaan sillä pyyhittiin lattiaa."

Ervastin mukaan Anna Kantola jäi sukupuolensa takia pois hyviltä luottamuspaikoilta. Hän kuitenkin toteaa, että kaupunginvaltuuston tai -hallituksen puheenjohtajuus ei sovi ensikertalaiselle, mutta hallituspaikka olisi ollut Kantolalle oikeutettu vaihtoehto.³⁵⁴ Keskustan kunnallisjärjestön hallitus puolustautuu väitteitä vastaan toteamalla kirjoituksessaan *Koillissanomissa*, että luottamuspaikoista käydään avointa keskustelua valtuustoryhmän ja kunnallisjärjestön välillä. Lopulta tavalliset keskustalaiset saavat äänestää kenet tehtäviin valitaan. Kantolaa ei heidän mukaansa hallitukseen valittu, koska hän ei sieltä paikkaa ollut pyytänyt.³⁵⁵

Kyseinen tapahtuma nostettiin myös sukupuolirikityksymykseksi, joka keskustan nykyisen valtuuston puheenjohtajan Matti Heikkilän mukaan ei pitänyt paikkaansa. Kunnallisjärjestön hallituksessa on hänen mukaansa 13 jäsentä, joista seitsemän on naista ja kuusi on miestä. Hallitus yksimielisesti esitti samaa henkilöä valtuuston puheenjohtajaksi. Kokouksessa tavalliset keskustalaiset pääsivät vielä äänestämään asiasta, joten tapausta ei hänen mukaansa voida pitää sukupuolirikityksymyksenä.³⁵⁶ Sinänsä kuitenkin se, että vaikka kunnallisjärjestön hallituksessa suurin osa on naisia, ei tarkoita sitä, etteikö sukupuoleen perustuvaa syrjintää voisi tapahtua. Myös saman sukupuolen edustajat voivat syrjiä toisiaan.

³⁵² Esimerkiksi haastattelu UP ja nimetön haastattelu.

³⁵³ *Koillissanomat*, 5.8.2021, "Keskustalaisen mietteitä oikeasta tavasta tehdä reilut ehdokasvalinnat", Kari Manninen.

³⁵⁴ *Koillissanomat*, 5.8.2021, "Kuusamon keskustassa laulettiin suohon kuin Joukahainen", Seppo Ervasti.

³⁵⁵ *Koillissanomat*, 2.8.2021, "Henkilövalinnat peilaavat tasa-arvon näkökulmasta äänestäjien tahtoa", Keskustan kunnallisjärjestön hallitus.

³⁵⁶ Haastattelu MH.

Vuosi 2021 ei ollut ensimmäinen vuosi, kun sukupuolirikysymys eli Kuusamon tapauksessa naisten syrjintä puheenjohtajien valinnassa herätti keskustelua. Seppo Salminen nosti asiaa esille ensimmäisen kerran jo 2000-luvun alussa *Koillissanomien* kirjoituksessa, jossa hän kuvaa naisten asemaa keskustan sisällä:

”--Kuusamossa naiset ovat vanhan agraariyhteisön jäänteinä edelleen vähän sivuraiteella päätöksenteossa. Kun heihin on totuttu vain kahvinkeitäjinä, perinne jatkuu edelleen vahvana. Jos noin isosta puolueesta ja päättäjäjoukosta ei tänä päivänä löydy enempää naisia, niin kyllä siinä vähän voisi miettiä, mistä se saattaa johtua.”³⁵⁷

Sami Borg tuo esille tutkimuksessaan vuodelta 1998, että perinteiset sukupuoliroolit muuttuvat hitaammin maaseutumaisessa asuinympäristössä. Tämän hän toteaa ylläpitävän miesten etusijaa poliittisessa osallistumisessa.³⁵⁸ Myös Kuusamon keskustanaiset ovat ottaneet vahvasti kantaa puheenjohtajien valintaan 2000-luvun alussa kirjoittamassaan kirjoituksessa:

”Kuusamon keskustanaiset ovat hyvin huolissaan tasa-arvoa loukkaavasta suunnitelmasta kunnallisten luottamuspaikkojen jakamiseksi. Kaupunginvaltuustoon, kunnanhallituksen tai lautakuntien puheenjohtajiksi ei aiota kelpuuttaa yhtään naista. Tätä emme aio hyväksyä.”³⁵⁹

Vuonna 2004 ensimmäiset puheenjohtajuudet olivat menossa miehille ja tätä Kuusamon keskustanaiset kirjoituksessaan kritisoivat. Erityisesti kritiikkiä lisäsi myös se, että ehdokkaina olleet naiset olivat saaneet kuntavaaleissa kohtuullisen suuren kannatuksen. Kannanotto ei kuitenkaan auttanut keskustan naisia saamaan ensimmäisiä puheenjohtajuuksia, vaan kaikki menivät vuoden 2004 vaalien jälkeen miehille.³⁶⁰

Naisten syrjintä keskustan puheenjohtajavalinnoissa nousi myös esille keskustalaisten naisvaltuutettujen haastatteluissa. Osan mielestä luottamuspaikkavalintojen tekemisessä rakenteellinen ongelma on se, että keskustan naiset eivät saa ensimmäisiä puheenjohtajuuksia. Esimerkiksi hallituksen puheenjohtajana ei ole Kuusamossa koskaan ollut naista. Kritiikki kiteytyy myös erityisesti siihen, että naiset ovat usein olleet puolueen ääniharavia.³⁶¹ Seuraavat sitaattit keskustalaisten naisvaltuutettujen haastatteluista kuvaavat hyvin sitä, miten he itse tilanteen kokevat:

³⁵⁷ *Koillissanomat*, 10.1.2001, Seppo Salminen.

³⁵⁸ Borg 1998, 37.

³⁵⁹ *Koillissanomat*, 16.12.2004, ”Kuusamon keskustanaiset vaativat puheenjohtajuuksia”, Keskustanaisten Kuusamon yhdistys ry.

³⁶⁰ Kuusamon kaupungin toimintakertomus 2005; *Koillissanomat*, 19.1.2005, ”Kuusamon lautakunnat”, Terttu Niemelä.

³⁶¹ Esimerkiksi haastattelu UP ja haastattelu EK.

*"Meillähän ei ole naisille annettu paikkoja, mitkä heille ois kuulunut."*³⁶²

*"Joo, kyllähän meidän kulttuuri on sitä, että naisen pitää olla kaksi kertaa parempi kuin mies ja kaksi kertaa enemmän käynyt kouluja kuin mies, jotta hän saavuttaa sen saman paikan."*³⁶³

Osa haastatelluista keskustan naisvaltuutetuista kokee, että naisia siten systemaattisesti syrjitään korkeimpien luottamuspaikkojen valinnassa. Asetelmaa keskustan sisällä luonnehditaan siten, että keskustan ryhmässä miehet ovat hallinneet jo pitkään. He toteuttavat luottamuspaikkojen valinnassa ”junttapolitiikkaa”, mikä oli nähtävillä myös edellisissä vaaleissa vuonna 2021, joissa suuri ääniharava Anna Kantola ”pistettiin noin vain reunaan”.³⁶⁴ Myös vuonna 2014 entinen keskustalainen kunnanvaltuutettu Marju Visakova otti kantaa siihen, kuinka hänen mielestään keskustan sisäisessä luottamuspaikkojen jakamisessa syrjitään naisia. Tällä kertaa kirjoitus kietoutui ajankohtaan, jolloin Mika Määttä valittiin valtuuston puheenjohtajaksi luottamuspaikastaan luopuneen Pauli Saapungin tilalle. Kirjoittajan mukaan varapuheenjohtaja Henna Hentilä-Määttä olisi pitänyt valita tehtävään:

*"No, eipä tämä toisaalta ole mitään ihan uutta, että naisia syrjitään. Itsekin sain aikamani taistella oman ryhmäni sisällä kovin sanoin, kun en vaaleissa saadusta äänimäärästä huolimatta ollut saamassa juuri minkäänlaista itseäni kiinnostavaa luottamushenkilöpaikkaa. -- Onko kepusta tulossa Kuusamossa miesten puolue, jossa vain miehillä on jalansijaa?"*³⁶⁵

Keskustalaiset naisvaltuutetut ovat päässeet korkeimmille luottamuspaikoille kolme kertaa koko Kuusamon kunnallispoliittisen historian aikana. Ensimmäisen kerran Liisa Siikaluoma pääsi valtuuston puheenjohtajaksi vuonna 1997 ja toisen kerran hän pääsi samalle luottamuspaikalle vuonna 2009. Ulla Parviainen toimi valtuuston puheenjohtajana vuoden 2000 vaalien jälkeen. Jos tarkastellaan kolmen lautakunnan, perusturvan, sivistys ja kasvatus sekä yhdyskuntatekniikan, ensimmäisiä puheenjohtajuuksia vuodesta 2004 lähtien, on puheenjohtajuuksia naisilla ollut kaksi kertaa. Vuonna 2017 kasvatus- ja sivistyslautakunnan puheenjohtajana toimi Marja Tornberg ja nykyisin kyseisen lautakunnan puheenjohtajana toimii Elina Kemppainen.³⁶⁶ Haastattelemani keskustalaiset miespuoliset valtuutetut eivät kuitenkaan joko tuoneet esille sukupuolikysymystä lainkaan, tai kysyessäni asiasta kiistivät, että tämänkaltaista syrjintää keskustan luottamuspaikkojen jakamisessa tapahtuisi. Kaikki haastattelemani naisvaltuutetut eivät myöskään kertoneet, että

³⁶² Nimetön haastattelu.

³⁶³ Nimetön haastattelu.

³⁶⁴ Nimetön haastattelu.

³⁶⁵ *Koillissanomat*, 29.5.2014, ”Kepussa miehet jyräävät”, Marju Visakova.

³⁶⁶ Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 1/2001; 1/2005; 1/2009; 1/2013; 3/2017; 4/2021.

tämänkaltaista ongelmaa luottamuspaikkojen jakamisessa olisi. Riippumatta siitä, onko tämänkaltaista syrjintää olemassa vai ei, osa keskustan naisvaltuutetuista kokee sitä olevan.

Keskustalla on valta päättää luottamuspaikkojen jakamisesta Kuusamossa, mutta sillä on myös vastuu niiden täyttämistä. Korkeimpien luottamushenkilöiden valitseminen on haastava tehtävä, sillä he tulevat olemaan merkittävässä osassa kunnan kehittämistä seuraavan neljän vuoden aikana. Kyseisten henkilöiden valitseminen pelkästään äänimäärän perusteella ei välttämättä olisi Kuusamon kaupungille kaikista parhain vaihtoehto, kuten *Koillissanomien* pääkirjoituksessa vuodelta 2004 todetaan:

”Henkilöiden kyvykkyys ei välttämättä korreloi äänimäärien kanssa.”³⁶⁷

Korkeimpien luottamuspaikkojen valinnassa on siten otettava huomioon muitakin tekijöitä kuin äänimäärä. Huomioidessa kuitenkin muita asioita, kuten vaikka henkilön kokemus, luotettavuus ja pätevyys tehtävään, on niitä huomattavasti vaikeampi arvioida, perustella ja jopa pisteyttää tarpeen vaatiessa. Kuusamon kunnallispoliittinen asetelma saattaa muuttua seuraavien vaalien yhteydessä siten, että myös muilla puolueilla on mahdollisuus saada korkeimpia puheenjohtajuuksia. Tämän seurauksena muutkin puolueet saattavat muuttaa tapaansa, jolla he jakavat luottamuspaikkojaan. Enää ei olisikaan kyse vain pelkästä äänimäärästä, vaan esimerkiksi kokemus sekä henkilöiden kyvykkyys huomioitaisiin luottamuspaikkojen täyttämässä.

5.2. Tekniset vaaliliitot - pienemmille ryhmille elinehto

Teknisillä vaaliliitoilla tarkoitetaan vaalien jälkeen sovittavia puolueiden välisiä liittoutumia, joiden avulla puolueet pyrkivät maksimoimaan poliittisen vaikutusvaltansa luottamuspaikkojen jakamisessa. Teknisten vaaliliittojen solmiminen on erityisesti pienemmille ryhmille täysin välttämätöntä, sillä niiden muodostaminen mahdollistaa poliittisen vaikutusvallan kasvattamisen³⁶⁸. Pienimmillä ryhmillä saattaa olla vain muutama valtuutettu ja jotta kyseiset puolueet saavat lautakunta- tai hallituspaikkoja, on heidän tarpeen solmia teknisiä vaaliliittoja muiden puolueiden kanssa.

”Tekninen vaaliliitto sen takia, että muutenhan me ei saataisi minkäänlaisia paikkoja.”³⁶⁹

³⁶⁷ *Koillissanomat*, 26.10.2004, ”Johtopaikkoja jaetaan jo täyttä vauhtia”, Pääkirjoitus.

³⁶⁸ Esimerkiksi *Koillissanomat*, 31.10.2012, ”Kuusamoon kootaan ei-keskustalaisten puolueiden teknistä vaaliliittoa”, Mikko Häme.

³⁶⁹ Nimetön haastattelu.

”--kun oli 43 paikkanen valtuusto, jotta saisi edes lautakuntapaikkoja piti olla vähintään neljä valtuutettua ja meillä viisissä vaaleissa tuli kaksi valtuutettua.--. Niin tota meidän oli pakko liittoutua.”³⁷⁰

Esimerkiksi vuoden 2012 vaalien jälkeen, kaikki pienpuolueet solmivat keskenään vaaliliiton. Sen solmiminen oli erityisen tärkeää vasemmistoliitolle, sillä sen avulla ryhmä sai jokaiseen lautakuntaan yhden paikan. Vasemmistoliitto sai vaaleissa vain kaksi paikkaa valtuustoon, joten ilman kyseistä vaaliliittoa, ryhmä ei olisi saanut lainkaan lautakunta- eikä hallituspaikkoja.³⁷¹ Vaikka teknisiä vaaliliittoja kuvataan erityisesti pienempien ryhmien ”elinehdoksi”, ovat ne myös keskustalle tärkeitä. Keskusta on 2000-luvun aikana solminut vaaliliittoja sosiaalidemokraattien ja vasemmistoliiton kanssa. Esimerkiksi vuosina 2000–2012 keskusta on solminut vaaliliitot molempien puolueiden kanssa ja vuonna 2021 keskusta solmi vaaliliiton vasemmistoliiton kanssa.³⁷² Vuonna 2021 solmitun vaaliliiton ansiosta keskusta esimerkiksi sai yhden lisäpaikan kaupunginhallitukseen puoleksi vuodeksi.³⁷³ Keskustassa kunnallisjärjestö tekee harkinnan vaaliliitoista.³⁷⁴

Erityisesti osa kokoomuslaisista haastateltavista kuvailee pienpuolueilla olevan yleinen konsensus siitä, että vaaliliitto tehtäisiin pienpuolueiden kesken.³⁷⁵ Eräs kokoomuslainen valtuutettu tuo myös ilmi, että kokoomus ja keskusta eivät ole koskaan vaaliliittoja harkinneet, eikä keskusteluja puolin tai toisin ole juurikaan käyty.³⁷⁶ Toinen kokoomuslainen taas toteaa, että keskustaa on kyllä harkittu, mutta siinä on ollut tietynlainen kynnys. Keskustan kanssa vaaliliiton solmiminen olisi tuonut kokoomukselle enemmän paikkoja, mutta keskusta on muutenkin jo iso, ja vaaliliitossa heidän kanssaan sorrettaisiin muita pienempiä puolueita.³⁷⁷ Muiden pienpuolueiden valtuutetut eivät esittäneet tämänkaltaisia näkemyksiä. Tämä saattaa mahdollisesti johtua siitä, että kokoomus on toiseksi suurin puolue ja sen pohjalta vastakkainasettelu keskustan kanssa saattaa näkyä myös teknisten vaaliliittojen yhteydessä. Osan pienpuolueiden valtuutettujen mielestä teknisten vaaliliittojen muodostaminen tapahtuu vain siltä pohjalta, että jokainen puolue pyrkii maksimoimaan luottamuspaikkojensa määrän. Poliittiset ideologiat eivät vaikuta vaaliliittojen muodostamiseen, vaan

³⁷⁰ Haastattelu PV.

³⁷¹ *Koillissanomat*, 6.11.2012, ”Tekninen vaaliliitto”, Mikko Häme.

³⁷² ks. esimerkiksi *Koillissanomat* tammikuulta vuosilta 2001, 2005, 2009 ja kesäkuulta 2021.

³⁷³ *Koillissanomat*, 21.6.2021, ”Teknisellä vaaliliitolla hyötyjä”, Erkki Ahola.

³⁷⁴ Nimetön haastattelu.

³⁷⁵ Nimetön haastattelu, haastattelu ME ja nimetön haastattelu.

³⁷⁶ Nimetön haastattelu.

³⁷⁷ Haastattelu ME.

kyse on puhtaasti matematiikasta.³⁷⁸ Jokainen puolue pyrkii laskemaan sen, mistä liitosta on itselleen eniten hyötyä, kuten eräs pienpuolueen valtuutettu kuvailee:

”Mitä muuta? Ei muuta. Matematiikkaa.”³⁷⁹

Myös keskustalainen valtuutettu Matti Heikkilä kuvaa *Koillissanomissa* ajatuksiaan vaaliliitoista samankaltaisesti keskustan solmittua vaaliliiton vasemmistoliiton kanssa vuonna 2021:

”Tässä ei ole kysymys aatteellisuudesta, vaan yksinomaan siitä, että tekninen vaaliliitto tietystikin hyödyttää niin keskustaa kuin vasemmistoaakin.”³⁸⁰

Teknisiä vaaliliittoja ei ole kuitenkaan solmittu pelkästään laskennallisin perustein. Vuonna 2017 perussuomalaiset jätettiin muiden pienpuolueiden muodostaman teknisen vaaliliiton ulkopuolelle.³⁸¹ Eräs valtuutettu kuvaa hyvin muiden pienpuolueiden valtuutettujen näkökulmaa siitä, miksi perussuomalaiset jäivät vaaliliiton ulkopuolelle:

”No joskus persut jäi ulkopuolelle, kun ne riitelee kaikkien kanssa.”³⁸²

Vaikka valtuutetut korostavat teknisten vaaliliittojen muodostamisen tapahtuvan vain laskennallisin perustein, osa pienpuolueiden valtuutetuista tuo kuitenkin ilmi sen, että tekninen vaaliliitto muodostaa hyvän pohjan pienpuolueiden väliselle yhteistyölle.³⁸³ Teknisen vaaliliiton pohjalta on myös käytännössä tehty yhteistyötä nykyisellä valtuustokaudella, jolloin tämän hetkiseen tekniseen vaaliliittoon kuuluvat pienpuolueet ovat kokoontuneet keskenään keskustelemaan kunnallispoliittisista päätöksistä.³⁸⁴

Teknisiä vaaliliittoja solmitaan kiireellä ja soittelu teknisistä vaaliliitoista voi erään valtuutetun mukaan alkaa jo ennen vaaleja, koska vaalitulos voi myös ennakoida³⁸⁵. Suurin osa valtuutetuista kuitenkin toteaa, että soittelu teknisten vaaliliittojen suhteen alkaa vasta, kun vaalitulos on selvillä.

³⁷⁸ Esimerkiksi haastattelu JMÄ ja haastattelu PV.

³⁷⁹ Haastattelu TR.

³⁸⁰ *Koillissanomat*, 21.6.2021, ”Teknisellä vaaliliitolla hyötyjä”, Erkki Ahola.

³⁸¹ *Koillissanomat*, 7.6.2012, ”Ei oikein vakuuttavasti alkanut”, Pääkirjoitus.

³⁸² Haastattelu TP.

³⁸³ Esimerkiksi haastattelu JK ja nimetön haastattelu.

³⁸⁴ Haastattelu TTÖ.

³⁸⁵ Haastattelu TR.

”Vaaliliittojen solmiminen ja niihin tähtäävät neuvottelut käynnistyvät välittömästi ja perustuu tarkkaan laskentaan.”³⁸⁶

Keskusteluilla on myös kiire, sillä ryhmät eivät halua jäädä teknisten vaaliliittojen ulkopuolelle. Keskusteluja kuvataan tiukoiksi, sillä jokainen haluaa omalle puolueelleen mahdollisimman arvokkaimmat luottamuspaikat ja erityisesti hallituspaikat ovat neuvotteluissa kilpailtuja.³⁸⁷ Neuvotteluita luonnehditaan sen takia kaupantekona ja usein esillä on myös niin kutsuttua ”lypsämistä”:

” -- siinä voidaan mennä kaksilla vankkureilla, että jos me ei saada sitä ja tätä, niin kyllä meillä saattaa olla sielläkin vaaliliitto eli keskustan kanssa ja tämmöistä, että kyllähän siinä niinku vähän semmoista lypsämistä aina oli.”³⁸⁸

Vaaliliittoneuvotteluissa pienpuolueiden kesken on myös ”pelko” siitä, että joku pienpuolue lähtisi vaaliliittoon keskustan kanssa.³⁸⁹ Keskusta ei ole ilmeisesti itse juurikaan ollut yhteydessä muihin puolueisiin teknisten vaaliliittojen tekemisestä. Esimerkiksi vuonna 2012 keskustan valtuutettu Mika Määttä kommentoi *Koillissanomille*, että he ovat avoimin mielin liikenteessä, mutta eivät ole olleet itse aktiivisesti yhteydessä muihin ryhmiin.³⁹⁰ Samoin vuonna 2021 keskusta oli tehnyt päätöksen, että muille puolueille ei soitella teknisiin vaaliliittoihin liittyen, mutta muiden ryhmien soitoille oltiin avoimia.³⁹¹ Keskustan ryhmä on ollut niin suuri, että sen ei ole tarvinnut huolehtia poliittisen vaikutusvallan maksimoimisesta teknisten vaaliliittojen avulla.

Tämä tilanne saattaa kuitenkin muuttua seuraavien vaalien jälkeen. Jos keskusta ei saa enää enemmistöä seuraavissa vaaleissa on todennäköistä, että keskusta on huomattavasti oma-aloitteisempi teknisten vaaliliittojen tekemisessä. Jos nimittäin pienpuolueet silloin liittoutuvat keskenään, tulee se luultavasti maksamaan keskustalle kaikki ensimmäiset puheenjohtajuudet. Esimerkiksi Taivalkoskella vuoden 2012 vaalien jälkeen keskusta ei saanut enää ehdotonta enemmistöä, eli yli 50 % valtuustopaikoista. Paikkajaon hetken tultua muut puolueet ottivat suurimman osan ensimmäisistä puheenjohtajuuksista ja keskustalle jäi vain varapuheenjohtajuudet.³⁹² Seppo Salminen mainitsee myös haastattelussaan, että keskustan

³⁸⁶ Nimetön haastattelu.

³⁸⁷ Esimerkiksi PV ja nimetön haastattelu.

³⁸⁸ Haastattelu ME.

³⁸⁹ Haastattelu TP.

³⁹⁰ *Koillissanomat*, 31.10.2012, ”Kuusamoon kootaan ei-keskustalaisten puolueiden teknistä vaaliliittoja”, Mikko Häme.

³⁹¹ *Koillissanomat*, 21.6.2021, ”Teknisellä vaaliliitolla hyötyjä”, Erkki Ahola.

³⁹² *Koillissanomat*, 20.5.2021, ”Kuka näyttelee nuijaa jatkossa?”, Pääkirjoitus.

menettäessä Kuusamossa ehdottoman enemmistön, on muilla puolueilla suuri kiusaus muodostaa keskenään tekninen vaaliliitto, ottaa itselleen korkeimmat puheenjohtajuudet ja ”jättää kepu nuolemaan näppejään”. Voidaan pitää mahdollisena, että Taivalkosken kaltainen tilanne olisi nähtävissä myös Kuusamossa, mikäli poliittinen asetelma muuttuisi.

5.3 Suurimman puolueen valta – kepu ottaa sen, mitä kansa sille antoi

”--tällä Kuusamossa kulttuuri on ollut semmoinen, että keskusta on tottunut siihen, että se saa päättää sitten loppujen lopuksi vaikka kaikista asioista.”³⁹³

Keskustan ehdoton enemmistö on Kuusamon kunnallispolitiikan yksi leimallisimmista piirteistä ja se vaikuttaa niin päätöksentekoon, puolueiden väliseen yhteistyöhön kuin luottamuspaikkojen jakamiseen. Selvää haastatteluissa oli se, että suurin osa pienpuolueiden valtuutetuista on turhautunut olemassa olevaan poliittiseen asetelmaan ja sen aiheuttamiin heijastuksiin poliittiseen päätöksentekoon. Asioihin koettiin voivan vaikuttaa vähän ja raskaaksi koetaan erityisesti se, että omilla kannanotoilla ja sanomisilla ei koettu olevan loppujen lopuksi merkitystä, koska keskusta tekee päätökset omassa ryhmässään.³⁹⁴ Sinänsä ei ole mitenkään poikkeuksellisesti, että ehdottoman enemmistön kunnissa valtapuolue saa kritiikkiä muilta puolueilta. Kuntaliiton tuottaman kuntapäätäjätutkimuksen mukaan vuonna 2020, tutkittaessa eri tahojen välistä yhteistyötä, eniten kritiikkiä valtuutettujen kommentoissa saivat paikallisesti vahvat valtapuolueet, keskusta ja RKP. Valtuutetut puhuivat niin ”keskustan ylivallassa” kuin ”RKP:n yksinkertaisesta enemmistöstä”.³⁹⁵

Monet keskustan valtuutetut kuitenkin kiistävät väitteen siitä, että vain heidän puolueensa määräisi sen, mitä Kuusamon kaupungissa tapahtuu, kuten seuraava esimerkki erään keskustalaisen haastattelusta hyvin osoittaa:

”--että monestikin me äänestetään sillä tavalla, että äänet ei mene niin että keskusta vastaan muut. Ja jos katsot sitten esimerkiksi niinku kaupunginhallituksen työskentelyä, joka on sitä intensiivistä, mä katson sitä valtuuston puheenjohtajana pöydän toisesta päästä, niin ei ne montaa kertaa kolmen vuoden aikana [2021–2023] äänestänyt.”³⁹⁶

³⁹³ Haastattelu JMÄ.

³⁹⁴ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja nimetön haastattelu.

³⁹⁵ Sandberg 2022, 48.

³⁹⁶ Haastattelu MH.

Hallituksessa ei vuosien 2021–2023 välisenä aikana ole äänestetty kuin kaksi kertaa. Valtuuston äänestystuloksia katsottaessa vuosien 2000–2023 välisenä aikana voidaan myös havaita, että harvassa äänestyksessä kaikki pienpuolueet olisivat äänestäneet keskustan kantaa vastaan.³⁹⁷ Eräs keskustalainen valtuutettu tuo ilmi, että väite ”keskusta jyrää” ei ole totuudenmukainen, sillä esimerkiksi lautakunnissa kaikkien ääntä kuullaan.³⁹⁸ Myös muutama pienpuolueen valtuutettu suhtautuu keskustan valta-asemaan hyvin eri tavoin kuin muut pienpuolueiden valtuutetut. Heidän mukaansa Kuusamon poliittinen tilanne ei ole turhauttava ja se on vain realiteetti, jonka kanssa on opittava elämään. Poliitikassa täytyy tehdä paljon kompromisseja ja kyseiset henkilöt kokevat voivansa vaikuttaa kunnallispoliittisiin päätöksiin.³⁹⁹

Kuusamossa on kuitenkin 2000-luvun aikana havaittavissa tapahtumia, joissa keskustan valta-asema näkyy selkeästi ja on voitu puhua jopa pienempien puolueiden kyykyttämisestä. Esimerkiksi vuonna 2005 Seppo Salminen kirjoittaa *Koillissanomissa* keskustan vallasta:

*”Hyvään kunnallishallintoon ei kuulu toisten kyykyttäminen, kuten nyt [valtuustokokouksessa] tapahtui. Vaikka keskusta pystyykin ylivoimallaan tekemään mitä haluaa, pitäisi kunnallispolitiikassa pyrkiä konsensukseen, jota kautta on mahdollista syntyä jatkuvasti vaikeammassa asemassa olevien kuntien hoidossa tarvittavaa yhteishenkeä.”*⁴⁰⁰

Kyseinen kirjoitus liittyi tammikuun 2005 valtuustokokouksen tapahtumiin⁴⁰¹, missä keskusta Salmisen mukaan vei kokoomukselta edustajan Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän valtuustosta tyrkkäämällä ehdolle kolme omaa ehdokasta. Neuvottelutauko asian suhteen ei tuonut sopua, ja asian mennessä äänestykseen, keskusta sai odotetusti oman ehdokkaansa sairaanhoitopiirin edustajaksi.

”Vaikka asia ei varmasti maata kaatava olekaan, kuvaa se hyvin vallitsevaa ilmapiiriä, jossa isommalta ei suuresti myötätuntoa pienemmille tipu.”

Keskustan luottamuspaikkoihin liittyvät päätökset kuvaavat myös olennaisesti keskustan valta-asemaa ja herättävät paljon kritiikkiä pienpuolueiden valtuutettujen keskuudessa. Moni haastatelluista valtuutetuista kritisoi, että keskusta ottaa itselleen kaikki luottamuspaikat mitä se saa ja esimerkiksi ensimmäisiä puheenjohtajuuksia ei anneta muille puolueille, vaan keskusta on ainakin

³⁹⁷ ks. kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 2000–2023.

³⁹⁸ Haastattelu EK.

³⁹⁹ Haastattelu TR ja nimetön haastattelu.

⁴⁰⁰ *Koillissanomat*, 19.1.2005, Seppo Salminen.

⁴⁰¹ Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 1/2005.

koko 2000-luvun ajan pitänyt ne itsellään.⁴⁰² Haastateltavat toteavat, että ensimmäisten puheenjohtajuuksien jakamisessa voitaisiin käyttää jotain muuta perustetta, kuten eräs pienpuolueen valtuutettu tuo ilmi:

”Niin keskusta tulkitsee, koska heillä on yli puolet äänistä, niin he voi sanella, että he vie kuten tähänkin saakka aina ennenkin kaikki lautakuntien, hallituksen, valtuuston puheenjohtajuudet, kun taas aika monessa kunnassa on toisaalta se tapa, että niitä jaetaan niinku sen äänituloksen mukaan ja siinä tapauksessa keskusta ois saanut kaksi ensimmäistä valita, sitten ois valinnut kokoomus ja niin edespäin.”⁴⁰³

Pienpuolueiden valtuutettujen puolelta tulee toivetta siitä, että puheenjohtajuudet voitaisiin jakaa esimerkiksi äänituloksen tai puoluejakauman perusteella. Erään valtuutetun mukaan kilpailuasetelma keskustan ja pienpuolueiden välillä näkyy vahvasti tässä asiassa, sillä keskusta haluaa pitää itsellään kaikki ykköspuheenjohtajuudet, eikä antaa niitä muille puolueille.⁴⁰⁴ Kuusamon kunnallispolitiikassa on kuitenkin ennen 1970-lukua ollut aika, jolloin keskusta on antanut pienpuolueille lautakuntien puheenjohtajuuksia. Seppo Ervasti kuvailee asiaa vuonna 2017 kirjoittamassaan kirjoituksessa *Koillissanomissa*:

”Silloin kun minä tulin kunnallispolitiikkaan, ei muodostettu teknisiä vaaliliittoja, vaan pidettiin kaikkien puolueiden yhteispalaveri, jossa sovittiin paikkojen jaosta. Keskusta antoi meille pienillekin esimerkiksi lautakuntien puheenjohtajuuksia. Komento muuttui 1970-luvulla. Silloin sieltä isännän äänellä karjaistaan, että me otamme nämä ja loput saatte pitää.”⁴⁰⁵

Kyseinen henkilö on entinen kokoomuksen valtuutettu, ja sen takia kirjoituksessa annetaan kielteinen kuva keskustan toiminnasta. Kuitenkin huomioitava on se, että tietyssä vaiheessa Kuusamon kunnallispoliittista elämää, keskusta on jakanut ensimmäisiä puheenjohtajuuksia pienpuolueille. Luottamuspaikat eivät puhuta vain valtuutettuja, vaan esimerkiksi *Koillissanomat* ottavat kantaa niiden jakamiseen vuoden 2000 pääkirjoituksessa:

”Kepu käyttää asemaansa kuitenkin häikäilemättä ja ottaa sen, mitä kansa sille antoi.”⁴⁰⁶

⁴⁰² Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu JMÄ.

⁴⁰³ Haastattelu TTÖ.

⁴⁰⁴ Nimetön haastattelu.

⁴⁰⁵ *Koillissanomat*, 21.4.2017, ”Tekniset vaaliliitot”, Seppo Ervasti.

⁴⁰⁶ *Koillissanomat*, 24.10.2000, ”Kaikki ryhmät mukaan päätöksentekoon”, Pääkirjoitus; luvun otsikko otettu kyseisestä artikkelista.

Keskusta tosiaan otti vuonna 2000 kaikki luottamuspaikat mitä se sai, ja esimerkiksi sen seurauksena vasemmistoliitto jäi kokonaan ilman lautakuntapaikkaa. Keskustalla on kuitenkin valta päättää luottamuspaikoista, sillä he ovat ansainneet valtansa demokraattisesti järjestetyissä vaaleissa.

Erityisesti keskustan vallan nähdään valtuutettujen mukaan näkyvän silloin, kun puhutaan siitä, kuka esittää asioita päätöksentekoon:

*"Mutta tota kuitenkin mua aina niinku politiikassa häirinnyt Kuusamossa se, että täällä merkkää se, että kuka esittää, mikä puolue esittää."*⁴⁰⁷

Tätä näkemystä valtuutetut käsittelevät erityisesti valtuustoaloitteiden yhteydessä. Monet pienpuolueen valtuutetut uskovat siihen, että aloitteiden läpisaaminen riippuu siitä, esittääkö asian pienpuolue vai keskusta.⁴⁰⁸ Wiberg kertoo teoksessaan, että mielipidevallalla on vaikutusta siihen, kenen ääni pääsee kuuluviin ja kenen tekemillä aloitteilla on merkitystä. Vaikka aloite olisi hyvä, mutta se tulee niin sanotusti epätoivotulta taholta, ei aloitteella ole etenemisen mahdollisuuksia.⁴⁰⁹ Muutama pienpuolueen valtuutetuista kertoo, kuinka pienpuolueiden tekemät aloitteet torpataan valtuustossa, mutta myöhemmin keskusta esittää saman asian omana aloitteenaan, jolloin se menee läpi puoluepoliittisen asetelman takia. Toisaalta kuten yksi valtuutettu tuo ilmi, tämäkin on pienpuolueille tapa saada asioita läpi Kuusamon kunnallispolitiikassa.⁴¹⁰ Tätä väitettä on mahdotonta todistaa, mutta kyseiset näkemykset kertovat paljon siitä, minkälaiseksi pienpuolueiden valtuutetut Kuusamon poliittisen ilmapiirin kokevat. Myös Laine kuvailee gradussaan, että Turussa pienten puolueiden valtuutetut kokivat merkitystä olevan sillä, mikä puolue esittää ideoita. Omien ideoiden läpisaamiseen vaadittiin sitä, että poliittiset pisteet niistä annettiin isoimmille puolueille.⁴¹¹

Viimeisimpänä erityisesti keskustan valtaa kuvastavana tapauksena tuotiin ilmi tulevaisuuslautakunnan paikkamäärän päättäminen. Hyvinvointialueuudistuksen myötä perusturvan toimiala lakkautettiin Kuusamossa, kuten myös sen seurauksena perusturvalautakunta. Toimialan tilalle Kuusamoon tehtiin tulevaisuustoimiala ja sitä myötä tulevaisuuslautakunta. Lautakunnan paikkamäärän päättämiseen kerrotaan vaikuttaneen pienpuolueiden ja keskustan välinen poliittinen kilpailu. Osan pienpuolueiden valtuutettujen mukaan keskusta päätti rajata paikkamäärän 11:een valtuutettuun juuri sen takia, että keskustalla säilyy lautakunnassa ehdoton enemmistö.⁴¹² Eräs

⁴⁰⁷ Haastattelu MF.

⁴⁰⁸ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu JK.

⁴⁰⁹ Wiberg 2005, 27.

⁴¹⁰ Nimetön haastattelu ja nimetön haastattelu.

⁴¹¹ Laine 2020, 79.

⁴¹² Nimetön haastattelu ja nimetön haastattelu.

valtuutettu myös toteaa, että tapaus kuvastaa hyvin tilannetta, jossa puolueiden välinen kilpailu vaikuttaa selkeästi päätökseen, mutta sitä ei vain julkisuudessa myönnetä:

”Mutta sitten taas tämmösissä epävirallisissa keskusteluissa sanottiin ääneen, että eihän me nyt tyhmiä olla, ei me sitä ylivaltaa haluta pois. Tää on just tätä, että kyllä kaikki tietää mistä on kyse, jotka on yhtään perillä tai kiinnostunu asioista, mutta ei sitä vaan ääneen sanota.”⁴¹³

Tulevaisuuslautakunnan paikkamäärän rajautuminen 11:een henkilöön pienpuolueiden haluaman 12:n sijaan, tarkoitti myös sitä, että suhteellisen vaalitavan takia sosiaalidemokraatit jäivät kyseisessä lautakunnassa ilman paikkaa. Kyseistä tapausta ei kuitenkaan voida katsoa vain pelkästään tästä näkökulmasta. Keskustalaisten mukaan teknisen vaaliliiton muodostaneet pienpuolueet (lukuun ottamatta vasemmistoliitto) olisivat voineet jakaa neljä heille kuuluvaa paikkaa lautakunnasta siten, että myös sosiaalidemokraatit olisivat saaneet yhden paikan. Suhteellisen vaalitavan perusteella kokoomus olisi ottanut kaksi paikkaa ja perussuomalaiset sekä vihreät molemmat yhden paikan.⁴¹⁴ Vaikka keskusta on mahdollisesti tehnyt päätöksen lautakuntapaikkojen määrästä oman valta-asemansa säilyttämisen näkökulmasta, pyrkivät pienpuolueet aivan samalla tavalla maksimoimaan oman poliittisen vaikutusvaltansa. Olisi nimittäin ollut mahdollista, että kokoomus olisi antanut itselleen kuuluvasta kahdesta paikasta yhden sosiaalidemokraateille.

Keskustan vallan käytössä on tapahtunut muutoksia jo ennen 2000-lukua sekä sen aikana, vaikka edelleenkin, kuten tulevaisuuslautakunnan paikkamäärävalinnat osoittivat, samankaltaisia vallankäytön piirteitä on havaittavissa. Seppo Ervasti kertoo haastattelussaan, että jo 1990-luvulle tultaessa keskusta olisi menettänyt kannatustaan ja heidän ”itseriittoinen ylimielisyytensä” olisi vähentynyt. Ervasti kuvailee keskustan ylimielisyyttä ennen 90-lukua esimerkin avulla:

”Kerran erään asian keskustelun aikana yksi Kepun valtuutettu sanoa paukautti: ”Turhaa te tässä väkylätte, mehän tämän asian kuitenkin päätämme niin kuin haluamme!”⁴¹⁵

Keskustan valtaa hyvin samalla tavalla kuvailee myös Seppo Salminen haastattelussaan ja hän toteaa, että keskusta ”oli hyvin ylimielinen ja otti kaiken minkä sai”. Hänen mukaansa keskustan rivivaltuutetut saattoivat käyttää puheenvuoroissaan ”melko kovakouraista” kieltä muiden puolueiden jäsenistä. Hän oli saanut myös sellaisen kuvan, että vielä kovempaa kieltä olisi käytetty

⁴¹³ Nimetön haastattelu.

⁴¹⁴ *Koillissanomat*, 31.8.2022, ”Valtuustossa vedettiin pysytkin puheisiin”, Jenny Halvari.

⁴¹⁵ Haastattelu SE.

suljettujen ovien takana.⁴¹⁶ Eräs pitkäaikainen pienpuolueen valtuutettu tuo kuitenkin ilmi, että hänen mielestään keskusta ei halua antaa itsestään enää sellaista ”jyrän kuvaa” kuin mitä aikaisemmin. Kyseinen valtuutettu toteaa, että 2000-luvun alussa keskustan ei tarvinnut huomioida pienpuolueita millään tavalla. Keskusta piti ryhmäkokouksen ja tuli sitten valtuustoon sanomaan, mitä he ovat asiasta päättäneet. Valtuutetun mielestä nykyään käydään enemmän keskustelua ja keskustassakin on enemmän erilaisia näkemyksiä puolueen sisällä.⁴¹⁷

Vaikka kritiikki pienpuolueiden suunnalta keskustan tekemää yhteistyötä sekä valtaa kohtaan on suuri, luovat myös pienpuolueet vastakkainasetteluasetelmaa keskustan ja muiden pienpuolueiden välille. Yhteistyötä keskustan suuntaan ei mielellään tehtäisi, vaan pidättäytyttäisiin mieluusti pienpuolue-keskusta ”taistelusetelmassa”, kuten eräs pienpuolueen valtuutettu hyvin kuvaa:

”--on semmoisia poliitikkoja, joille sanoo keskustapuolue ja bang (lyö kädet yhteen) niinku rationaalinen ajattelu päättyi siihen.”⁴¹⁸

Vastakkainasettelu on joidenkin pienpuolueiden valtuutettujen kohdalla niin suurta, että periaatteesta yhteistyötä ei keskustan suuntaan haluta tehdä.

⁴¹⁶ Haastattelu SS.

⁴¹⁷ Haastattelu ME.

⁴¹⁸ Haastattelu TR.

5. Kuusamon kunnallispolitiikan erityispiirteitä

5.1. ”Luontonsa puolesta Kuusamo on Koillis-Suomen helmi”⁴¹⁹

Kuusamon ainutlaatuisen luonnon takia myös kunnallispolitiikassa monet luontoon liittyvät asiat puhututtavat. Kuusamossa on esimerkiksi monia luonnonsuojelualueita kuten Oulangan kansallispuisto ja Sukerijärven luonnonpuisto, jotka sijaitsevat Kuusamon pohjoisosissa. Kuusamon alueelle ulottuu myös osa Hossan kansallispuistosta. Ei olekaan ihme, että vuonna 1993 pidetyssä Kuusamon kunnan 125-vuotisjuhlakokouksessa kunta otti sloganikseen ”Kaikkien aikojen Kuusamo, Pohjolan luontopääkaupunki kutsuu.” Pohjolan luontopääkaupunki – termi on myös esillä valtuutettujen haastatteluissa ja kertoo hyvin sitä, miten luonto mielletään edelleen yhdeksi Kuusamon kaupunkia määritteleväksi asiaksi.⁴²⁰ Kuusamon kaupunkistrategiassa 2021–2028 luonto on myös merkittävässä roolissa, kuten seuraavat siteeraukset strategiasta kuvaavat: ”Kuusamon luonnonvaroja hyödynnetään kestäväällä tavalla” ja ”Kuusamo toivottaa tervetulleiksi yritykset, jotka kantavat vastuunsa luonnosta”.⁴²¹ Jo strategian pohjalta voidaan havaita, että Kuusamo perustaa toimintansa vahvasti sopusoinnussa luonnon kanssa elämiseen.

Kysyttäessä haastattelussa valtuutetuilta aiheuttavatko luontoasiat enemmän keskusteluja jopa kiistoja kunnallispolitiikassa kuin muut asiat, ovat vastaukset hyvin yhteneväisiä. Moni toteaa luontoasioiden aiheuttavan eniten keskusteluja jopa kiistoja, ja niiden kerrotaan johtuvan Kuusamon luonnon ainutlaatuisuudesta. Luontoasiat koetaan isompina jopa merkittävimpinä asioina, sillä Kuusamon koetaan elävän niin vahvasti luonnosta.⁴²² Asiaa pidetään jopa itsestäänselvytenä.

”No totta kai, koska Kuusamo tunnetaan luonnosta.”⁴²³

Kyse ei valtuutettujen mukaan kuitenkaan ole vain luonnon ainutlaatuisuudesta. Kuusamossa on myös paljon yksityistä maanomistusta ja erityisesti siihen liittyvät asiat herättävät kuntalaisissa runsaasti tunteita.⁴²⁴ Kuusamo poikkeaaakin muista Pohjois-Suomen kunnista siten, että sen metsät ovat suurilta osin yksityisomistuksessa.⁴²⁵ Lisäksi maankäyttö- ja metsäasiat herättävät keskustelua, sillä Kuusamossa on monia tekijöitä, joita pitää ottaa huomioon, kuten poronhoito, luontomatkailu ja

⁴¹⁹ *Koillissanomat*, 10.2.2000, Eino Siuruainen.

⁴²⁰ Esimerkiksi haastattelu EK ja haastattelu MF.

⁴²¹ Kuusamon kaupunkistrategia 2021–2028.

⁴²² Esimerkiksi haastattelu JK ja nimetön haastattelu.

⁴²³ Haastattelu MMÄ.

⁴²⁴ Nimetön haastattelu.

⁴²⁵ Kumpu 2020, 40.

metsätalous. Näitä asioita edustavilla tahoilla on erilaiset intressit.⁴²⁶ Eräs valtuutettu myös kertoo, että asiat eivät välttämättä aiheuta keskustelua poliittisten päättäjien keskuudessa, vaan ennemminkin asioista keskustellaan valtion ja kunnan välillä tai kunnan ja metsähallituksen välillä. Esimerkkinä hän tuo esille 2000-luvun Natura-alueet⁴²⁷, joihin kunnallisilla päätöksentekijöillä ei ollut vaikutusvaltaa, mutta jotka aiheuttivat Kuusamossa silti keskustelua.⁴²⁸

Osa valtuutetuista kuitenkin näkee, että vaikka Kuusamo on profiloitunut pohjoisen luontopääkaupunkina, niin todellisuudessa kaikissa keskusteluissa ei haluta luontonäkökulmaa huomioida. Erityisesti vihreiden ja perussuomalaisten puolelta koetaan, että luonnonsuojelullisia arvoja helposti vähätellään muiden elinkeinojen takia. Esimerkiksi metsätalouden kuvataan menevän luontoarvojen edelle.⁴²⁹ Luontoasiat ovat sellaisia, että ne herättävän monissa todella paljon tunteita, kuten keskustalainen valtuutettu haastattelussaan toteaa:

”Miksi meillä Kuusamossa kaikki luontoon liittyvät asiat, miksi niistä tulee sota?

-Eli niistä tulee aina sota?

Niistä tulee sota. On ollut koskisota, on ollut metsäsota, on ollut vesisota, on ollut kaivossota.”⁴³⁰

Koskisota oli Kuusamossa 1950-luvulla käyty kilpailu Kuusamon koskien omistuksesta ja myöhemmin käsitteellä viitattiin myös 1960-luvun koskien rakentamiseen kohdistuneeseen suojeluvaiheeseen. ”Metsäsodalla” haastateltava tarkoittaa 1990-luvulla käytyjä kiistoja Kuusamon metsien suojelusta. Kyse oli nimenomaisesti suojelukiistasta, joka liittyi yksityisomistuksissa olleisiin metsiin.⁴³¹ Sen sijaan ”vesisodalla” haastateltava viittaa Kuusamon jätevedenpuhdistamon rakentamiseen ja uuden purkupaikan päättämiseen, mistä on Kuusamossa käyty keskustelua jo 1990-luvun alusta lähtien. ”Kaivossota” on viimeisin, suurin Kuusamon kunnallispolitiikassa käyty keskustelu luontoasioiden suhteen. Keskustelu kävi kiivaimmillaan erityisesti vuosien 2012–2018 välisenä aikana. Luontoon liittyvät kiistakysymykset ovat kuitenkin olleet sellaisia, että kaupungilla ei välttämättä ole edes ollut niihin paljon vaikutusvaltaa, kuten jätevedenpuhdistamon ja kaivoksen osalta on huomattavissa.

⁴²⁶ Nimetön haastattelu.

⁴²⁷ Euroopan unionin (EU) toteuttama hanke, jonka tavoitteena on tukea luonnon monimuotoisuutta turvaamalla niiden luontotyyppeiden ja lajien elinympäristöjä, jotka on mainittu EU:n luontodirektiivissä.

⁴²⁸ Haastattelu MH.

⁴²⁹ Esimerkiksi haastattelu TLV ja haastattelu JMÄ.

⁴³⁰ Haastattelu UP.

⁴³¹ Kumpu 2020, 39–40.

Jätevedenpuhdistamoon liittyvät selvitykset alkoivat ensimmäisen kerran jo vuonna 1992, kun puhdistamon purkupaikkaselvityksen tekoon tehtiin esitys.⁴³² Puhdistamon rakentamiseen liittyvät asiat eivät poikkeuksellisesti olleet valtuuston päätettävissä, vaan kaupunki oli tässä asiassa lähinnä sivustakatsoja. Kaupunki pystyi ottamaan kantaa aiheeseen vesihuoltosuunnitelman tekemisen yhteydessä, mutta jätevesiratkaisut kuuluivat loppujen lopuksi Kuusamon energia- ja vesiosuuskunnan päätösvaltaan.⁴³³ Osa valtuutetuista kuvaileekin, että tapaus ei ollut voimakkaasti kunnallispoliittinen tämän asetelman takia.⁴³⁴ Silti asiasta varmasti hämmentävän kuntalaisten silmissä teki se, että erilaisista puhdistamoon liittyvistä linjauksista kuitenkin äänestettiin valtuustossa ja asiasta uutisoitiin ahkerasti *Koillissanomissa*. Miksi jätevesiasioiden järjestäminen kesti Kuusamossa melkein 30 vuotta?

Valtuutettujen mukaan asian pitkittymiseen vaikuttivat monet eri tekijät. Ensinnäkin kyseisessä tapauksessa voitiin havaita nimby-ilmiötä (not in my backyard), mikä tarkoitti sitä, että kukaan Kuusamossa ei halunnut jätteitä omille nurkilleen.⁴³⁵ Seuraavat sitaatit kuvailevat hyvin tätä näkökulmaa:

*”Ei meille käy, menee järvi. Ei meille käy ei, se on minun maa-alueita lähellä.”*⁴³⁶

*”Jokainen yrittää siirtää omia tuotoksia, mutta ei sitten halua naapurin tuotoksia.”*⁴³⁷

Jätevesien suunnitelluista laskupaikoista alkoi esiintyä kritiikkiä. Rukan jätevedenpuhdistamon rakentaminen herätti myös omanlaisensa intohimot, sillä yhdessä vaiheessa kaavailtiin, että Rukalta vedettäisiin purkupuutki Kuusamoon asti. Tässä tapauksessa voimme myös havaita yksityisen maanomistuksen merkityksen, sillä maanomistajat vastustivat vahvasti sitä, että purkupuutki vedettäisiin heidän maidensa yli. Ilmeisesti tähän olisi suostuttu vain heidän kuolleen ruumiinsa yli. Samassa asiassa voitiin havaita myös Ruka-Kuusamo vastakkainasettelua, sillä rukalaiset halusivat tuoda jätevetensä Kuusamoon, mutta kuusamolaiset taas vastustivat periaatteella, että ”nekö paskat vielä tänne pitäisi tulla”.⁴³⁸

Se mihin purkupuutken pää laitetaan, ei ollut mikään pieni juttu kuntalaisten silmissä ja valtuutetut pääsivätkin äänestämään siitä valtuustossa ensimmäisen kerran vuonna 2004 vesihuoltosuunnitelman

⁴³² *Koillissanomat*, 22.4.2013, ”Jätevesistä väännetty 20 vuotta”, Mikko Häme.

⁴³³ *Koillissanomat*, 19.2.2010, Seppo Salminen.

⁴³⁴ Esimerkiksi haastattelu PV ja haastattelu UP.

⁴³⁵ Haastattelu TR.

⁴³⁶ Haastattelu TR.

⁴³⁷ Nimetön haastattelu.

⁴³⁸ Haastattelu MH.

hyväksymisen yhteydessä.⁴³⁹ Keskustelu valtuustosalissa kävi asian suhteen hyvin kuumana ja retoriikka oli kovaa puolin ja toisin. Esimerkiksi *Koillissanomien* kirjoituksen mukaan he, jotka vastustivat Maunujärveä purkupaikaksi (toinen vaihtoehto oli Torankijärvi), ”rinnastettiin Kitkan vesien pilaajiin”. Kirjoituksessa myös korostetaan sitä näkökulmaa, että aivan yhdentekevällä asialla revittiin kuiluja ihmisten välille, sillä jätevesiasiassa päätös lopullisesti purkupaikasta ei ole kaupungin käsissä.⁴⁴⁰ Vaikka on ymmärrettävää, että asiasta puhuttiin yhdentekevänä, koska päätösvalta ei ollut valtuuston käsissä, oli asia kuitenkin merkittävä kuntalaisten silmissä kuten seuraava esimerkki erään keskustalaisen haastattelusta osoittaa:

”No sehän taisi olla jossakin kunnallisvaaleissa vaalikoneessa kysymyksenäkin se, että kumpaan Torankijärveen vaan sitten tuonne Maunujärveen, että kumpaan sitä ja kun minä erehdyin sanomaan Torankijärveen, että se on ihan hyvä paikka tuossa niin sitten tuli kuntalaisilta, ”Että minä en sinua varmasti äänestä, kun sinä oot laittamassa Torankijärveen sen” [purkupuutken].”⁴⁴¹

Vaikka asia ei alun perin ollut ehkä kunnallispoliittinen, poliittinen siitä tuli joka tapauksessa. Tapauksesta pitkäaikaista ei kuitenkaan tehnyt ainoastaan erilaiset intressit eri ryhmien välillä, vaan eri viranomaisten suuri rooli. Asia kävi eri oikeusasteissa, ympäristöviranomaisilla oli myös sananvaltaa ja erityisesti valitukset, joita esimerkiksi purkusuunnista tehtiin, pidensivät prosessia huomattavasti.⁴⁴² Esimerkiksi valtuuston hyväksyttyä Maunujärven purkupaikaksi vesihuoltosuunnitelman yhteydessä vuonna 2004, kyseisestä päätöksestä valitettiin ja se vietti eri oikeusasteissa monia vuosia.⁴⁴³ Sinänsä prosessin pitkittyminen oli siten ymmärrettävää, mutta se herätti silti kuntalaisissa ja valtuutetuissa turhautumista, kuten keskustalainen valtuutettu Ulla Parviainen kuvailee *Koillissanomissa* vuonna 2012:

”On se kumma, että miljoonakaupungit pystyvät hoitamaan jätevetensä, mutta me emme saa hoidettua muutaman kymmenen tuhannen ihmisten jätevesiä yhteisellä päätöksellä.”⁴⁴⁴

Suurimmat ristiriidat kyseisessä tapauksessa eivät olleet valtuutettujen välillä, vaan ne tulivat muualta. Päätösvalta tässä tapauksessa ei ollut valtuutetuilla, vaikka he pääsivät asiasta mielipiteensä sanomaan.

⁴³⁹ Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 1/2004.

⁴⁴⁰ *Koillissanomat*, 26.2.2003, ”Juntaamista ja kiristämistä”, Tuomo Pirttimaa.

⁴⁴¹ Haastattelu MMÄ.

⁴⁴² Haastattelu MH ja haastattelu TH.

⁴⁴³ *Koillissanomat*, 22.4.2013, ”Jätevesistä väännetty 20 vuotta”, Mikko Häme.

⁴⁴⁴ *Koillissanomat*, 14.11.2012, ”Kahden puhdistamon linjaus jäi voimaan Kuusamossa”, Riina Puurunen.

Kaivokseen liittyvät asiat tuotiin esiin melkein jokaisessa tekemässäni valtuutettujen haastattelussa. Kuusamoon oli harkinnassa rakentaa kultakaivos⁴⁴⁵ 2010-luvulla ja myöhemmin harkintaan on noussut kobolttikaivoksen rakentaminen. Ennen kaivoslain uudistamista kunnalla ei ollut mahdollista vaikuttaa siihen, saako yritys kaivosluvan kaivoksen rakentamiseen. Kunta pystyi kuitenkin vaikuttamaan kaivoksen rakentamiseen esimerkiksi kaavoituksen kautta (kuten Kuusamo yritti aiemmin mainitun ankka-mallin kautta), ottamalla kantaa ympäristövaikutusten arviointi (YVA) -selvitykseen sekä varsinaiseen ympäristölupaan.⁴⁴⁶ Uuden kaivoslain myötä kunnan vaikutusvalta kaivoksen rakentamisen suhteen lisääntyy. Kunta voi päättää kaavoituksen avulla, onko alueella mahdollista toteuttaa kaivostoimintaa.⁴⁴⁷ Kuusamo on pitkälti maaseutua ja maaseuduille ollaan suunnittelemassa kaivoksia, joista suunnitellaan saatavan esimerkiksi litiumia, nikkeliä ja kobolttia, jotka ovat harvinaisia kaivannaisia.⁴⁴⁸

Kaivosasiat nousivat esille erityisesti vuoden 2012 kuntavaalien aikaan ja *Koillissanomat* nimesikin kyseisten vaalien puhutuimmaksi temaksi mahdollisen kultakaivoksen tulon Juomasuolle, Kuusamon Käylän alueelle.⁴⁴⁹ Kuntavaaliehdokkaat ottivat myös ahkerasti kantaa asian suhteen *Koillissanomissa*, niin puolesta kuin vastaan. Monet vastustivat kaivoksen rakentamista nimenomaisesti sen aiheuttamien ympäristöriskien sekä sen matkailuun kohdistuvien negatiivisten vaikutusten takia. Kaivokseen neutraalisti tai myönteisesti suhtautuneet taas muistuttivat kaivoksen mahdollisesti tuottamista työllisyysvaikutuksista ja siitä, kuinka kaivos voisi olla uusi voimavara Kuusamolle.⁴⁵⁰ Mahdollisen kaivoksen tulo Kuusamoon oli selkeästi merkittävä tekijä kuntalaisille, sillä kaivosta pidettiin *Koillissanomien* kuntalaisille järjestämän kyselyn mukaan kysymyksenä, joka määrittää kunnan tulevaisuutta merkittävällä tavalla.⁴⁵¹

Kaivosteema oli vahvasti esillä haastatteluissa ja sen todettiin olevan kysymys, joka jakaa myös valtuutettujen näkemyksiä puoluetaustasta riippumatta. Esimerkiksi kaivosteema jakaa ainakin kokoomusta, perussuomalaisia sekä keskustaa.⁴⁵² Osa valtuutetuista ja viranhaltijoista kokee, että erityisesti vihreät nostivat kaivosteemaa paljon esille vuoden 2012 kuntavaaleissa, ja esille tuotiin

⁴⁴⁵ Osissa haastatteluja sekä myös *Koillissanomissa* puhuttiin välillä uraanikaivoksesta, mutta virallisen viranomaistiedon mukaisesti kyseessä oli nimenomaisesti kultakaivoshanke. Kyseinen asia tarkastettiin kyseisenä aikana Kuusamossa työskenneeltä yhdyskuntatekniikan toimialajohtajalta sähköpostin välityksellä 20.5.2024.

⁴⁴⁶ *Koillissanomat*, 30.10.12., ”Valtuuston sana kaivosasiassa”, KS Fakta.

⁴⁴⁷ Laki kaivoslain muuttamisesta, oikeusministeriön omistama oikeudellisen aineiston julkinen ja maksuton Internet-palvelu Finlex, <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230505>> [10.4.2023]

⁴⁴⁸ Kuisma ja Kuisma 2019, 207.

⁴⁴⁹ *Koillissanomat*, 26.10.2012, ”Edessä muutoksen vuodet”, Pääkirjoitus.

⁴⁵⁰ ks. esimerkiksi *Koillissanomat*, 16.10.2012, ”Ei Juomasuolle”, Pertti Juutinen kuntavaaliehdokas; *Koillissanomat*, 19.10.2012, ”Matkailu ja kaivostoiminta”, Vesa Ronkainen kuntavaaliehdokas; *Koillissanomat*, 23.10.2012, ”Kaivos ja matkailuala eivät voi elää rinnakkain”, Anne Murto kuntavaaliehdokas.

⁴⁵¹ *Koillissanomat*, 5.10.2012, ”Kaivoskanta painaa ehdokkaan valinnassa”, Aleksanteri Pikkarainen.

⁴⁵² Esimerkiksi haastattelu TLV ja nimetön haastattelu.

erityisesti vihreiden silloinen kuntavaaliehdokas Mika Flöjt. Flöjtillä oli vaaleissa vahva kaivosvastainen agenda ja hänen kerrotaan myös nostaneen paljon kaivosteemaa esille.⁴⁵³ Vihreät tosiaan nostivat kyseisissä vaaleissa paikkalukuansa kahdesta valtuutetusta kolmeen ja on mahdollista, että juuri kaivosteeman avulla heidän onnistui kasvattaa valtuustoryhmänsä kokoa.

Kaivoskeskustelu ei suinkaan laantunut vuoden 2012 vaalien jälkeen, vaan esimerkiksi vuonna 2013 Juomasuon kaivoksen YVA julkaistiin ja valtuusto pääsi ottamaan siihen kantaa. YVA sai valtuustossa ristiriitaisen vastaanoton ja vuonna 2014 valtuusto antoi yksimielisen lausunnon YVA:n puutteista.⁴⁵⁴ Muutama valtuutettu muistelikin haastatteluissa, että kyseinen selvitys ”teilattiin” valtuustossa laajalla rintamalla.⁴⁵⁵ Samanaikaisesti Kuusamon kaupunki alkoi tekemään uutta strategista yleiskaavaa, johon osana kuului myös kaivosvapaan vyöhykkeen, ankka-mallin, kaavoittaminen Kuusamoon.⁴⁵⁶ Vaikka ankka-malli meni läpi valtuustossa, se ei kuitenkaan koskaan saavuttanut lainvoimaisuutta, sillä kaava kaatui myöhemmin hallinto-oikeudessa kaivosyhtiön tehtyä kaavasta valituksen. Kaivoskeskustelu oli jo 2010-luvun lopulla laantumaan päin, mutta se nousee silti ajoittain esille. Esimerkiksi vuoden 2021 kuntavaalien vaalikoneessa, ehdokkaat pääsivät vastaamaan kaivoksiin liittyviin kysymyksiin.⁴⁵⁷

Valtuutetut kuvailevat, että ankka-malli ja kaivosasiat kuluttivat paljon kaupungin voimavaroja ja veivät huomion pois muista tärkeistä asioista. Niiden kerrotaan jopa halvaannuttaneen hetkellisesti kaupungin päätöksentekoa, ja esimerkiksi kaikkien iltakoulujen kerrotaan menneen kyseisenä aikana pelkästään kaivosasioiden käsittelyyn.⁴⁵⁸ Myös kaavoituksesta vastaavan toimialan entinen johtaja toteaa haastattelussa, että kaavoitusprosessi vei resursseja pois muualta. Tosin hän tuo ilmi, että yleiskaavaprosessit ovat normaalistikin pitkiä. Yleiskaavan tekemiseen panostettiin hänen mukaansa paljon, ja prosessin haasteellisuudesta huolimatta siitä pyrittiin muodostamaan tasapuolinen ja demokraattinen.⁴⁵⁹

Osa valtuutetuista kokee, että koko kaivosasian käsittely ei antanut hyvää kuvaa kaupungin päätöksentekokulttuurista. Suhteiden tiettyjen henkilöiden välillä todetaan myös kiristyneen, mikä osaltaan vaikutti muuhunkin työskentelyyn. Esimerkiksi eräs valtuutettu kuvailee, kuinka kaivoksesta

⁴⁵³ Esimerkiksi haastattelu ME ja haastattelu TH.

⁴⁵⁴ *Koillissanomat*, 13.12.2013, ”YVA sai ristiriitaisen vastaanoton”, Jaana Kangas; *Koillissanomat*, 25.2.2014, ”Valtuustolta yksimielinen lausunto YVA:n puutteista”, Helena Matila.

⁴⁵⁵ Haastattelu TR ja nimetön haastattelu.

⁴⁵⁶ Ankka-mallista kerrotaan enemmän luvussa 3.2.

⁴⁵⁷ *Koillissanomat*, 19.5.2021, ”Vaalikone auttaa löytämään samanmielisen”, Reino Hämeenniemi.

⁴⁵⁸ Haastattelu EK ja haastattelu JMÄ.

⁴⁵⁹ Haastattelu MM.

riippumattomien päätösten käsittelyssä, jotkut valtuutetut eivät voineet tukea toisia valtuutettuja päätöksissä, koska kaivosasiassa he olivat eri mieltä.⁴⁶⁰ Viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden välisten suhteiden kerrotaan myös kiristyneen kaivosasioiden myötä. Esimerkiksi vihreiden sisällä kerrotaan olleen näkemystä siitä, että kaavoituksesta vastaava toimialajohtaja olisi vetänyt kaivosmyönteistä linjaa, mikä olisi kiristänyt vihreiden ja kyseisen toimialajohtajan välejä.⁴⁶¹ Muiden puolueiden valtuutetut eivät kuitenkaan tuoneet ilmi, että kyseinen toimialajohtaja olisi jollain tavalla vetänyt kaivosmyönteistä linjaa.

Kaivoskeskustelu koettiin valtuutettujen sekä viranhaltijoiden keskuudessa repiväksi ja asiasta tuli riitaisa paikkakunnalle. Monet haastateltavista kuvaavat, että kaivoskeskustelu oli heidän mielestään turhauttavaa, koska kunnalla ei ollut ennen kaivoslain uudistamista juurikaan sanansijaa kaivosasioihin.⁴⁶²

”--että jos ajatellaan vaikka tätä kaivosasiaa, mutta kun sehän ei ole edes valtuuston asioita. Niin täähän on niinku kaikista hassuinta jotenkin, että me tuolla kähistään ja höpötellään niinku asioista mikä ei ole niinku edes meidän vallassa--”⁴⁶³

Kuusamon kunnallispolitiikassa poliittiseen keskusteluun nousevat esille asiat, joihin valtuusto todellisuudessa ei voi vaikuttaa. Entinen kaupunginjohtaja Halonen kuvailee, että jätevedenpuhdistamo ja kaivos olivat sellaisia asioita, jotka eivät ratkenneet yhdellä päätöksellä vaan jäivät ikään kuin ”pyörimään poliittiseen myllyyn”. Tapausten pitkäaikaisuudesta huolimatta, Halonen ei kuitenkaan kokenut niiden repineen kuiluja Kuusamon kunnallispolitiikkaan:

”ei ne kuitenkaan olleet sellaisia minun mielestä, että ne olisi niinku repinyt pitkäaikaisesti jotenkin Kuusamon kaupungin poliittisen elämän hajalle tai linjoja tai että porukka olisi jossakin juoksuhaudoissa, jossa ampus toisiaan vuorotellen.”⁴⁶⁴

5.2. ”Jos meillä tuota Rukaa ei olisi, niin mitä meillä olisi?”

Ruka sijaitsee Kuusamosta noin 25 kilometriä pohjoiseen. Ruka on profiloitunut erityisesti talvimatkailuun ja sen tuottamat tulot ovat merkittävät Kuusamon kaupungille. Kuten moni

⁴⁶⁰ Esimerkiksi haastattelu JK ja haastattelu EK.

⁴⁶¹ Haastattelu JMÄ ja haastattelu MF.

⁴⁶² Esimerkiksi haastattelu JM ja nimetön haastattelu.

⁴⁶³ Nimetön haastattelu.

⁴⁶⁴ Haastattelu TH.

valtuutettu haastatteluissa tuo ilmi, Ruka on Kuusamolle vetovoimatekijä, joka tuottaa niin verotuloja (esimerkiksi kiinteistöverojen kautta), työtä kuin hyvinvointia. Kuusamossa on monia perheitä, josta vähintään toinen aikuinen on työnsä kautta jotenkin linkittynyt Rukan matkailuun. Rukaa luonnehditaan Kuusamon elinvoiman moottoriksi, sillä se mahdollistaa Kuusamolle vaurautta ja näkyvyyttä.⁴⁶⁵ Eräs keskustalainen valtuutettu kuvaa hyvin valtuutettujen yhteisesti jakamaa näkemystä Rukan tärkeydestä:

”--kyllä se on ja kyllä se useimmiten kuuluu, että jos meillä tuota Rukaa ei olisi niin mitä meillä olisi.”⁴⁶⁶

Hyvin yksimielisesti haastateltavat toteavat sen, että Kuusamon tulevaisuus on riippuvainen Rukan kehityksestä ja elinvoimasta. Huolimatta valtuutettujen yksimielisyydestä kyseisessä asiassa, tuovat he kuitenkin ilmi, että kunnallispoliittisissa keskusteluissa on havaittavissa Ruka-Kuusamo vastakkainasettelua. Vastakkainasettelun todetaan perustuvan erityisesti siihen, että Rukalle investoidaan paljon, mutta sen sijaan Kuusamoa, erityisesti keskusta-aluetta, ei kehitetä samalla tavalla. Kaikki investointihankkeet ovat sellaisia, mitkä helposti aiheuttavat vastakkainasettelua, kuten hotellihankkeet tai hyppyrimäen kunnostukseen liittyvät asiat. Erilaiset infrastruktuurihankkeet, kuten teiden rakentaminen, aiheuttavat myös keskustelua.⁴⁶⁷ Ruostetsaari ja Holtinen toteavat tutkimuksessaan, että yllättävän voimakkaita ristiriitoja voidaan havaita kuntien eri alueiden välillä. Tutkimuksessa kolmannes tutkimuskuntien luottamushenkilöistä koki alueiden väliset suhteet haastaviksi. Ristiriidan perustana oli palvelujen epätasapuolinen kehittäminen tai esimerkiksi kyläkoulujen lakkauttaminen, joihin liittyi paljon alueellisia jännitteitä.⁴⁶⁸

Entinen kaupunginjohtaja Timo Halonen kuvaakin, että yleensä jokaiselle rahoitukselle mitä Rukalle annettiin, olisi löytynyt varmasti toinen käyttökohde Kuusamon alueella. Tietyssä vaiheessa hän kertoo olleen esillä sitä, että jos Rukalle tehtiin investointi, niin sitten hyvittävä, vastaavanlainen toimenpide piti tehdä myös Kuusamossa. Halosen mukaan vastakkainasettelua yritettiin lievittää hänen aikanaan siten, että esimerkiksi valtuustokokouksia järjestettiin Rukalla ja samoin valtuutetuille järjestettiin tutustumiskäyntejä Rukan alueella. Hänen mukaansa hämmästyttävää oli se, että kaikki valtuutetut eivät olleet koskaan edes käyneet Rukalla.⁴⁶⁹ Entinen yhdyskuntatekniikan toimialajohtaja kertoi myös hämmentyneensä siitä, että moni valtuutettu ei ollut käynyt Rukalla, eikä

⁴⁶⁵ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja haastattelu JMÄ.

⁴⁶⁶ Haastattelu MH: otsikko otettu kyseisestä haastattelusta.

⁴⁶⁷ Esimerkiksi nimetön haastattelu ja nimetön haastattelu.

⁴⁶⁸ Ruostetsaari ja Holtinen 2001, 37.

⁴⁶⁹ Haastattelu TH.

tuntenut sen aluetta.⁴⁷⁰ Halonen toteaa vastakkainasettelun perustuvan näkemykseen, jonka mukaan Kuusamo panostaa ja investoi siihen, että turistit voivat lomaila miellyttävässä ympäristössä, mutta samanaikaisesti käydään keskustelua siitä, miten voidaan järjestää kuusamolaisten peruspalvelut. Hänen mukaansa Kuusamossa on kuitenkin pystytty perustelemaan ja ymmärtämään se, että Ruka ja sen tuoma matkailu on Kuusamolle merkittävä elinkeino, jonka avulla pystytään järjestämään paikallisten ihmisten palvelut.⁴⁷¹

Vastakkainasettelun voidaan havaita tiivistyvän siihen, että Rukan ja Kuusamon kohtelun ei nähdä olevan tasapuolista. Kunnallispoliittisessa keskustelussa todetaan näkyvän sitä, että Rukan kehittämistä kritisoidaan juuri sen takia, koska sen koetaan tapahtuvan Kuusamon keskustan kustannuksella.⁴⁷² Kuusamon keskustataajamaa ei kehitetä tarpeeksi, vaan kehittämiseen laitettavat rahat ohjataan Rukalle.⁴⁷³ Kuusamo on mennyt Ruka edellä jo liian kauan, kuten eräs valtuutettu kuvailee:

”Ikään kuin meillä ei olisi mitään muuta kuin Ruka.”⁴⁷⁴

Valtuutettujen keskuudessa näkyy ajattelua siitä, että ”miksi kaikki laitetaan Rukalle”. Erään kokoomuslaisen valtuutetun mukaan Ruka-Kuusamo vastakkainasettelu olisi hänen mukaansa jopa kasvanut 2000-luvun aikana, koska monen mielestä Rukan tulisi pärjätä jo ilman kaupungin investointeja. Ne tulisi suunnata muille alueille.⁴⁷⁵ Erään valtuutetun mielestä vastakkaista ilmapiiriä Rukan ja Kuusamon välille luovat myös Rukan alueen yritykset itse. Valtuutetun mukaan Rukan yritykset eivät välitä Kuusamosta ja heille Kuusamo on vain pakollinen asia, jonka kanssa pitää tulla toimeen.⁴⁷⁶ Entinen kaupunginjohtaja Halonen tuo myös esiin tämän asian ja toteaa, että osa matkailuyrittäjistä nähdään ”junan tuomina” eli muualta tulleina ihmisinä, jotka eivät välitä paikallisten ihmisten mielipiteistä.⁴⁷⁷

Samanaikaisesti kun kerrotaan vastakkainasettelua ilmenevän, monet valtuutetut toteavat sen olevan erittäin typerää nimenomaisesti Rukan tuomien hyötyjen takia.⁴⁷⁸ Tarkastellessa valtuuston pöytäkirjojen päätöksiä ja sanomalehti *Koillissanomia*, voidaan saada parempi kuva siitä, mikä

⁴⁷⁰ Haastattelu MM.

⁴⁷¹ Haastattelu TH.

⁴⁷² Esimerkiksi nimetön haastattelu ja nimetön haastattelu.

⁴⁷³ Haastattelu TLV ja nimetön haastattelu.

⁴⁷⁴ Haastattelu JMÄ.

⁴⁷⁵ Haastattelu ME.

⁴⁷⁶ Haastattelu TT.

⁴⁷⁷ Haastattelu TH.

⁴⁷⁸ Esimerkiksi haastattelu MF ja haastattelu TP.

merkitys Rukan alueella ja sen kehittämällä on Kuusamossa. Kaupunginvaltuuston päätöksillä Rukan alueen kaavoitukseen on panostettu merkittävästi ja esimerkiksi jo vuonna 2000 alueelle valmisteltiin uutta ”tehokaavaa”, joka ”mahdollistaa sen laatuisten rakentamisen, että Ruka pystyy säilymään valtakunnan ykköshiihtokeskuksena”⁴⁷⁹. Uusia investointeja tehdään myös paljon, kuten vuonna 2006 hyväksyty Rukan pysäköintihallin rakentamisen rahoitus⁴⁸⁰ ja vuonna 2014 hyväksyty lisätuki Rukan maastohiihdon, yhdistetyn ja mäkihypyn maailmancupin järjestämiseen⁴⁸¹. Vaikka Ruka-Kuusamo vastakkainasettelua tuodaan haastatteluissa esille, oli sitä vaikea havaita *Koillissanomissa*. Tiettyjen päätösten kohdalla on kuitenkin huomattavissa ajatusta siitä, että Rukan alueen yritysten pitäisi olla enemmän mukana erityisesti niissä investoinneissa, jotka ovat yhteydessä Rukan maailmancupin järjestämiseen. Esimerkiksi vuonna 2016 valtuuston päättäessä myöntää Rukan mäen kunnostukseen lisärahaa 600 000 euroa, käytiin valtuustosalissa seuraavanlaista keskustelua:

*”Muutamissa puheenvuoroissa toivottiin, että Rukan alueen yritykset ottaisivat nykyistä enemmän vastuuta kisoista.”*⁴⁸²

Muutama valtuutettu lisäksi toteaa, että erityisesti perussuomalaiset ylläpitäisivät vahvasti retoriikassaan Ruka-Kuusamo vastakkainasettelua.⁴⁸³ Tiettyjen Rukalle tehtävien investointihankkeiden tai määrärahojen suhteen, perussuomalaiset ovat äänestäneet muista valtuutetuista poiketen päätöksiä vastaan. Esimerkiksi vuonna 2016 valtuuston myöntäessä Rukan mäelle lisärahoituksen, vastustivat perussuomalaiset ehdotusta sen perusteella, että ”kaupungilla ei ole varaa tällaiseen törsäilyyn”.⁴⁸⁴ Samana vuonna äänestettiin myös Rukan gondoliin rahoituksen turvaamisesta ja silloin perussuomalaiset äänestivät päätöstä vastaan puheenjohtaja Korttesalmen mukaan sillä perusteella, että kaupungin perusrakentamiseen ei kuulu gondoliin rahoittaminen.⁴⁸⁵ Seppo Salmisen näkemyksen mukaan Rukan aseman arvostelu ei olisi ollut nähtävissä kuin perussuomalaisten puheenvuoroissa. Hänen mukaansa kyseistä retoriikkaa ylläpiti

⁴⁷⁹ *Koillissanomat*, 22.3.2000, ”Rukan uusi tehokaava läpäisi valtuuston katselmuksen”, Seppo Salminen; Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 2/2000.

⁴⁸⁰ *Koillissanomat*, 21.3.2006, ”Valtuusto hyväksyi Rukan parkkihallille 3,2 miljoonan euron rahoituksen”, Tuomo Pirttimaa; Kaupunginhallituksen pöytäkirja 2/2006.

⁴⁸¹ *Koillissanomat*, 25.6.2014, ”Nordic Openingin 50 000 euron lisätuesta äänestettiin”, Mikko Häme.

⁴⁸² *Koillissanomat*, 26.4.2016, ”Rukan mäkeen lisärahaa 600 000 euroa”, Mikko Häme.

⁴⁸³ Nimetön haastattelu ja nimetön haastattelu.

⁴⁸⁴ *Koillissanomat*, 21.6.2016 ”Valtuusto siunasi perusturvan ja Rukan mäen lisämäärärahat”, Mikko Häme; kaupunginvaltuuston pöytäkirja 5/2016.

⁴⁸⁵ *Koillissanomat*, 27.9.2016, ”Valtuusto selvin luvuin gondolin taakse”, Mikko Häme; Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 6/2016.

lähinnä Korttesalmi, jonka puheenvuoroja hän kuvailee värikkäiksi ja ”joskus hyvien tapojen reunalla” roikkuviksi.⁴⁸⁶

Muutama pitkään toimineista valtuutetuista kertoo, että heidän mielestään Ruka-Kuusamo vastakkainasettelu on vähentynyt huomattavasti. Erään keskustalaisen valtuutetun mukaan vastakkainasettelu ei ole enää yhtä voimakasta kuin aikaisemmin. Ennen 2010-lukua se oli hänen mukaansa todella suuri ongelma, joka näkyi niin asiassa kuin asiassa.⁴⁸⁷ Toinen pitkäaikainen keskustalainen valtuutettu tuo myös ilmi, että koko 2000-luvun ajan vastakkainasettelu on hälventynyt. Kyseinen valtuutettu kertoo saaneensa 2000-luvun alussa hallituksen puheenjohtajana paljon palautetta kuntalaisilta, että miksi kunnanvaltuutetut huolehtivat vain Rukasta. Erityisesti ennen 2000-lukua kyseistä vastakkainasettelua luonnehtii hyvin saman valtuutetun kuvaus vuoden 1988 kuntavaalien vaalitulaisuudesta, jossa hänelle todettiin toisen ehdokkaan suusta seuraavalla tavalla:

”Kuule, sinä poika siinä sinisessä villapuserossa. Jos valtuuston pääset, sinä et jumalauta niille Rukan herroille punaista mattoa oo kuule luomassa, että siitä kun pidät huolen, pidä näppisi erossa Rukasta. Sinne ette rahhaa kylvä.”⁴⁸⁸

Vaikka vastakkainasettelua koetaan edelleen olevan, näin räväköitä näkemyksiä ei ole enää 2000-luvulla havaittavissa. Ruka-Kuusamo vastakkainasettelun mahdolliseen lieventymiseen on voinut vaikuttaa se, että Rukalle pystyttiin jo 2000-luvun alussa tekemään hyvin paljon suuria investointeja, kuten Rukan pysäköintihallin rakentamiseen myönnetty rahoitus. Lisäksi on mahdollista, että investointien jälkeen Rukan tuomat hyödyt ovat realisoituneet niin kaupungille kuin sen asukkaille. Esimerkiksi entisen yhdyskuntatekniikan johtajan näkemyksen mukaan, nykyään ei enää olisi niin paljon vastakkainasettelua, koska Rukalle on saatu tehtyä isoja investointeja.⁴⁸⁹ Kuten pitkäaikainen jo ennen 2000-lukua kuntapolitiikassa ollut keskustalainen valtuutettu kertoo, Rukan kehittämisen tie on ollut pitkä ja kivinen, mutta onnistunut.⁴⁹⁰ Myös Seppo Ervasti kuvailee näkemystään Ruka-Kuusamo vastakkainasettelusta ennen 2000-lukua:

”Kyllä tämän suuntaista Kuusamon keskusta eli kirkonkylä contra Ruka vastakohtaisuutta oli havaittavissa jonkun verran kaikissa ryhmissä ja siitä avoimesti puhuttiin keskustalaisten kanssa, mutta kyllä myös kaikkien ryhmien enemmistölle (tarkoitin Kepu, Kok ja vasemmistopuolueet) tuli

⁴⁸⁶ Haastattelu SS.

⁴⁸⁷ Haastattelu UP.

⁴⁸⁸ Haastattelu MH.

⁴⁸⁹ Haastattelu MM.

⁴⁹⁰ Haastattelu PS.

selväksi, että Rukan kehitys oli koko kunnan / kaupungin etu. Siis yksityisiä vikinöitä sieltä täältä kuului, mutta eivät ne kehitystä häirinneet.”⁴⁹¹

Vaikka vastakkainasettelua koetaan vielä olevan, yleisesti hyväksytty näkemys valtuutettujen keskuudessa on kuitenkin se, että Rukan kehittäminen on samalla koko Kuusamon etu. Kukaan haastateltavista ei myöskään tuonut esille, että vastakkainasettelu olisi jollain tavalla vaikuttanut Rukalle tehtäviin investointeihin ja sen kehittämiseen.

⁴⁹¹ Haastattelu SE.

6. Johtopäätökset

6.1. Kuusamon poliittisen kulttuurin piirteet

Tutkimuksessani olen luonut kuvan Kuusamon poliittisesta kulttuurista. Kyseinen käsite on mahdollistanut niiden uskomusten, normien, tapojen ja asenteiden tarkastelun, mitkä ohjaavat Kuusamon kunnallispolitiikkaa. Myös kunnallispolitiikan keskeiset toimintalinjat ja niiden valikoituminen ovat avautuneet käsitteen tarkastelun kautta.

Poliittista kulttuuria tutkinut Lucian Pye kuvailee vuonna 1968 kirjoittamassaan artikkelissa, kuinka uskomukset ja asenteet tuottavat oletuksia ja sääntöjä, mitkä ohjaavat ihmisten käyttäytymistä poliittisen järjestelmän sisällä.⁴⁹² Kuusamon kunnallispolitiikassa voidaan myös havaita tiettyjen asenteiden ja uskomusten ohjaavan ihmisten käyttäytymistä. Pienpuolueiden asenteet poliittista päätöksentekoa kohtaan muodostuvat vahvasti keskustan valta-aseman ympärille. Keskustan katsotaan päättävän asiat jo ryhmäkokouksessa, mikä johtaa pienpuolueiden keskenään tekemään yhteistyöhön. Keskustan valta-asema mahdollistaa myös sen, että se pystyy vaalimenestyksensä pohjalta saamaan tärkeimmät luottamuspaikat itselleen, joten pienpuolueilla on melkein sanaton sopimus vaaliliittojen muodostamisesta. Valta-asema on muokannut myös keskustan omaa toimintaa, mikä näkyy esimerkiksi vahvassa ryhmäkurissa sekä ensimmäisten puheenjohtajien valintaprosessissa.

Jos tarkastellaan Kuusamon kunnallispolitiikan yhtä ominaispiirrettä Kuusamo-puoluetta, voidaan senkin nähdä muodostuneen osittain asenteiden ja uskomusten pohjalta. Kuusamolaisien itsetunto on vahva ja suhtautuminen muualta tuleviin, kuten on nähtävissä Rukan yrittäjien tapauksessa, on osaltaan epäluuloista. Kuusamolaisien vahva itsetunto ja itse "kuusamolaisuus" luovat yhtenäisyyden tunnetta, mikä ylittää muualle mentäessä puolueiden väliset sisäiset ristiriidat. Muualla ollessa ollaan vain kuusamolaisia, ei vihreitä tai keskustalaisia. Toisaalta voidaan havaita, että Kuusamo-puolueen esille tuominen on valtuutettujen keskuudessa retorinen keino, jolla kuvataan tietyn puolueen tai yksilön itsensä halua esiintyä mahdollisimman yhteistyökykyisenä. Kuusamo-puolueen korostaminen julkisesti esimerkiksi puheiden kautta ei luo todellista yhteistyön henkeä vaan lähinnä näennäistä yhtenäisyyttä. Kuusamo-puoluetta voidaan korostaa oman kunnan imagon takia, jolloin Kuusamon päätöksenteosta saadaan luotua yhteistyöhenkinen kuva. Riippumatta siitä, onko Kuusamo-puolue pelkkä retorinen keino vai muodostuuko se todella tiettyihin tilanteisiin myös Kuusamon sisäisessä päätöksenteossa, monia päätöksiä tehdään kunnallispolitiikassa yksimielisesti.

⁴⁹² Pye 1968, 218.

Nyyssönen nostaa esille poliittisen kulttuurin käsitettä tarkastelevassa artikkelissaan stereotyyppisten asenteiden sekä politiikkaan liittyvien ennakkokäsitysten merkityksen poliittisen kulttuurin määrittelyssä. Hänen mukaansa poliittisen kulttuuriin kuuluvat kiinteästi erilaiset stereotypiat, kuten esimerkiksi "meihin" ja "muihin" liittyvät yleistyks⁴⁹³. Kuusamon kunnallispolitiikassa puolueiden jako kahteen leiriin on tyypillistä. Haastatteluissa oli havaittavissa pienpuolueiden ja keskustan valtuutettujen välillä oleva "taistelusetelma", jota myös ylläpidetään tietoisesti. Tämä asenteellisuus ohjaa politiikkaa siihen suuntaan, että yhteistyötä keskustan ja pienpuolueiden valtuutettujen kesken ei tehdä. Keskusta pystyy päättämään asioista ryhmäkokouksissaan etukäteen, ja sen takia valtuutetut tekevät yhteistyötä pienpuolueiden kanssa vain rivien hajotessa. Toisaalta yhteistyö vaatii myös pienpuolueilta halua esiintyä yhteistyökumppanina eikä automaattisesti esiintyä vastavoimana keskustalle, eli ikään kuin luoda Kuusamoon hallitus-oppositio asetelmaa. Liika vastakkainasettelu johtaa riitoihin eikä yhteistyöhön, kuten on havaittavissa Kuusamon tapauksessa. Esimerkkinä tästä toimii perussuomalaiset, jotka jäivät Kuusamon kunnallispolitiikassa paitsioon ensimmäisen vaalikauden jälkeen riitaisten toimintatapojensa takia.

Kuusamon poliittisessa kulttuurissa voidaan havaita monia piirteitä, joita voidaan yleistää myös muiden kuntien tasolle. Tämä johtuu osaltaan siitä, että poliittiseen kulttuuriin kuuluvat erilaiset demokraattisen järjestelmän toimintaperiaatteet, kuten Almond ja Verba teoksessaan vuodelta 1963 kuvailevat⁴⁹⁴. Siten jokaisessa kunnassa päätöksentekojärjestelmän raamit ovat samankaltaiset, eli poliittinen päätöksenteko tapahtuu kolmella eri tasolla, lautakunnissa, hallituksessa ja valtuustossa. Tämä johtaa helposti siihen, että jokaisen näiden toimielimen työskentelyssä on havaittavissa samoja poliittisen kulttuurin piirteitä kuntien välillä. Esimerkiksi päätöksenteko tapahtuu todellisuudessa monessa kunnassa ennen valtuustosaliin tuloa, koska valmisteluvaiheen merkitys kunnissa on korostunut. Toisaalta Kuusamon poliittisen kulttuurin tyyppi-piirteiden kolmiportaiseen päätöksentekojärjestelmään tekee keskustan vahva valta-asema. Kuten pitkäaikainen vihreä valtuutettu Pekka Virtanen *Koillissanomissa* kuvailee, Kuusamossa päätöksentekojärjestelmä on todellisuudessa kuusiportainen. Keskusta nimittäin pitää ryhmäkokoukset ennen jokaiseen toimielimeen tuloa⁴⁹⁵. Kaikkia kuntia yhdistää myös puolueiden olemassaolo ja niiden toimintaperiaatteet. Riippumatta mistä kunnasta puhutaan, pyrkivät kaikki puolueet maksimoimaan omaa vaikutusvaltaansa omien tavoitteidensa läpisaamiseksi. Tämä näkyy Kuusamossa kaikkien

⁴⁹³ Nyyssönen 2004, 179, 167, 171.

⁴⁹⁴ Almond ja Verba 1963, 13.

⁴⁹⁵ *Koillissanomat*, 22.10.2008, "Kelvoton protesti", Pekka Virtanen.

puolueiden kohdalla, vaikka pienpuolueet kritisoivat nimenomaisesti keskustaa oman valtansa maksimoimisesta pienten ryhmien kustannuksella.

Poliittisen kulttuurin tarkastelun yhteydessä voidaan havaita maantieteellisten tekijöiden tärkeys. Kuusamossa maantieteen voidaan havaita vaikuttavan kunnallispoliittiseen kulttuuriin monin eri tavoin. Maantieteen takia Kuusamo on kaukana kasvukeskuksista, mikä on tarkoittanut sitä, että kaupungin on pitänyt kehittää omat ratkaisunsa tiettyihin asioihin, kuten terveydenhuollon palvelujen järjestämiseen.⁴⁹⁶ Tämä on osaltaan kasvattanut kuusamolaisten kovaa itsetuntoa ja kokemusta siitä, että Kuusamossa ollaan edelläkävijöitä ja asiat hoidetaan kunnallispolitiikan saralla mallikkaasti. Maantieteellisen sijaintinsa takia luontotekijät ovat Kuusamossa merkittävät, mikä on johtanut siihen, että luontoasiat koetaan valtuutettujen keskuudessa kunnallispolitiikan yhdeksi määrittelevimmistä piirteistä. Kuten eräs valtuutettu oivasti toteaaakin, Kuusamossa kaikki luontoasiat aiheuttavat "sodan". Luonto on toisaalta Kuusamolle voimavara, joka edistää Kuusamon elinvoimaa, mutta käänteispuolena se aiheuttaa kunnallispolitiikassa ja koko kunnassa keskusteluja ja kiistoja, jotka aiheuttavat heijastevaikutuksia koko Kuusamon muuhun päätöksentekoon, kuten ankkamallin teon yhteydessä oli havaittavissa.

Kuusamon kunnan alueella sijaitsee matkailukeskus Ruka, joka on Kuusamolle sekä elinvoiman moottori että investointien kohde. Aivan kuten luontoasiatkin, Ruka aiheuttaa kuitenkin oman kääntöpuolensa Kuusamon kunnallispolitiikkaan. Rukalle meneville investoinneille löytyisi aina toinen käyttökohde Kuusamossa. Jos tilanne nähdään siten, että rahat eivät mene tavallisille kuusamolaisille vaan turisteille, on siinä jo syy ristiriidoille niin kunnallispolitiikkojen kuin kunnan asukkaidenkin keskuudessa. Poliittiseen kulttuurin vaikuttaa siten hyvin vahvasti maantieteelliset tekijät, kuten Suomen poliittista kulttuuria tutkinut Risto Alapuro tuo esille. Hänen mukaansa Suomen poliittisen kulttuurin muovautumiseen on hyvin paljon vaikuttanut Suomen sijainti Venäjän rajanaapurina sekä asema idän ja lännen välissä.⁴⁹⁷

Kuusamossa keskustan pysyvä valta-asema on myös vaikuttanut siihen, miksi poliittinen kulttuuri Kuusamossa on ollut suhteellisen pysyvää. Haastattelujen aikana kysyin haastateltavilta, miten puolueiden väliset suhteet ovat heidän mielestään Kuusamossa kehittyneet. Eräs pitkäaikainen keskustalainen valtuutettu vastasikin kysymykseen siten, että Kuusamo on tämän suhteen huono esimerkki, sillä keskustalla on aina ollut Kuusamossa ehdoton enemmistö⁴⁹⁸. Vaikka Kuusamon

⁴⁹⁶ Esimerkiksi Kuusamo otti ensimmäisenä Suomen kuntana käyttöön erikoissairaanhoidon palvelusetelin vuonna 2010.

⁴⁹⁷ Alapuro 2010, 529.

⁴⁹⁸ Haastattelu UP.

kunnallispolitiikan määrittelevin piirre ei ole muuttunut, tuovat haastateltavat ilmi asioita, joiden koetaan muuttaneen Kuusamon poliittista kulttuuria. Näistä suurimpana tekijänä esille nousi perussuomalaisten nousu kunnanvaltuuston viidellä paikalla vuoden 2012 kuntavaaleissa. Perussuomalaisten todettiin tuoneen valtuustoon mukanaan populistista sekä värikästä retoriikkaa ja heidän toimintatapansa todettiin eroavan muiden puolueiden toimintatavoista. Merkittävää on myös se, että perussuomalaiset haastoivat (ja haastavat edelleen) vahvasti retoriikallaan keskustan valta-asemaa Kuusamossa. Muutkin pienpuolueet tuovat tätä asiaa esiin, mutta eivät läheskään retorisesti yhtä värikkäästi ja jatkuvasti kuin perussuomalaiset.

Kuusamon kunnallispolitiikassa yksittäisillä persoonilla on myös vaikutusta kaupungin poliittisen kulttuuriin. Esimerkiksi Mylly tuo esille omassa poliittista kulttuuria käsittelevässä tutkimuksessaan, että pienillä ryhmillä ja yksilöillä on vaikutusta poliittiseen kulttuuriin⁴⁹⁹. Valtuutetut sekä viranhaltijat nostavat esille perussuomalaisten Joukamo Kortosalmen sekä vihreiden Mika Flöjtin. Heidän retoriikkansa ja toimintatapansa todettiin olevan värikästä ja heidän koettiin tuoneen riittävästi ilmapiiriä poliittiseen työskentelyyn. Yksittäisillä pienpuolueiden valtuutetuilla voi olla paljon vaikutusta siihen, minkälainen kuva koko puolueesta muodostuu, sillä valtuustoryhmät voivat olla vain muutaman valtuutetun muodostamia. Tietynlaiset persoonat voivat olla niin vahvoja omassa valtuustoryhmässään, että muovaavat jopa puolueen yleistä kuvaa Kuusamossa.

Yksittäisten henkilöiden korostuminen Kuusamon kunnallispolitiikassa ei ole mikään 2000-luvun tyyppipiirre, vaan esimerkiksi ennen 2000-lukua kunnallispolitiikassa oli havaittavissa yksittäisiä persoonia, jotka määrittivät osiltaan kunnallispoliittista ilmapiiriä. Esimerkiksi Seppo Salminen tuo esille haastattelussaan ”kepun mahtimiehen” Erkki Siikaluoman, joka vaikutti Kuusamon kunnallispolitiikassa vuosikymmenien ajan. Salminen kuvailee Siikaluomaa näkyväksi, pelisilmän omaavaksi persoonaksi, ”jonka lonkerot ulottuivat kaikkialle”.⁵⁰⁰ Ennen 2000-lukua toiminut vasemmistolainen valtuutettu kertoo myös haastattelussaan, että Siikaluomaa kutsuttiin ”Isoksi Erkiksi”, sillä hän pystyi hyvin vahvasti ohjaamaan Kuusamon kunnallispolitiikkaa.⁵⁰¹ Erilaiset persoonat ovat aina vaikuttaneet Kuusamon kunnallispolitiikkaan ja tulevat varmasti vaikuttamaan siihen tulevaisuudessakin. Valta jakautuu poliittisissa järjestelmissä yleensä epätasaisesti, mikä osaltaan korostaa tiettyjen yksilöiden roolia ja vaikutusta⁵⁰².

⁴⁹⁹ Mylly 1989, 31–32.

⁵⁰⁰ Haastattelu SS.

⁵⁰¹ Haastattelu TP.

⁵⁰² Mylly 1989, 32.

Poliittisen kulttuurin tarkastelussa on myös huomioitava, että poliittisia kulttuureja voi olla samanaikaisesti useita tietyn poliittisen yhteisön sisällä. Kuusamon kunnallispolitiikasta voidaan havaita kolmenlaista näkökulmaa riippuen siitä, onko haastateltava keskustalainen valtuutettu, pienpuolueen jäsen vai viranhaltija. On keskustalaisten valtuutettujen näkökulma siitä, että Kuusamossa poliittinen päätöksenteko on onnistunutta sekä sujuvaa ja kaikki valtuutetut pääsevät vaikuttamaan päätöksentekoon. Toisaalta on pienpuolueiden valtuutettujen näkökulma, jonka mukaan ”keskusta vie ja muut vikisee”. Keskustan valta ulottuu koko hallintojärjestelmään, esimerkiksi viranhaltijoiden valintoihin saakka. Kolmantena samanaikaisena poliittisena kulttuurina voidaan pitää viranhaltijoiden näkökulmaa Kuusamo-puolueesta ja sujuvasta poliittisesta päätöksenteosta. Edellä mainittu käsitys tosin limittyy vahvasti yhteen keskustan valtuutettujen näkemyksen kanssa.

On myös huomautettava siitä realiteetista, että poliittisen päätöksenteon toimintamallit ja poliittinen kulttuuri Kuusamossa eivät välttämättä olisi sen erilaisempia, vaikka jollain muulla puolueella olisi ehdoton enemmistö. Jokainen puolue nimittäin haluaisi maksimoida vaikutusvaltansa samalla tavalla kuin keskusta Kuusamossa tällä hetkellä tekee, eli päättää asioista etukäteen jo ryhmäkokouksissa. Erilaisuuksia voisi olla havaittavissa sen suhteen, kuinka paljon valtaa käytetään tietyissä tilanteissa, kuten korkeimpien puheenjohtajuuksien jakamisessa puolueiden kesken. Pidän kuitenkin epätodennäköisenä, että valtavan suurien poliittisen kulttuurin muutoksia olisi havaittavissa, olisi vallassa mikä tahansa poliittisista puolueista.

6.2. Tulevaisuuden näkymät – *auringonlaskun puolueen* tulevaisuus Kuusamossa

Kuusamon kunnallispolitiikan, poliittisen päätöksenteon ja poliittisen kulttuurin tulevaisuuden käsittely on tutkimuksessani perusteltua sen takia, koska Kuusamo on poliittiselta maisemaltaan murrosvaiheessa. Keskustalla on tällä hetkellä ehdoton enemmistö vain yhdellä valtuutetulla, mikä on merkittävä muutos siihen, että vielä vuonna 2000 enemmistö oli 17 valtuutetun määrällä. Keskustan ehdoton enemmistö on siten pienentynyt tasaisesti vuodesta 2012 lähtien. On hyvin mahdollista, että keskusta menettää ehdottoman enemmistönsä seuraavissa kuntavaaleissa, kuten monet pienpuolueiden valtuutetut haastattelussa ennakoivat.

Keskustan valtakunnallinen kannatus on kääntynyt laskuun 2010-luvun aikana. Negatiivisen kannatuskehityksen voidaan nähdä olevan merkki siitä, että puoluetta ei koeta samalla tavalla enää yhteiskunnallisesti relevanttina toimijana. Vuonna 2019 keskusta menetti suurimman puolueen paikkansa ja putosi 13,8 % kannatuksella neljänneksi suurimmaksi puolueeksi. Huonoimman

tuloksensa keskusta sai koko Suomen itsenäisyyden aikana vuoden 2023 eduskuntavaaleissa.⁵⁰³ Seppo Kääriäinen nimeää 2010-luvun *alueiden ja maaseudun koston* vuosikymmeneksi eduskuntavaalianalyysissään vuodelta 2023. Maakuntien, maaseudun ja pienempien keskusten asukkaat kokevat, että hallitukset ovat panostaneet suurimpiin kaupunkeihin ja valtion jopa koetaan niin sanotusti vetäytyneen näiltä alueilta. Keskusta tunnetaan nimenomaisesti alueiden puolueena.⁵⁰⁴ Siten onkin mahdollista, että juuri tämä tekijä on vaikuttanut ja vaikuttaa yhä siihen, miksi keskustan kannatus on kehittynyt negatiivisesti erityisesti 2010-luvulla.

Keskustan valtakunnallisen kannatuksen kehitys on olennaista mainita, koska pidän epätodennäköisenä, että keskustan valtakunnallisen kannatuksen laskulla ei olisi yhteyttä Kuusamon keskustan negatiiviseen kannatuskehitykseen. Jos keskustan valtakunnallinen kannatus jatkaa laskuaan, saattaa se heijastua negatiivisesti myös keskustan kannatukseen Kuusamossa. Sen sijaan, jos keskusta saa nostettua kannatustaan (tosin kuten Kuisma toteaa keskustaa käsittelevässä raportissa, tämä vaatisi puolueelta merkittäviä muutoksia), sillä saattaa olla positiivinen vaikutus keskustan kuntavaalitulokseen Kuusamossa. Tosin on huomautettava, että jo 1960-luvulta lähtien keskustan on povattu poistuvan politiikan keskeisiltä paikoilta ja puoluetta alettiin kuvaamaan *auringonlaskun puolueena*.⁵⁰⁵ Tästä on kulunut kuitenkin jo 60 vuotta ja edelleen keskusta on mukana politiikan teossa, vaikka suurimpien puolueiden joukossa se ei enää olekaan.

Huomioitavaa on myös muiden puolueiden valtakunnallinen kannatus ennen seuraavia kuntavaaleja. Esimerkiksi kokoomus ja perussuomalaiset⁵⁰⁶ ovat tällä hetkellä hallitusvastuussa, mikä saattaa heijastua negatiivisesti heidän valtakunnalliseen kannatukseensa. Kuten Kuisma tuo keskustaa käsittelevässä raportissaan ilmi, leikkauksien vaikutusten realisoituessa tavallisille kansalaisille, vaikuttaa se luultavasti myös hallituksessa olevien puolueiden suosioon⁵⁰⁷. Mielenkiintoista onkin nähdä, miten esimerkiksi Kuusamon kokoomuksen kannatukseen vaikuttaa hallituksen tiukka talouspolitiikka ja sen vaikutukset tavallisten kansalaisten elämään. Onko mahdollista, että tiukka talouspolitiikka vähentää myös Kuusamon kokoomuksen kannatusta seuraavien kuntavaalien aikana? Toisaalta kuntavaaleja pidetään nimenomaisesti henkilövaaleina, joten välttämättä puoluettaustalla ei ole niin paljon vaikutusta kuntalaisen äänestyspäätökseen. Kuntalaiset äänestävät nimittäin useimmiten henkilöitä, jotka he tuntevat itse etukäteen.

⁵⁰³ Kuisma 2023, 10–12.

⁵⁰⁴ Kääriäinen 2023, 18.

⁵⁰⁵ Kääriäinen 2023, 5; otsikon osa tästä analyysistä.

⁵⁰⁶ RKP:ta ja kristillisdemokraatteja en tässä huomioi, koska heillä ei ole Kuusamon valtuustossa yhtään edustajaa.

⁵⁰⁷ Kuisma 2023, 34.

Kuusamon tapauksessa keskustan ehdottoman enemmistön kaatumiseen vaikuttaa myös vahvasti se, miten pienpuolueet onnistuvat maksimoimaan äänisaalinsa tulevissa kuntavaaleissa. Perussuomalaisten valtuustoryhmä hajosi joulukuussa 2023, kun kolme valtuustoryhmän edustajaa erotettiin ryhmästä. Kyseiset kolme henkilöä perustivat oman valtuustoryhmän, Kuusamon puolueettomat. Perussuomalaisten hajoaminen Kuusamossa voi vaikuttaa siihen, kaatuuko keskustan ehdoton enemmistö seuraavissa kuntavaaleissa. On mahdollista, että perussuomalaisia aiemmin äänestäneet antavat äänensä nyt keskustalle tai kokoomukselle. Seuraavissa kuntavaaleissa kaikkien pienpuolueiden tulisi pitää yllä vähintään samanlainen kannatus, ja ainakin yhden pienpuolueen tulisi nostaa kannatustaan siten, että he saisivat yhden valtuustopaikan lisää. Seuraavien vaalien tulokseen vaikuttaa myös se, mitkä teemat nousevat Kuusamossa esiin vaalien aikaan. Esimerkiksi ennen vuosien 2012 ja 2016 vaaleja kaivosasiat veivät paljon huomiota, mikä osaltaan vaikutti siihen, että vihreät saivat vaalivoiton molemmissa vaaleissa. Riippuen siitä, mitkä teemat ennen vaaleja nousevat esiin, saattavat ne suosia erityisesti jotain tiettyä puoluetta. Huomioon tulee ottaa myös se, että erilaisilla hälytapahtumilla, kuten ehdokkaiden töppäyksillä ja yllätyksillä, voi olla ennen vaaleja vaikutusta puolueiden saamaan kannatukseen⁵⁰⁸.

Jos keskusta menettäisi Kuusamossa ehdottoman enemmistön, miten Kuusamon poliittinen kulttuuri mahdollisesti muuttuisi? Ensinnäkin on todennäköistä, että pienpuolueet ”kostavat” vaalien jälkeen keskustalle ja pyrkivät maksimoimaan oman poliittisen valtansa. Pienpuolueet muodostaisivat keskenään teknisen vaaliliiton ja ottaisivat itselleen kaikki ensimmäiset puheenjohtajuudet jättäen keskustan ilman mitään ensimmäisiä puheenjohtajuuksia.⁵⁰⁹ Tämä toimisi ikään kuin kostona sille, että keskusta ei ole tarkasteltavana olevan ajanjakson aikana antanut mitään ensimmäisiä puheenjohtajuuksia pienpuolueille. Houkutus pienpuolueilla tämän suuntaiseen toimintaan on siten suurta. Toiseksi pidän todennäköisenä, että puolueiden välinen kilpailu lisääntyy huomattavasti sen seurauksena, jos keskustan ehdoton enemmistö kaatuu vaaleissa ja pienpuolueilla onkin yhtäkkiä mahdollista saada vallankahvasta kiinni. Eräs pienpuolueen valtuutettu pohtiikin tätä mahdollisuutta omassa haastattelussaan:

”Ja se mikä mua on vähän mietityttäny on, miten on tämä vallanrakenne tehty täällä. Että jos tämä kelkka tulee kääntymään, eikä oo enää yhtä valtapuoluetta, keskustan ylivalta romahtaa niin mitä sen jälkeen tulee tapahtumaan, se vähän jännittää. Siinä kohti kaikkien puolueiden kilpailu tulee varmasti kasvamaan huomattavasti, onkohan se yhteistyö enää niin hedelmällistä? Nyt on tavallaan ollu pakko tehdä yhteistyötä, että mitä sitten tapahtuu kun keskustan ylivalta on loppunut -- Sitte ku se sortuu niin

⁵⁰⁸ Kääriäinen 2023, 14.

⁵⁰⁹ Tätä mahdollisuutta toi ilmi myös Seppo Salminen haastattelussaan.

siinäähän käy todella ikävästi sillä tavalla, että se heidän tekemä rakenne kääntyy heitä vastaan ja sitten siitä alkaa muiden puolueiden valtava taistelu ja minä pelkään, että siitä ei tuu kauheen siistiä siitä kilpailusta niin se on kyllä jännittävää. Koska kun mieltii sitä, että kuinka kauan tämä on jatkunu, iät ja ajat, koko oma historia mitä muistan, niin se on ollu näin. Niin se on varmasti tuntematonta ja uutta kun tämä tapahtuu.”⁵¹⁰

Kuten kyseinen valtuutettu haastattelussaan pohtii, on varteenotettavaa, että yhteistyö puolueiden välillä heikkenee entisestään, koska kaikki yrittävät tavoitella sitä suurinta valtaa, joka silloin olisi tarjolla. Keskustan ehdottoman enemmistön kaatuminen tarkoittaisi sitä, että yhteistyötä puolueiden välillä tarvitaan huomattavasti enemmän kuin aikaisemmin sujuvan päätöksenteon varmistamiseksi. Miten puolueet ovat valmiita tekemään yhteistyötä, jos jokainen haluaa samaan aikaan maksimoida omaa vaikutusvaltaansa poliittisessa päätöksenteossa? On mahdollista, että Kuusamon kunnallispolitiikka kääntyykin riitaisampaan suuntaan ja päätöksiä on vaikea saada aikaiseksi. Tässä vaiheessa Kuusamo-puoluetta tarvitaan kipeämmin kuin koskaan aikaisemmin.

Kunnallispoliittisen asetelman muutos tulisi vaikuttamaan myös viranhaltijoiden työskentelyyn. Kuusamossa viranhaltijat ovat tottuneet siihen, että esitykset ja päätökset ovat menneet läpi, kunhan vain keskusta kokoaa rivinsä ja äänestää yhdessä rintamassa asioiden puolesta. Tilanne muuttuisi merkittävästi, kun yhtäkkiä päätöksen läpiviemiseen ei riittäisi yhden puolueen kannatus. Päätöksenteko saattaisi muuttua viranhaltijoiden näkökulmasta yhä vaikeammin ennakoitavaksi ja heidän tekemiinsä esityksiin tulla enemmän muutoksia, mikä taas lisäisi viranhaltijoiden työtaakkaa. Toisaalta on mahdollista, että vallan hajautuminen lisäisi viranhaltijoiden valtaa.

Kuusamon koko kaupunki on tottunut siihen, että yhdellä puolueella on valta päättää asioista. Eturyhmätkin ovat varmasti ymmärtäneet tämän ja osanneet ottaa yhteyttä juuri niihin henkilöihin, joiden tiedetään voineen vaikuttaa päätöksentekoon kaikista eniten. On todennäköistä, että eturyhmien käytös muuttuisi kyseisessä tilanteessa. Esimerkiksi urheiluseurat ovat tyypillisesti pyytäneet hallituksiinsa tai puheenjohtajikseen ensimmäisten puheenjohtajuuksien omaavia valtuutettuja. Yhtäkkiä paikoille ei enää pyydetäisikään keskustalaisia valtuutettuja, vaan vallan siirtyessä pienpuolueille, heidän valtuutetut olisivat suurimman kiinnostukseen kohteena eturyhmien hallituksien ja puheenjohtajuuksien täyttämässä. Lisäksi eturyhmät varmasti osaisivat havaita, keille valta kyseisessä tilanteessa siirtyisi, joten yhteydenottojen määrä pienpuolueiden valtuutettuihin (ainakin korkeimmissa asemissa oleviin) lisääntyisi.

⁵¹⁰ Nimetön haastattelu.

Kaikki tämä on tietenkin hypoteettista pohdintaa, sillä kuntavaaleja ei ole vielä käyty. On kuitenkin todettava, että mikäli Kuusamon poliittinen asetelma muuttuu, on sillä merkittävä vaikutus kaupungin poliittiseen kulttuuriin ja päätöksentekoon. Päätettävät asiat eivät kuitenkaan siitä miksikään muutu. Edelleenkin kaupungin erityispiirteinä pysyvät ainutlaatuinen luonto, metsät ja niihin liittyvät poliittiset päätökset. Ruka ja sen investoinnit eivät myöskään mihinkään katoa. Monet asiat pysyvät samana, vaikka puoluepoliittinen asetelma muuttuisikin.

6.3. *Nyt kutsuu mua Kuusamo*

Kuusamon kunnallispolitiikan tutkimus oli erittäin mielenkiintoinen toteuttaa. Aihe oli haastava, sillä aikaisempaa tutkimusta juuri Kuusamon kunnallispolitiikasta ei ole tehty, eikä Kuusamon 2000-luvun historiaa ole muutenkaan tutkittu. Tutkimus perustui vahvasti alkuperäislähteiden varaan, eniten haastatteluihin, mutta myös sanomalehti *Koillissanomien* rooli oli merkittävä. Tutkimuskirjallisuutta liittyen Kuusamoon ja sen erityispiirteisiin on olemassa vähäisesti. Alkuperäislähteet ovat aina avoinna monille erilaisille tulkinnoille, riippuen esimerkiksi siitä missä kontekstissa niitä on luettu ja minkä takia henkilö on alun perin niihin perehtynyt. Siten samat alkuperäislähteet voivat tarjota sellaisen tilanteen, että joku muu voi niitä jälkeinpäin tulkita eri tavoin.⁵¹¹

Kunnallispoliittisen lähihistorian ja erityisesti kunnallisen poliittisen kulttuurin tutkimus on jäänyt vähäiselle tasolle Suomessa. Aihe ansaitsisi huomattavasti enemmän tutkimusta, sillä kunnallinen päätöksenteko on yksi suomalaisen demokratian peruspilareista. Tutkimuksessani tutkin nimenomaisesti Kuusamon kunnan poliittista kulttuuria, mutta se voi osaltaan antaa osviittaa niiden kuntien poliittisesta kulttuurista, joissa yhdellä puolueella on myös ehdoton enemmistö. Mielenkiintoista olisikin jatkossa tutkia sitä, minkälainen poliittinen kulttuuri on muissa kunnissa, jossa yhdellä puolueella on ehdoton enemmistö. Suomessa vuoden 2021 kuntavaalien jälkeen 46:ssa kunnassa yksi puolue sai yli 50 % äänistä, keskusta 34:ssä, RKP 10:ssä ja kristillisdemokraatit yhdessä.⁵¹² Esimerkiksi olisi hedelmällistä tutkia sitä, miten Pohjois-Suomessa keskustan ehdottoman enemmistön omaavissa kunnissa poliittinen kulttuuri eroaa Länsi- ja Etelä-Suomen kuntien poliittisesta kulttuurista, joissa RKP:lla ja kristillisdemokraateilla on ehdoton enemmistö.

⁵¹¹ Donnely ja Norton 2021, 74–75.

⁵¹²”Ylen tulospalvelu, kuntavaalit”, Yleisradion nettisivut. <<https://vaalit.yle.fi/kv2021/fi/municipalities/>> [luettu 10.7.2024]; Yhdessä kunnassa, Pyhärannassa, ehdottoman enemmistön muodostaa puolue *Yhteinen Pyhäranta*.

Tutkimusaiheita tähän kyseiseen aiheeseen liittyen voisi kehittää hyvin moneen eri suuntaan. Jokainen Suomen kunta ansaitsisi tutkimuksen oman kuntansa poliittisesta kulttuurista.

Kuusamon kunnan erityispiirteitä ovat keskustan ehdoton enemmistö kunnallispolitiikassa, ainutlaatuinen luonto sekä matkailukeskus Ruka. Huolimatta siitä, että Kuusamon kunnallispolitiikassa voidaan havaita vahvaa vastakkainasettelua pienpuolueiden ja keskustan välillä, monissa isoissa päätöksissä pyritään kuitenkin tekemään yhteistyötä ja hakemaan kompromisseja. Varsinkin siinä vaiheessa, kun kuusamolaiset kunnallispoliitikot lähtevät muualle edustamaan Kuusamoja, silloin toimitaan yhdessä, puoluetustasta riippumatta. Kuusamolaisilla on kova itsetunto ja kuten pitkäaikainen keskustalainen valtuutettu Pauli Saapunki on todennut, kuusamolainen istuu aina etupenkissä. Tässä tutkimuksessa muodostetusta Kuusamon kunnallispolitiikan kuvasta huolimatta, Kuusamo on se paikka, jossa metsässä jämärässä ja vaarassa sinertävässä, rauhan voi saada.

Lähdeluettelo

Alkuperäislähteet

Haastattelumateriaali

Valtuutetut

Heikkilä Matti (MH), kesk

Kemppainen Elina (EK), kesk

Määttä Mika (MMÄ), kesk

Parviainen Ulla (UP), kesk

Saapunki Pauli (PS), kesk

Tiermas Tiina, kesk

Ervasti Matti (ME), kok

Törmänen Tuomo (TT), kok

Flöjt Mika (MF), vihr

Mäkelä Jyrki (JMÄ), vihr

Virtanen Pekka (PV), vihr

Kortesalmi Joukamo (JK), ps

Leinonen-Viinikka Tarja (TLV), ps

Polojärvi Tarmo (TP), vas

Raatikainen Tarmo (TR), vas

9 anonyymiä haastattelua (kaikkiin viitataan seuraavanlaisesti: ”nimetön haastattelu”)

Viranhaltijat

Halonen Timo (TH), kaupunginjohtaja, 2003–2015

Hämäläinen Erkki (EH), kasvatus- ja sivistystoimen toimialajohtaja, 1985–2019

Kallunki Hannu (HK), perusturvan toimialajohtaja, 1993–2009

Mankinen Mika (MM), yhdyskuntatekniikan toimialajohtaja, 2005–2017

Manninen Jouko (JM), kaupunginjohtaja 2015-

Yksi anonyymi haastattelu (viitataan seuraavanlaisesti: ”nimetön haastattelu”)

Muut

Ervasti Seppo (SE), ennen 2000-lukua toiminut kokoomuslainen kunnanvaltuutettu sekä Kuusamon historian asiantuntija, sähköposti

Salminen Seppo (SS), *Koillissanomien* päätoimittaja, 2004–2010, sähköposti

Arkistomateriaali

Kehittämissyhtiö Naturpolioksen selvitys, *Kuusamon kaupungin kärkitoimialojen kehitysseuranta*, 22.11.2023.

Kuusamon kaupungin toimintakertomukset 2000–2023.

Kuusamon kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 2000–2023. (digitoidussa muodossa toukokuusta 2020 lähtien)

Kuusamon kaupunkistrategia 2021–2028.

Medialähteet

Koillissanomat 2000–2023. (digitoidussa muodossa vuodet 2017–2021)

Internet-lähteet

Eduskunnan nettisivut, Haku: Kansanedustajat Kuusamo.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/people/results.aspx?k=#k=Kuusamo#l=1035>> [luettu 26.3.2024]

Kuusamon kaupungin nettisivut, <<https://www.kuusamo.fi/>> [luettu 4.3.2024].

Laine, Samuli. ”Kuntademokratian pyörät pyörivät”. Poliittisen historian oppiaineen blogi, 2.5.2022.

<<https://blogit.utu.fi/poliittinenhistoria/2022/05/02/kuntademokratian-pyorat-pyorivat/>> [luettu 20.11.2023].

Oikeusministeriön omistama oikeudellisen aineiston julkinen ja maksuton Internet-palvelu Finlex, laki kaivoslain muuttamisesta. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230505>> [10.4.2023]

Tampereen yliopiston nettisivut, Kunta ja aluejohtaminen, Hallintotieteiden maisteriohjelma.

<<https://www.tuni.fi/fi/tule-opiskelemaan/kunta-ja-aluejohtaminen-hallintotieteiden-maisteriohjelma>> [luettu 23.4.2024].

Tilastokeskus, 2023. Kuusamon kunnallisvaalitulokset, 1976–2000.

<https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kvaa/020_kvaa_2017_tau_102.px/table/tableViewLayout1/> [luettu 25.4.2024]

Tilastokeskus, 2023. Väestö iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan alueittain, 1972–2022.
<https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11re.px/>
[luettu 25.4.2024]

Yleisradion nettisivut, Ylen tulospalvelu, kuntavaalit.
<<https://vaalit.yle.fi/kv2021/fi/municipalities/>> [luettu 10.7.2024].

Muut lähteet

Danny, Nyt kutsuu mua Kuusamo, 1975. (laulu)

Tutkimuskirjallisuus

Alapuro, Risto. ”Ulkoinen ja sisäinen: Suomen poliittisen kulttuurin pitkä linja”.
Yhteiskuntapolitiikka, 5/2010, 528–537.

Alastalo, Marja, Maria Åkerman ja Tiina Vaittinen. ”Asiantuntijahaastattelu”. *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toim. Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander, Johanna Ruusuvuori, Anna-Liisa Aho. Tampere: Vastapaino, 2017, 214–232.

Almond, Gabriel A. ja Verba, Sidney. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. New York: Princeton University Press, 1963.

Andersson, Markku. ”Sidosryhmäjohtaminen ja verkostoyhteistyö”. *Valtuutetun käsikirja*, toim. Antti Mykkänen. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämiskeskus, 2009, 60–71.

Borg, Sami. *Puolueet ja edustuksellinen demokratia: tutkimus poliittisesta edustautumisesta ja legitimiiteetistä*. Tampere: Tampereen yliopisto, 1998.

Donnelly, Mark, ja Claire Norton. *Doing History*. London: Routledge, 2021.

Ervasti, Seppo. *Kuusamon kunnalliselämän alkutaival*. Kuusamon kunnanvaltuuston juhla kokouksessa pidetty juhlaesitelmä, 5.4.1993.

Ervasti, Seppo. ”Kuusamon kaksi evakkoa ja jälleenrakentaminen”. *Tuhottu ja jälleenrakennettu Kuusamo*, toim. Katri Huusko, Kalle Määttä, Seppo Ervasti, Aukusti Tuhka ja Eero Vainio, Oulu: Pohjoinen, 1985, 9–26.

Formisano, Ronald P. “The Concept of Political Culture.” *The Journal of interdisciplinary history*, 3/2001, 393–426.

Galletta, Anne, ja William E. Cross. *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond: From Research Design to Analysis and Publication*. New York: New York University Press, 2013.

Haveri, Arto, Ari-Veikko Anttiroiko, Veli Karhu, Aimo Ryyänen ja Pentti Siitonen. *Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintosuhteet*. Tampere: Tampereen yliopisto, 2007.

Haveri, Arto. ”Kunnan perusolemus ja tehtävät”. *Valtuutetun käsikirja 2013–2017*, toim. Antti Mykkänen, Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätö, 2013, 18–31.

Hirsjärvi, Sirkka ja Helena Hurme. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsingin yliopiston paino, 2001.

Hyvärinen, Matti. ”Haastattelun maailma”. *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toim. Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander, Johanna Ruusuvuori, Anna-Liisa Aho. Tampere: Vastapaino, 2017, 11–45.

Kankkunen, Kari, Pekka Kettunen ja Esa Matikainen. ”Kuntien hyvä hallinta”. *Valtuutetun käsikirja*, toim. Antti Mykkänen. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätö, 2009, 111–129.

Katainen, Mervi. *Poliitikkojen ja virkamiesten välinen epäluottamus Suomessa: Esiintyminen, syyt ja vaikutukset*. Väitöskirja, Helsinki: Helsingin yliopisto, 2023.

Koiranen, Ilkka, Aki Koivula, Arttu Saarinen ja Pekka Räsänen. *Puolueiden rakenteet ja jäsenistön verkostot*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätö, 2017.

Kuisma, Juha, ja Arttu Kuisma. *Keskustalaisuudesta*. Helsinki: Maahenki, 2019.

Kuisma, Juha. *Keskustan työryhmä 2010 raportti*. Julkaistu keskustan nettisivuilla <<https://keskusta.fi/jarjestoaineisto/>>, 15.10.2023.

Kumpu, Ville. *Ympäristö, politiikka ja julkisuus: kolme tapaustutkimusta journalistisen julkisuuden rakentumisesta ja merkityksestä ympäristöpolitiikassa*. Tampere, Suomi: Tampere University Press, 2020.

Kyllönen, Matti. *Miksi Kuusamo ei ole punainen? Sosialismin ja kommunismin torjunta Kuusamossa eduskuntavaaleissa 1907–1966*. Tampere: Cityoffset Oy, 2007.

Kyllönen, Matti. *Verellä lunastettu maa: Kuusamo 1918–1939*. Oulu: Itä-Karjalan kustannus, 2014.

Kääriäinen, Seppo. *Miten tässä näin kävi? Vaalianalyysi 2023*. Ajatuspaja Alkio, 2023.

Kääriäinen, Seppo. *Sitä niittää, mitä kylvää: Keskustan strategiset valinnat 1964–2001*. Väitöskirja, Helsinki: Gummerus, 2002.

Laine, Samuli. *Turun kaupunginvaltuusto muutoksessa: Kassakaappisopimuksia ja avointa kabinettipolitiikkaa*. Pro gradu -tutkielma, Turku: Turun yliopisto, 2020.

Nyyssönen, Heino. ”Metsoja, peikkoja ja vampyyrejä. Poliittinen kulttuuri ja stereotypiat” *Lue poliittisesti: Profiileja politiikan tutkimukseen*, toim. Sakari Hänninen ja Kari Palonen, Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 2004, 166–192.

Majoinen, Kaija. *Valtuustoryhmä ja kunnan kehittämisvalta*. Helsinki: Sisäasiainministeriö, 2006.

Mylly, Juhani. *Traditio, järjestelmä, symbolit: tutkielma Suomen poliittisesta kulttuurista 1800- ja 1900-luvuilta*. Turku: Turun yliopisto, 1989.

Määttä, Tytti. ”Pieni menestyvä kunta”. *Valtuutetun käsikirja 2017–2021*, toim. Antti Mykkänen, Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö, 2017, 53–62.

Neilimo, Kari. ”Hyvä johtajuus kunnallisessa luottamushallinnossa”. *Valtuutetun käsikirja 2013–2016*, toim. Antti Mykkänen, Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö, 2013, 206–219.

Numminen, Pirkko, Ulla Ekman-Salokangas, Eeva-Liisa Aalto, Raimo Salokangas ja Päiviö Tommila. *Suomen lehdistön historia. 5, Hakuteos Aamulehti-Kotka nyheter: sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985*. Kuopio: Kustannuskiila, 1988.

Pehkonen, Juhani. ”Ihannevaltuutettu”. *Valtuutetun käsikirja 2017–2021*, toim. Antti Mykkänen, Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö, 2017, 18–29.

Pihlajamäki Annina. *Seinäjoen kaupungin poliittiset kulttuurit 1960–1975*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 2019.

Pye, Lucien. ”Political Culture”. *Encyclopedia of the social sciences*, toim. Sills, David L. ja Robert K. Merton, New York: Macmillan, 1968, 218–24.

Ruostetsaari, Ilkka ja Jari Holttinen. *Luottamushenkilö ja valta: edustuksellisen kunnallisdemokratian mahdollisuudet*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö, 2001.

Ruusuvuori, Johanna ja Liisa Tiittula. ”Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus”. *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, toim. Ruusuvuori, Johanna ja Liisa Tiittula, Tampere: Vastapaino, 2005, 22–56.

Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 2010.

Sandberg, Siv. *Murrosajan kuntapäätäjät: tutkimus kuntien luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden toiminnasta ja asenteista 2020*. Helsinki: Kuntaliitto, 2022.

Saukkonen, Pasi. ”Suomalaisen yhteiskunnan historia, rakenne ja poliittinen kulttuuri”. *Paikkana politiikka: tietoja ja tulkintoja Suomen poliittisesta järjestelmästä*, toim. Pasi Saukkonen, Helsinki: Helsingin yliopisto, 2003.

Sauri, Pekka. *Politiikan psykologia*. Helsinki: WSOY, 2002.

Sjöblom, Stefan ja Kjell Andersson. ”Localism in Finland: The changing role and current crisis of the Finnish municipal system”. *Local Economy*, 3/2013, 240–256.

Teräs, Kari ja Pia Koivunen. ”Historiallinen muistitietohaastattelu”. *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toim. Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander, Johanna Ruusuvuori, Anna-Liisa Aho. Tampere: Vastapaino, 2017, 193–213.

Tiittula, Liisa ja Johanna Ruusuvuori. ”Johdanto”. *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, toim. Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula, Tampere: Vastapaino, 2005, 9–21.

Toppari, Eveliina. *Kuortaneen poliittinen kulttuuri 1920–1930-luvuilla*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2020.

Wiberg, Matti. *Valta kunnassa*. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö, 2005.

Taulukot

Taulukko 1: Kuusamon kuntavaalitulokset vuosien 2000–2023 välisenä aikana. Taulukossa ei ole huomioitu mahdollisia loikkauksia vaalikauden aikana puolueesta toiseen.

Taulukko 2: Tutkimuksen haastateltavat puolueittain kuvattuna. Haastateltavien valintamäärissä painotettiin enemmän nykyisyyttä lähempänä olevien vuosien valtuustoryhmien paikkamäärää. Huomioitavaa on myös se, että kaikkia pyydettyjä valtuutettuja ei saatu mukaan tutkimukseen.

Liitteet

Haastattelumateriaalista

Haastateltavien annettiin tehdä valinta anonyymiyden ja omalla nimellä esiintymisen välillä. Sen takia tutkimuksessa esiintyy sekä omalla nimellään tehtyjä haastatteluja, että heitä keiden nimiä ei mainita lainkaan. Kaikkiin anonyymeihin haastatteluihin viitataan tutkimuksessa nimimerkillä ”nimetön haastattelu”. Tällä tavoin tutkimuksessa pyritään varmistamaan se, että anonyymit haastateltavat eivät ole tunnistettavissa tutkimustekstin pohjalta. Nimellä tehtyihin haastatteluihin on tutkimuksessa viitattu mainitsemalla henkilön etu- ja sukunimen ensimmäisen kirjaimet, kuten Jouko Manninen ”JM”.

Haastattelujen litteroinnissa painopisteenä on ollut sisältö eikä haastattelujen kieli. Haastattelujen litteroitu aineisto on pääosin puhekielisessä muodossa, kuten tutkimuksessa esitetyt suorat siteeraukset. Suorat siteeraukset tarkistettiin haastateltavilta ennen tutkimuksen julkaisua. Osa siteerauksista jätettiin tutkimuksesta pois haastateltavien pyynnöstä ja osaan niistä tehtiin myös muokkauksia kuitenkin siten, että suorien siteerausten sisältö ei vääristynyt. Koko aineiston litteroinnin on tehnyt opinnäytetyön tekijä, Siiri Ervasti. Haastateltavat saivat myös päättää, halusivatko oman haastattelumateriaalinsa tuhottavaksi tutkimuksen teon jälkeen. Osa halusi näin tehtävän, mutta heidän jotka halusivat sen säilytettävän, on haastattelumateriaali tutkimuksen tekijän hallussa.

Toivon vahvasti, että tutkimuksessa käytetty materiaali, itse tutkimus ja sen pohjalta tehdyt johtopäätökset olisivat tulevaisuudessa hyödyksi niin paikallishistorian kuin kunnallispolitiikan poliittisen kulttuurin tutkimuksessa. Haluankin vielä tutkimuksen lopussa kiittää kaikkia niitä haastateltavia ja muita henkilöitä, jotka antoivat arvokasta aikaansa kyseisen tutkimuksen tekemiselle. Ilman teitä, kyseisen tutkimuksen teko olisi ollut mahdotonta.

Haastattelukysymykset

Haastatteluformaattina toimi puolistrukturoitu teemahaastattelu, jonka mukaisesti kysymykset ovat valmiiksi mietittyjä ja samat kaikille haastateltaville (toki eri kysymyslomake viranhaltijoille ja valtuutetuille), mutta tiettyjä kysymyksiä personoin haastateltavasta riippuen. Lisäksi jos haastattelussa tuli ilmi uusia mielenkiintoisia asioita, esitin niihin lisäkysymyksiä. Haastattelurunon

tekemisessä on käytetty apuna Samuli Laineen gradun haastattelukysymyksiä, ja suurin osa kysymyksistä ovat suoraan sieltä otettuja.

Teemahaastattelun mukaisesti asetin kysymykset tiettyjen teemojen alle, esimerkiksi ”Viranhaltijoiden ja valtuutettujen välinen suhde” sekä ”Valtuutetun omat vaikutusmahdollisuudet”. Jokainen teema pyrittiin käymään läpi haastateltavan kanssa, mutta tiettyjä teemoja käsittelin aina sillä laajuudella, mikä kullekin haastateltavalle oli hedelmällisintä. On myös huomioitava se, että kaikkia kysymyksiä ei välttämättä ehditty käydä haastateltavan kanssa läpi.

Haastattelukysymykset - Valtuutetut

Aloittelukysymykset

- Kauanko olet toiminut valtuutettuna?
- Minkälaisella taustalla tulit kunnallispolitiikkaan?
- Minkälaista työskentely valtuustossa on ollut?
- Mikä sai sinut lähtemään kunnallispolitiikkaan?
- Minkälainen on hyvä kaupunginvaltuutettu?

Valtuustoryhmän työskentely

- Kuinka usein valtuustoryhmänne kokoontuu?
- Mitä muuta yhteydenpitoa valtuustoryhmällä on ja kuinka paljon?
- Miten valtuustoryhmät pitävät yhteyttä ryhmien välillä?
- Minkälainen on valtuutetun ja valtuustoryhmän suhde?

Valtuutettujen yhteistyö yli puoluerajojen

- Miten valtuutettujen yhteistyö sujuu puoluerajojen yli?
- Miten puolueiden välinen kilpailu vaikuttaa työskentelyyn?

Varavaltuutetun valta

- Minkälainen on valtuutetun ja varavaltuutetun toiminnan suhde?
- Paljonko vaikutusvaltaa varavaltuutetulla on?

Viranhaltijoiden ja valtuutettujen välinen suhde

- Kuinka paljon valtaa viranhaltijoilla on?
- Minkälaisia ovat valtuutettujen ja viranhaltijoiden suhteet?
- Mitkä asiat valtuutettujen ja viranhaltijoiden suhteisiin vaikuttavat?

Valtuutetun omat vaikutusmahdollisuudet

- Mitä mieltä olet valtuutetun vaikutusmahdollisuuksista?
- Missä päätöksenteon vaiheessa asioihin voi parhaiten vaikuttaa?
- Mikä on valtuutetun tärkein vaikuttamisen instrumentti?
- Kuinka paljon aikaa valtuustotyö vaatii?

Kaupunginvaltuuston toiminta ja demokratia

- Mitä ajattelet valtuuston kokouksista?
- Mikä on suurin ongelma kaupunginvaltuuston toiminnassa?
- Mikä kaupunginvaltuuston toiminnassa on erityisen hyvin?
- Onko valtuuston työskentelyssä havaittavissa merkittäviä muutoksia?
- Mikä on tärkeintä valtuustotyössä?
- Miten kuntademokratiaa tulisi kehittää tämänhetkisestä tilanteesta mielestäsi?

Kuntalaiset ja eturyhmät

- Miten pidät yhteyttä äänestäjäkuntaan ja miten he pitävät yhteyttä sinuun?

- Miten eturyhmät vaikuttavat valtuutettuihin?
- Miten tavalliset kuntalaiset suhtautuvat valtuutettuun ja valtuustoon?
- Tuntevatko tavalliset ihmiset kunnallispolitiikkaa?

Lautakuntien työskentely

- Miten lautakuntien työskentely toimii?
- Miten puolueiden yhteistyö lautakunnassa eroaa yhteistyöstä valtuustosalissa?
- Kuinka tärkeää lautakuntatyöskentely on?
- Minkälainen käytäntö puolueellasi on luottamuspaikkojen (lautakuntapaikkojen?) jakamisessa vaalien jälkeen?

Laajemmat, tärkeät kysymykset

- Miten puolueiden suhteet ovat Kuusamossa kehittyneet?
- Kertoisitko jonkin kunnallispolitiikkaan liittyvän muiston?
- Mitkä kunnallispoliittiset päätökset, keskustelut tai tapahtumat ovat jääneet erityisesti mieleesi valtuutettuna olon aikanasi?
- Mitkä kunnallisvaalit ovat erityisesti jääneet mieleesi ja miksi?
- Olet toiminut pitkän aikaa valtuutettuna Kuusamossa: koetko, että valtuutettuna toiminen on kokenut joitain muutoksia?

Personoidut

- Kaupunginjohtajan valinta vuonna 2003: Kaupunginjohtajan valinnasta käytiin vuonna 2003 kaupunginvaltuustossa tiukka äänestys, jossa uudeksi kaupunginjohtajaksi valittiin Timo Halonen. Vaalissa sai Timo Halonen 24 ääntä, Kyösti Tornberg 18 ääntä ja Timo Säkkinen 1 ääni. Kaupunginhallituksen puheenjohtaja Matti Heikkilä ilmoitti eroavansa kaupunginhallituksen jäsenyydestä ja puheenjohtajan tehtävästä, kaupunginvaltuuston I varapuheenjohtaja Pauli Saapunki ilmoitti eroavansa valtuuston varapuheenjohtajan tehtävästä, kaupunginhallituksen I varapuheenjohtaja Hemmo Heiskanen ilmoitti eroavansa

kaupunginhallituksen jäsenyydestä ja varapuheenjohtajan tehtävästä, kaupunginvaltuuston II varapuheenjohtaja Aimo Hekkala ilmoitti eroavansa valtuuston varapuheenjohtajan tehtävästä. Peruivat myöhemmin eroilmoituksensa. Haluaisitko avata vähän enemmän tätä kaupunginjohtajan valintaa ja sen jälkeisiä tapahtumia?

- Kuusamon jätevedenpuhdistamo: Kuusamossa on monen vuoden ajan jätevedenpuhdistamon rakentamista sekä sen purkupuutken paikasta. Mikä tästä tapauksesta on sinun käsityksesi ja näkemyksesi mukaan tehnyt niin pitkäkestoisen sekä kiistellyn?
- Perussuomalaisten nousu: vuoden 2012 vaalien jälkeen, jolloin perussuomalaiset nousivat ensimmäistä kertaa Kuusamon kunnallisvaltuustoon, on *Koillissanomissa* ollut suhteellisen paljon kirjoituksia valtuuston yhteistyökyvykkyydestä sekä yleisesti yhteishengestä. Koitko sinä itse, että perussuomalaisten nousu olisi vaikuttanut Kuusamon kunnallispolitiikkaan, erityisesti valtuuston toimintaan?
- Oliko Kuusamossa mielestäsi havaittavissa Kuusamo-Ruka vastakkainasettelua päätöksenteossa?
- Kaivoksen rakentaminen Kuusamoon on puhuttanut jo monia vuosia ja esimerkiksi vuoden 2012 vaalit leimattiin *Koillissanomissa* kaivosvaaleiksi ja niin sanotusta ankkamallista käytiin kovaa keskustelua aikoinaan. Mitä sinulla on erityisesti jäänyt mieleen kaivokseen liittyvästä keskustelusta?
- Koetko itse, että erityisesti luontoon liittyvät asiat aiheuttavat Kuusamossa enemmän keskustelua jopa kiistoja verrattuna muihin asioihin?
- Oletko törmännyt termiin Kuusamo-puolue?

Haastattelukysymykset - Viranhaltijat

- Kauanko olet toiminut tai toimit Kuusamon kaupungin palveluksessa?
- Mitä työskentelyä valtuuston asioiden parissa työsi pitää sisällään?
- Minkälaista työskentelyä kunnallispoliittisten asioiden parissa on?

- Mikä on valtuuston ja kaupungin toiminnan suhde?
- Mikä on mielestäsi tärkeintä valtuustotyössä?
- Minkälainen on hyvä kaupunginvaltuutettu?

- Miten valtuuston kokoukset sujuvat? Miten ne toteuttavat tehtävänsä?
- Miten lautakuntien työskentely toimii?
- Vaikuttaako puolueiden kilpailu työskentelyyn?

- Mikä on suurin haaste Kuusamon päätöksenteon toiminnassa?
- Mikä toiminnassa on erityisen hyvin?
- Miten päätöksentekoa tulisi kehittää tämänhetkisestä tilanteesta mielestäsi?

- Miten yhteistyö viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden välillä toimii Kuusamossa?
- Onko viranhaltijoilla valtaa?
- Minkälaisia ovat valtuutettujen ja viranhaltijoiden suhteet?
- Mitkä asiat valtuutettujen ja viranhaltijoiden suhteisiin vaikuttavat?

- Miten valtuustoaloitteisiin suhtaudutaan viranhaltijoiden kesken?
- Miten eturyhmät vaikuttavat valtuutettuihin ja viranhaltijoihin?

- Mitä muuta haluat kertoa kunnallispolitiikasta Kuusamossa?
- Mitkä kunnallispoliittiset päätökset, keskustelut tai tapahtumat ovat jääneet erityisesti mieleesi?
- Haluatko sanoa jotakin nimettömänä?

Personoidut

- Kuusamon jätevedenpuhdistamo: Kuusamossa on monen vuoden ajan jätevedenpuhdistamon rakentamista sekä sen purkuputken paikasta. Mikä tästä tapauksesta on sinun käsityksesi ja näkemyksesi mukaan tehnyt niin pitkäkestoisen sekä kiistellyn?
- Perussuomalaisten nousu: vuoden 2012 vaalien jälkeen, jolloin perussuomalaiset nousivat ensimmäistä kertaa Kuusamon kunnallisvaltuustoon, on *Koillissanomissa* ollut suhteellisen paljon kirjoituksia valtuuston yhteistyökyvykkyydestä sekä yleisesti yhteishengestä. Koitko sinä itse, että perussuomalaisten nousu olisi vaikuttanut Kuusamon kunnallispolitiikkaan, erityisesti valtuuston toimintaan?
- Koetko itse, että erityisesti luontoon liittyvät asiat aiheuttavat Kuusamon kunnallispolitiikassa enemmän keskustelua jopa kiistoja verrattuna muihin asioihin?